Brandende aarde. Een brok geschiedenis van de mijnstreek

Bèr Hollewijn

bron
Bèr Hollewijn, *Brandende aarde. Een brok geschiedenis van de mijnstreek*. Hofboekerij, Heemstede 1952

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/holl008bran01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

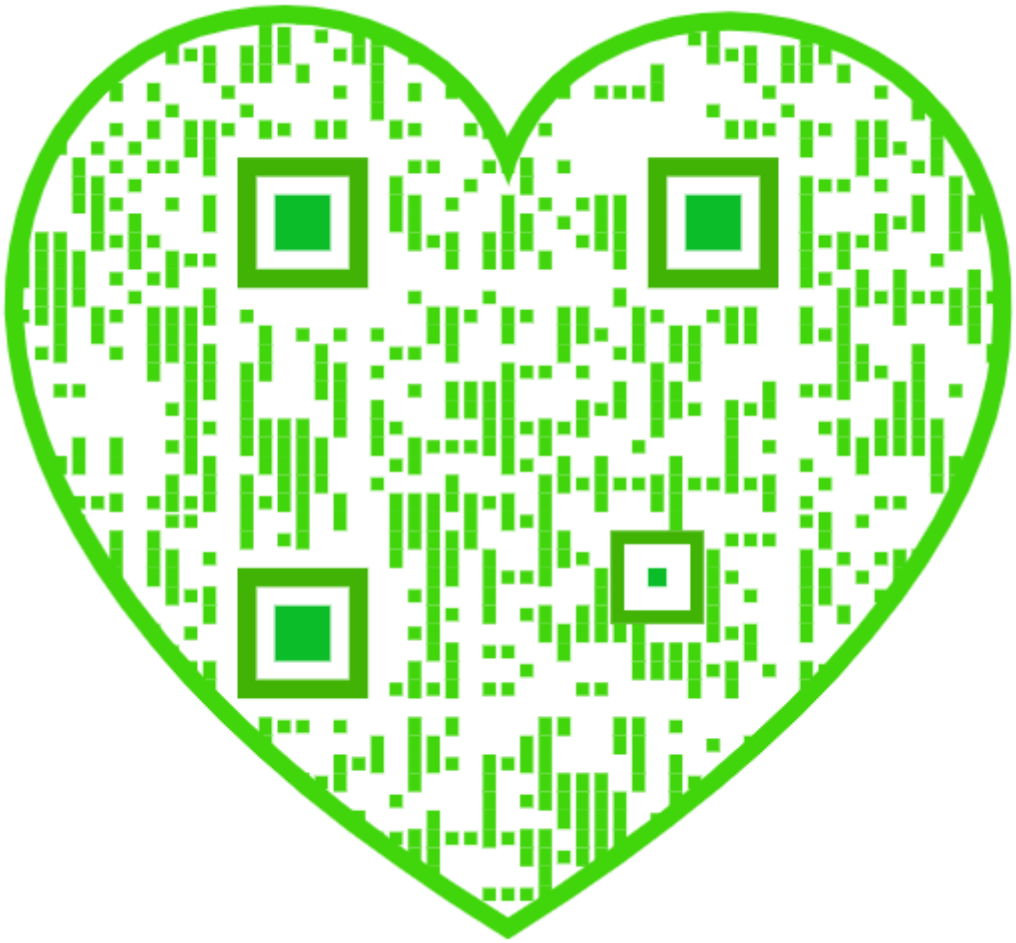

Opgedragen aan mijn goede vriend Alex Toussaint.

Brandende aarde

Als een burcht. De laatste van een oud geslacht. De vreemdelingen. De duivelsberg. De kluizenaars. Dit domein behoort mij. De zonnewarmte gevangen. De jonge kluizenaar. Het wàs de duivel. Het verbod.

Blonde Hilde was een pracht van 'n vrouw. Slank en sterk van lijf en leden; met haar dikke golvende haren, goud als gerstenaren en twee klare lichtblauwe ogen in haar markante kop, leek ze op een edelvrouw uit een Keltische sage.

Blonde Hilde zou een koningin kunnen zijn, of de vrouw van een kaperkapitein, of 'n Griekse godin...

Ze was de boerin, die het eeuwenoude landgoed bestuurde, dat op de eerste heuvel lag.

Met de zware hoektorens en de grote inrijpoort, lag daar de Wijngaertshoeve als een middeleeuwse burcht, temidden van golvend koren en wuivend gras.

De zon toverde het landschap tot een paradijs van licht. 'n Zachte wind wiegde de blarenkoepels van de forse vlierstruiken, die midden op de binnenplaats van de hoeve de waterput beschaduwden.

Blonde Hilde beheerde dit eeuwenoude goed. In de traditie van haar geslacht betekende dat: werken van zonsopgang tot de dag verliep in een rode streep aan de einder. Ze was nog jong. Niet ouder dan dertig.

De man, die haar tot vrouw kreeg, zou in alle opzichten tevreden kunnen zijn. Er waren trouwens genoeg kerels, die 'n reis om de wereld zouden willen maken om háár te

veroveren. Maar zelfs de jonge, knappe boer van ‘de Men’ had het niet verder gebracht dan een praatje met haar over het vee, hoewel hij toch z'n beste pak met een heel andere bedoeling had aangetrokken!

Hilde was ongenaakbaar. Haar trotse houding getuigde van een bewust gevoel van eigenwaarde.

‘Die verloochent haar aard niet’, zeiden de mensen, ‘haar moeder was van 't zelfde soort.’

Ze wisten niet, dat diep in het wezen van de jonge vrouw angst en twijfel heersten...

In het dal woonde een man, die in de volksmond de ‘oude Leeuw’ werd genoemd. Hij was een oom van Hilde. Dikwijls keek deze nazaat van het oude boerengeslacht naar zijn geboortehuis op de heuvel. Hij had zijn rechten verspeeld...

Blonde Hilde was de laatste vrouw van een geslacht, dat met een ontembare wilskracht de heuvel en de landerijen er om heen, op de wildernis had veroverd...

Toen deze streek, ten Westen van de Worm, nog uit ondoordringbare bossen bestond, waren twee mannen gekomen, Winric en Erlind, jonge, stoere kerels, wier haren op hun schouders hingen. Hun pezige lijven waren bedekt met huiden van wilde dieren, die ze met hun bijlen hadden neergeveld.

Uit het Noorden kwamen ze, waar Bisschop Servaas de bron geslagen had en hun stam in de Kerk Gods had opgenomen. De mannen zochten een plek om zich te vestigen. In de dorpen, waar ze doorkwamen, trokken de moeders hun kinderen angstig de huizen binnen en de mannen omklemden 't stuk gereedschap, dat ze in hun handen hielden, om het, indien nodig, als wapen te gebruiken.

Niemand verleende de vreemdelingen onderdak voor de nacht. Ze sliepen in de bossen en voedden zich met het

vlees van de jacht, dat ze boven een houtvuur roosterden. Ze spraken weinig maar toen ze, ver van de mensen, op de heuvelrug stonden, keken ze elkaar aan... Dit was de plek waarnaar ze gezocht hadden. Diezelfde dag viel de eerste boom onder de slagen van hun bijlen en enige tijd later stond er een hut op de open plaats midden in de wildernis.

De werklust der kerels kende geen grenzen. Boom na boom werd geveld. De open plek werd groter, naarmate de woudreuzen neerploften onder het geweld van hun bijlen. 'n Enkele keer werkten ze niet. Dan gingen ze op jacht. Behoedzaam baanden ze zich een weg door de wildernis en ze keerden niet terug vóór 'n wild zwijn, een reebok of een reegeit als buit werd meegevoerd.

Met het wisselen der getijden werd de top van de heuvel kaler. De hut bezweek tijdens een Novemberstorm, maar toen het nieuwe voorjaar de aarde in bruidstooi zette, stond er van boomstammen een nieuwe, stevige hut, die elk natuurgeweld kon trotseren.

De jonge mannen groeven de wortels uit de grond. Ze werkten in de hitte van de zon. Ze werkten als de regen neerstroomde. En als het maanlicht hun gunstig was, gunden ze hun lichamen geen rust en zwoegden ze de nachten aan de dagen vast.

Toen de winter kwam en de aarde hard werd, lag een stuk heuvelrug gereed om bebouwd te worden.

Op 'n morgen gingen ze terug naar de mensen om zaden te kopen. Gewapend met hun bijlen en enkele goudstukken in de gordel, trokken ze over heuvels en door dalen.

En weer keken de mensen hen wantrouwig aan en vluchtten de kinderen weg, want hun haren hingen wild om hun koppen en de huiden die ze droegen, waren versleten en gescheurd.

In het dorp werden ze omsingeld door gewapende mannen, die hen gevangen wilden nemen. Rug tegen rug stonden

ze klaar om zich te verdedigen. Niemand durfde hen te naderen.

Ze keerden terug naar de bossen en toen de zonnebal in een rode gloed achter de aarde wegzakte, hoorden zij 't roepen van een jonge blonde vrouw.

Ze kwam onbevreesd naar de mannen toe. Lenig baande ze zich een weg door de struiken en vroeg wie ze waren en waarmee ze hen kon helpen. De mannen verstonden haar niet en toen de jongste sprak, keek ook zij hem niet begrijpend aan.

Met armbewegingen noodde zij hen uit, om met haar mee te gaan. Haar houding verried geen vleugje angst en hierom was 't, dat de jonge reuzen, na eerst in elkaars ogen te hebben gekeken, met de vrouw meegingen naar de boerderij, waar ze leefde met een oude vader en haar broer met z'n vrouw.

Die broer was een der mannen, die hen had willen vangen. Toen hij zijn zuster met de twee ‘bosmensen’ zag aankomen, greep hij een knots. Ze zei hem echter lachend, dat hij geen vrees behoefde te hebben, daar de vreemdelingen geen kwade bedoelingen hadden.

De broeders vertrokken, ieder met 'n zak zaad op hun sterke schouders.

De nacht daarna stonden ze vermoeid op een heuvelrug. 't Was stil om hen heen. Niets bewoog. En toch...

Ze spraken geen woord. Beiden hadden slechts één gedachte: we worden bespied. Met 'n plof vielen de zakken tegen de grond. De bijlen omklemd, staarden ze zoekend in de duisternis. Er gebeurde niets. Heel ver huilde een wolf.... Plots kraakten terzijde de takken en klonk een akelige, holle lach, die schalde over de heuvelen.

Met een woeste sprong gooiden beiden zich in het kreupelhout. Er was niemand. Het hout kraakte nu achter hen en dezelfde holle lach weerklonk.

Ze keken om en zagen in 't schijnsel van de maan een

gedrochtelijke gestalte, die op de zakken graan danste. ‘Ga weg, of m'n bijl zal je treffen!’

‘Haha-haaaa, jouw bijl kan mij niet deren,’ krijste het wangedrocht, wiens groene ogen gloeiden als vurige kolen. ‘Hier is 't mijn domein. Wie het betreedt, is verloren!’ ‘Dát zullen we nog eens zien!’ beet Erlind terug en wierp met een krachtige zwaai z'n bijl.

Dezelfde akelige lach klonk over de heuvelen en op hetzelfde ogenblik was de plaats leeg. Alleen de zakken lagen er nog. Ze bleken verbrand en 't graan onbruikbaar.

‘Dat is de duivel,’ zei Winric grimmig.

Ze kwamen op de ontgonnen heuveltop en zochten naar hun hut. Ze was nergens te vinden. Bij het ontwaken van de morgen zagen ze verkoolde resten van de boomstammen. Nog diezelfde dag begonnen ze aan de bouw van een nieuwe hut en toen deze klaar was, sprak Winric tot zijn broer: ‘Ga naar het dorp en haal nieuw graan. Breng de vrouw mee, die je liefhebt. Ik blijf hier.’

Erlind ging en kwam weer met de blonde vrouw. Ze vonden de oudste broer niet terug. Eerst dagen later, toen ze op jacht gingen, zagen ze hem op de duivelsberg, terwijl hij bezig was het dak van een hut te vlechten.

Ze vroegen hem naar de reden hiervan en hij antwoordde hun:

‘De duivel huist hier. Ik heb de strijd met hem aangebonden. Voleindt gij beiden, wat begonnen is. Ik zal hier waken.’

De blonde vrouw verstond hem niet. De jongste maakte haar duidelijk, dat zijn broer op de duivelsberg wilde blijven. Ze trachtte hem door gebaren te bewegen met hen mee te gaan.

Winric luisterde niet en vlocht verder aan het dak van z'n hut.

'n Enkele keer ontmoette ze hem nadien, beneden in het dal aan de bron, als hij water kwam halen.

Op zekeren nacht schrok de blonde vrouw wakker door een holle schaterlach, die over de heuvels klonk. Dan hoorde ze een gesmoorde kreet als van iemand in doodsnood.

Toen Erlind de volgende dag naar de duivelsberg ging om te vragen wat er gebeurd was, vond hij de hut verlaren. Zijn roepen werd slechts beantwoord door de echo, die de heuvels terugkaatsten.

Erlind ging terug naar zijn vrouw en vertelde haar met enkele woorden, dat zijn broer de hut verlaten had. Zijn blik was donker.

‘Zou de duivel...?’

‘Ik weet het niet.’

In de dagen, die volgden, bleef de man in de onmiddellijke omgeving van zijn vrouw. Als ze buiten de hut waren, spiedde hij om zich heen en bij het minste geluid uit boom of struik, stond hij klaar om haar te verdedigen. De blonde vrouw werkte onvermoeid naast haar man. Met het vorderen van de tijd werd het bukken haar echter moeilijk en spaarde hij haar, zoveel hij kon. Toen het zaad in de akkers wortel schoot en de eerste sprieten zich naar het licht boorden, baarde ze een zoon. Het gebeurde in een nacht waarin een onweer de wolken met felle bliksemdegens doorkerfde en het dondergerommel alle geluiden overstemde. De hut kraakte en beefde. De regen gutste omlaag en woeste windvlagen raasden door de kreunende bossen.

Toen het kind geboren was bezag de vrouw het met een matte glimlach; de man luisterde gespannen naar 'n gehuil, dat zich met het bulderend geweld van het onweer vermengde. Scherp luisterde hij. Het geluid kwam naderbij...

De vrouw bemerkte de onrust van haar man en keek hem met grote angstogen aan.

‘Blijf kalm,’ zei hij, ‘er kan je niets gebeuren.’

Vlak naast de hut klonk nu 't hoge gehuil van een wolf. Onmiddellijk daarop werd op de buitendeur gebonsd.

‘Niet open doen!’

‘Dat moet een mens zijn.’

Met de bijl in zijn hand ging de jonge kerel naar de deur. ‘Wie is daar?’

‘Ik ben het! Doe open.’

In de opening van de deur stond Winric, zijn lendenen omhangen met 'n stuk dierenhuid, naakt en mager, met de wolf naast zich.

‘Kom binnen!’

De oudste ging naar de legerstede van de vrouw en boog zich over het kind. Een lach rimpelde om zijn witte lippen. Zonder 'n woord te zeggen ging hij op een houtblok zitten. In zijn hand hield hij een stuk harde, zwarte aarde geklemd. Terwijl hij het toonde, mompelde hij:

‘De hel is dichtbij. Met het kruis, dat de “heilige” ons bracht, zal ik de duivel overwinnen. Ik blijf over jullie waken.’

‘Geef hem te eten,’ zei de blonde vrouw, ‘en maak een rustplaats voor hem klaar.’

De wolf lag aan de voeten van zijn meester en loerde naar het vlees, dat Erlind op tafel zette.

‘Hier, eet. We kunnen dan verder spreken.’

‘Geef 't hèm,’ antwoordde Winric en hij wees naar de wolf. Schrokkend verslond deze de stukken, die hem werden voorgegooid.

Toen stond de oudste op en zonder een woord te zeggen, verliet hij de hut, na eerst een kruis over het kind te hebben geslagen.

‘'t Is niet verstandig hem te laten vertrekken.’

‘Hij weet wat-ie doet....’

In de nacht, toen de blonde vrouw de vuile lach had horen schallen, was de duivel weer op de heuvel bij de

kluizenaar gekomen. Winric had hem met zijn sterke handen willen vangen, maar een wilde kracht slingerde hem tegen de grond. Vingers met lange nagels klauwden om zijn hals, tot hij bewusteloos neerlag. Toen hij ontwaakte en zich het gevecht herinnerde, ging hij op pad, vast besloten het gedrocht te zoeken en de strijd voort te zetten. 't Morgenlicht klaarde in het Oosten.

Zeven dagen later vond hij z'n tegenstander aan een beek. Vuur gloeide in z'n ogen en op het moment, dat Winric hem met zijn bijl wilde kloven, klonk weer zijn lach en verdween hij in het kreupelhout.

Uren..., dagen..., weken duurde de achtervolging. Winric was woedend en kon niet redelijk denken. Soms was hij het wangedrocht tot op enkele passen genaderd. Maar steeds ontglipte zijn vijand en deze lokte hem voort, al maar voort in dezelfde kringloop.

In 'n zwarte nacht had de kluizenaar zich van takken en blâren een bed gemaakt. Het vuur, waarop hij even tevoren een haas had geroosterd, lag kwijnend te sterven. Plotseling sprong een wolf naast het vuur. De haren in z'n nek stonden recht. Met uitpuilende ogen kroop hij naast Winric en huilde van angst.

Uit het bos kwamen van alle kanten gedrochten met lange, gloeiende tongen en omsingelden hen. Achter de kluizenaar klonk een cynische lach. Als een wilde sloeg hij naar de vuile wezens, totdat de kracht hem begaf. Uitgeput viel hij naast de wolf neer, die als dood, de kop tussen de poten, gestrekt lag. De gedrochten dansten wild om hem heen. Hun adem stonk naar zwavel en hun zang was als het gerochel van stervenden.

De duivel sprak met krijsende stem:

‘Dit domein behoort mij. De heuvel is mijn veste. Nog nooit heeft iemand mij overwonnen, hahahaha.’

De vuile wezens kwamen naderbij. De kring werd nauwer en de stank uit hun kelen benam mens en dier de adem.

Met een laatste krachtsinspanning richtte Winric zich op, maar viel bewusteloos neer, dwars over het lichaam van de wolf.

Hoe lang dit duurde wist hij niet. Toen hij ontwaakte en verward om zich heen keek, zag hij op de plaats, waar gisteren het vuur lag, een streep gloeiende aarde.

‘De hel!’ flitste het door zijn brein.

Voorzichtig trad hij naderbij en boog zich over de vuurplaat heen, want hij dacht, dat hij er door heen kon zien. De hitte zinderde omhoog en schroeide zijn gezicht en haren. Hij nam zijn bijl en sloeg in 't vuur. De bijl bleef steken en hij had moeite ze los te trekken. Op de plaats waar ze gezeten had, was even een zwarte streep zichtbaar, die onmiddellijk weer met 't vuur samensmolt.

Lang keek Winric naar dit geheimzinnig helleteken en bedacht, dat heel de omgeving één vlammenzee zou worden. Daarom kapte hij stukken aarde los en gooide ze op het vuur. Tot zijn ontzetting brandden de aardbrokken mee. De aardhoop werd 'n vuurberg.

In de namiddag richtte de wolf zich uit z'n verdoving op en huilde tegen het vuur, dat zich zienderogen uitbreidde. Winric knielde neer en boog 't hoofd naar de zwarte aarde. Eerst toen de regen in stromen neerviel en de vuurhoop sissend bluste, stond hij op en trok met de wolf weg van de plaats, waar de duivel zijn macht had getoond. 'n Stuk van de zwarte aarde nam hij mee...

In de nieuwe nacht kwam het gedrochtenkoor weer opzetten. Winric richtte zich hoog op en z'n ogen naar de hemel geheven, sloeg hij een machtig kruis. De wezens vluchtten weg, vuurspuwend van ontzetting.

Het was in die nacht, dat hij zijn schreden naar de woning van z'n broer Erlind richtte en het pasgeboren leven zegende...

Bij het wentelen der zon wisselden de seizoenen...

In het dal kwamen mensen wonen, die op hun beurt akkers op de bossen veroverden. Met de jaren groeide om de heuvel in een wijde omtrek 'n gemeenschap van mensen, die een schoon stuk wereld benutten, om hun plicht te vervullen.

Op de heuvel kwam een jaar na de geboorte van de jongen, Rudi, een meisje ter wereld; nadien nog drie kinderen. 't Gezin werd, dank zij het zorgend zwoegen van Erlind en de blonde moeder, een toonbeeld van kracht. Beheerst van natuur, had hun optreden iets vorstelijks, waardoor er een afstand bleef tussen hen en de mensen in het dal Maar als 's nachts de storm door de bossen spookte, kroop de blonde vrouw vast tegen haar man...

Op de duivelsberg bleef de kluizenaar, die z'n trouwe wolf begraven had. Hij hield de wacht, vast er van overtuigd, dat de duivel elke kans zou aangrijpen, om het verloren terrein terug te winnen. De hel was immers vlak bij. Winric vermoedde niet, dat de zwarte brok aarde, die hij in zijn hut verborgen hield, 'n natuurgeschenk was, dat voor de mensheid van ontzaglijke waarde zou worden.

In de grijze oudheid was dit land een deel van de moeraskust, die zich uitstrekte van Rusland over Duitsland, België en Frankrijk naar Engeland.

Enorme wouden groeiden daar in een tropisch klimaat. Geweldige stammen van paardenstaarten, omkranst door lange bladertakken, en reuzengrote schubben- en zegelbomen, die wel twintig meter hoog werden, woekerden met hun kruinen in elkaar en vormden een bladerdak, waaronder in een broeierige warmte allerlei moerasplanten tierden.

Een der oude woudreuzen had geen kracht meer om zijn levensadem door de luchtwortels in te zuigen en stierf. Met donderend gekraak viel hij languit in 't moeras,

verscheidene andere bomen meesleurend. Ze zonken weg voor een eeuwenlange slaap.

De zonnewarmte, die de oude reus deed groeien en zijn levenskracht sterkte, was echter in hem gebleven en zat gevangen in de modder. Een traag, langdurig proces nam in de bodem een aanvang.

De stammen, takken en bladeren werden bedekt met plantenbrei, waarin zich nieuwe resten vastzetten. Deze plantenmodder groeide tot een metersdikke massa.

Na de val van de eerste reus volgden er vele, die in het moeras hun graf vonden.

Doordat de bodem langzaam tot onder de zeespiegel daalde en de zee het land overstroomde, hield de plantengroei op. De enorme hoeveelheden zand en gruis, die door het water werden aangevoerd, zetten zich in een harde laag vast op het afgestorven woud, waardoor het luchtdicht werd afgesloten.

Toen het water nadien weer wegtrok, konden zich op de drooggevallen moerasgronden nieuwe planten ontwikkelen, die eenzelfde proces doormaakten als hun voorouders, totdat het water opnieuw het land overstroomde. Zo vormden zich de geconserveerde lagen, die door de beweging van de aarde de grilligste vormen kregen en zelfs, op bepaalde plaatsen, aan de oppervlakte kwamen.

De kluizenaar zag echter in het brokje van deze oude zwarte aarde 'n stuk hel. Meermalen had hij op het punt gestaan het weg te gooien; ver weg van de mensen, die hij moest beschermen, maar telkens was er een macht geweest, die hem weerhield. Huiverend hield hij de harde klomp dan in zijn handen en keek er naar.

Met het vorderen van zijn leeftijd groeide in hem de behoefte, om zijn geheim aan iemand bekend te maken. Als ik sterf, zo dacht hij, zal de duivel terug komen en is er niemand, die weet, dat we op de duivelse heksenketel leven.

Op zekeren dag nam hij een besluit. De jonge Rudi was opgegroeid tot een man. Als knaap had hij urenlang zitten luisteren naar zijn oom Winric, die hem vertelde over de prediking van de ‘heilige’ in de Noordelijke streken.

In het land van Rode had het christendom reeds diep wortel geschoten. De bisschoppen van Luik en Maastricht beïnvloedden deze streek. Rudi was dikwijls naar deze steden gegaan. De eenzame op de duivelsheuvel verwachtte terecht, dat Rudi hem eens zou opvolgen.

Op een middag vertelde hij aan de jongeman zijn ontdekking. Deze keek hem verbaasd aan en wilde hem niet geloven, vóór hij met eigen ogen de plek had gezien, waar de hel aan de oppervlakte van de aarde kwam.

Voor de eerste keer sedert de nachtelijke verschrikking verliet de kluizenaar de berg in gezelschap van Rudi, maar ondanks dagenlang zoeken konden ze de plek niet terugvinden. Ze woelden de grond op meerdere plaatsen om. Ze sloegen vuur, maar nergens brandde de aarde.

De dag nadien stierf Winric...

Rudi betrok de hut op de duivelsberg. De zwarte brok liet hij achteloos in 'n hoek liggen.

Enkele dagen later werd er op de deur van de hut geklopt. Rudi opende ze. Er was niemand te zien. Driemaal herhaalde zich het geheimzinnig kloppen en in de daarop volgende nacht leek het, of de hut heen en weer werd geslingerd. De jonge kluizenaar ging naar buiten, en zag 'n kleine gebochelde gestalte op een boomstronk zitten. Met een hoge, rauwe lach sprong het gedrocht op en liep weg tussen de bomen. 'n Huiveringwekkende lach klonk over de heuvelen...

Onbetwistbaar zeker wist Rudi nu, dat de oude kluisbewoner waarheid had gesproken. Het was de duivel.

Teruggekeerd in de hut sloeg hij vuur en hield het aan de brok zwarte aarde. Tot zijn ontzetting zag hij, dat deze brandde.

Evenals zijn oom gedaan had, maakte de jonge kluizenaar een kruis over het lichaam en vroeg de Overwinnaar van hel en duivel hem kracht en bijstand te geven in de strijd tegen de grootste vijand der mensen...

Door de duisternis spoedden zich twee oude mensen, een man en 'n vrouw, de duivelsberg op. Ze hadden de lach gehoord en liepen vol angst naar hun zoon. Ze vonden hem biddend in de hut, die nauwelijks plaats bood aan hun drieën. Rustig keek Rudi zijn ouders in de ogen en met de hand op het grijze hoofd van zijn moeder, stelde hij hen gerust. Ze behoefden zich over hem geen zorg te maken.

Vader herkende de zwarte klomp.

‘Deze had mijn broer Winric in zijn hand,’ zei hij, ‘in de nacht, toen jij geboren werd.’

Rudi vertelde hun toen het verhaal van de oude kluizenaar en over hun vergeefse pogingen om de plek, waar hij het hellevuur meende gezien te hebben, terug te vinden. De ouders luisterden vol spanning naar hun zoon.

‘Is het hier in de buurt, dat Winric de brandende aarde gezien heeft?’ vroeg moeder met bevende stem.

‘Dat beweerde hij tenminste’....

De oude mensen gingen terug naar huis. Ze hadden, ondanks de kalme zekerheid van Rudi, een grote zorg om hun jongen.

Diezelfde nacht verschroeide 'n weiland tot in de wortels. Het paard, dat er op graasde, lag met opengereten buik in het midden van de kale vlakte.

Toen de jonge kluizenaar dit hoorde, kwam hij van de berg en zegende de woonvertrekken, de stallen en schuren en het land. De bewoners van de streek, bang voor onheil, smeekten Rudi om ook hun huizen en landerijen door het teken van het kruis te beschermen tegen de duivelse machten.

Rudi trok zegenend langs de hoeven.

Vermoeid kwam hij eens aan een hut, op honderd meter afstand van de Worm gelegen. De avondlucht was koud en dankbaar aanvaardde hij het aanbod van de herder, om wat te rusten. Achteloos keek hij in het vuur en zag tot zijn verbazing, dat op de stenen verhoging een gloeiende hoop zwarte aarde lag opgestapeld.

De herder bemerkte zijn verwondering.

‘Die heb ik tegen de heuvelrug gevonden,’ verklaarde hij. ‘De steen brandt uitstekend. 't Geeft wel een vuile walm, maar het kost niets en houdt lang stand. Heel wat langer dan houtblokken.’

‘Brandt ge dit al lang?’

‘'n Paar maanden. Ik was de schapen aan 't hoeden en had een vuurtje aangelegd om me te verwarmen. Toen bemerkte ik, dat de zwarte steen meebrandde. Ik heb er wat van losgekapt en sindsdien gebruiken we het hier in huis.’

Met de herder ging Rudi naar de heuvel, waar een brede zwarte streep in de grond zichtbaar was. De herder had een flinke kuil in de steen gehakt en betoogde met een triomphantelijk gebaar, dat hij zich de eerste jaren voor de huisbrand geen zorg behoefde te maken.

‘'t Is hier trouwens niet de enige plaats. Een eind verder kappen ze ook en het schijnt, dat meer zuidelijk al jaren met deze brokken gestookt wordt. Was U dit niet bekend?’

Rudi vond geen woorden ten antwoord. Hij had zijn oom niet geloofd, toen deze hem van de zwarte aarde vertelde. Na de nachtelijke ontmoeting met de duivel en de rampen die daarna volgden, had hij aan de waarschijnlijkheid niet meer getwijfeld. Nu lag deze zwarte aarde voor hem. Wat moest hij er van denken? Waar kwam deze vandaan? De steen was hard en zat vast in de grond. De herder kapte brokken los, om zich en de

zijnen te warmen. In ieder geval was de duivel er mee gemoeid. Waarom zou hij anders zo hardnekkige pogingen doen, om deze streek te bezitten....

Met bevende hand bekruiste Rudi de schapen en ging peinzend terug naar de duivelsberg, nagestaard door de herder...

De brandende aarde werd nadien meer en meer bekend. Vooral arme mensen gebruikten de brokken. Zij kostten alleen de moeite van het hakken.

Toen de bewoners van de Wijngaertshoeve er van hoorden, sloeg de oude Erlind met z'n vuist op tafel en verbood zijn kinderen deze zwarte steen ooit in huis te halen. Zijn vrouw stond met bevende lippen naast hem. Voor hen stond het vast, dat het uitwerpselen van de hel waren.

Het verbod van de stamvader werd nooit overtreden. Op de hoeve werd hout gestookt, eeuwenlang...

De tijd ging z'n eentonige gang. Mensen werden geboren en stierven. In de streek verrezen kerken, kastelen en 'n abdij...

Kloosterrade

De wanhoop van de duivel. Onvruchtbare aarde. De 'helle-putten'. De mens blijft mens. De dood van de stichter. Abten en kloosterlingen. Een hechte cultuurveste.

Heel in 't begin van de twaalfde eeuw kwamen drie mannen in grauwe pijen gehuld uit Vlaanderen naar het Roderland. Zij klopten aan het kasteel van Graaf Adelbert van Saffenberg en vroegen om een onderhoud.

De Graaf was niet weinig verbaasd, toen hij in de drie broeders de zonen van Heer Ammoricus, 'n Vlaams edelman herkende. Hij onderhield zich met hen en hoorde, dat ze de plaats zochten, welke de oudste in een visioen had gezien, om zich er als kluizenaars te vestigen. Volgaarne gaf hij zijn toestemming om heel de omgeving af te zoeken. Elke plaats die hun geschikt voorkwam, konden ze als hun eigendom beschouwen. Nog diezelfde dag zwierven Ailbertus, Thyemo en Walger door het land van Rode.

In de late namiddag van de tweede dag rustten zij uit op een heuvel, waar ze de resten van een hut ontdekten. Een der broeders zocht tussen de vermolmde houtblokken en vond 'n stuk harde, zwarte aarde.

Ailbertus liet zijn blikken over het prachtige landschap gaan. Was dit niet de streek, die hij in 't visioen had aanschouwd?...

Op hetzelfde ogenblik klonk onder de grond het klingelen van klokken.

‘Luister’...

Toen wisten ze het. Dit was de door God aangewezen plaats voor hun nederzetting. In de nabijheid bevond zich 'n bron en waren ook hout en stenen in voldoende mate aanwezig.

Met hun drieën begonnen ze aan de bouw van een houten kapel. Ze merkten niet, dat een wangedrocht hen dag en nacht bespiedde.

Na enkele weken was de kapel klaar en vierden de kluizenaars voor het eerst in de wildernis het H. Misoffer, Ailbertus sprak de woorden: ‘Dit is Mijn Lichaam...’. 'n Akelig gehuil klonk op. Vanuit de verte zagen de bewoners van de hoeve op de eerste heuvel een grote steekvlam, die gevolgd werd door een krullende rookkolom.

‘De duivel...’

Het gedrocht was vertrokken naar de Sahara. Veertien dagen later kwam het terug, beladen met een grote berg zand. Broeder Thyemo was hout aan 't kappen, enkele honderden meters van de plek, waar de kapel stond.

't Mannetje kwam, diep gebogen onder zijn zware last, voorbij. Hij kon van vermoeidheid z'n kromme beentjes haast niet meer verzetten.

‘Beste broeder,’ smeekte hij, ‘waar draagt priester Ailbertus de Mis op?’

Broeder Thyemo had plezier in de wanhoop van de duivel en wees hem 'n plek achter de heulvelrug, ver van de kapel verwijderd.

't Gedrocht kroop er heen en even later trilde de aarde onder het geweld van de neerploffende zandberg.

Broeder Thyemo vertelde bij zijn terugkomst lachend van zijn ontmoeting met de duivel, die hij zo onbarmhartig voor de gek had gehouden. De berg zand bleef sindsdien een stuk onvruchtbare aarde, temidden van wijnbergen en korenvelden.

De broeders vervingen de houten kapel door een stenen heiligdom en enkele jaren later werd de crypte van een grote kerk ter ere van de H. Maagd en de Aartsengel Gabriël ingewijd.

Korte tijd later schonk Graaf Adelbert aan de kluizenaars enig bouwland, opdat ze zelf in hun onderhoud konden voorzien; daarop bouwden zij een Vroenhof. De opbrengst van hun arbeid schonken ze aan arme lieden uit de streek, die aan de poort van het kloostertje eten kwamen halen.

De boer en de boerin van de eerste heuvel kwamen geregeld bij Ailbertus en zijn broeders op bezoek. Zij beschouwden de komst van de kluizenaars als de voortzetting van de traditie, die de eerste van hun geslacht was begonnen. Met verbeten gezichten en angst in hun ogen verhaalden ze van de gevechten die hun voorouders met de duivel hadden geleverd. Zij bezwoeren Ailbertus zich tegen de ‘helle-putten’, die tegen de hellingen werden gegraven, te keren.

Hoewel Ailbertus tussen de oude duivelsgeschiedenis en de ontmoeting, die zijn broer Thyemo met het gedrocht had gehad, verband legde, kon hij in de kolenvindplaatsen, die de boeren uit de omtrek hem toonden, moeilijk ‘duivels-putten’ zien. Hij beschouwde de zwarte aarde zelfs als 'n hemels natuurgeschenk.

De toekomst zou bewijzen, dat Ailbertus zich niet vergiste. Zijn opvolgers in de leiding van het klooster, de Abten van Kloosterrade, hadden zelfs 'n groot aandeel in de ontwikkeling van de mijnbouw...

Het eerlijke, harde Evangelieleven, waarin Ailbertus zijn liefde tot God uitdrukte, kreeg bekendheid tot buiten de grenzen van het Roderland. Armen naar geest en lichaam kwamen van heinde en verre en keerden getroost en gesterkt terug naar hun woonsteden.

Was het wonder dat mensen, in wier hart de trek naar

de hemel sterker is dan de voorbijgaande ijdelheid van de aarde, door zijn voorbeeld werden aangetrokken?

Op 'n glanzende morgen kwam Embrico van Mayschosz met zijn vrouw en twee kinderen aan de kloosterpoort en vroeg om opname in de gemeenschap. Met vrouw en kinderen wilde hij de wereld vaarwel zeggen, om arm en onbekend zijn hemeltocht te maken.

Embrico van Mayschosz bracht vele bezittingen mee. Zijn vrouw, die hij uit een klooster had geschaakt, had eveneens bezit, dat zij afstond.

Toen broeder Walger ter kruisvaart naar het H. Land was vertrokken, legde het hele gezin de belofte af in gemeenschap te zullen leven en werd het driemanschap gevormd door Ailbertus, Thyemo en Embrico.

De mens blijft mens. Ook de goedwillende mens Embrico had een heerszuchtige natuur. De radicale toepassing van het Evangelie, welke de Stichter voorstond, ondervond spoedig zijn tegenwerking. Ook de ontworpen bouwplannen konden bij hem geen genade vinden. Hij vernielde het koor van de door Ailbertus gebouwde stenen kapel en legde, bijgestaan door de zachtzinnige heilige, de fundamenten voor een kerk met kanunnikenhuis, die al spoedig ongeschikt bleken te zijn.

Er kwamen meerdere adellijke heren en priesters, aangetrokken door het voorbeeld van Ailbertus. Zij deden afstand van wat zij bezaten en legden voor het altaar in handen van de Stichter de belofte af.

Toen Ailbertus, omwille van de tuchtregel en de menselijke zwakheden, de zusters uit de gemeenschap wilde afzonderen, forceerde Embrico een rechtzitting, waaruit twee partijen groeiden.

De heilige zag, dat het verschil van mening in meerdere zaken de rust en de orde in de gemeenschap verstoorde. Hij moest bovendien de steun van zijn broeder Thyemo, die inmiddels gestorven was, ontberen. Daarom aan-

vaard de hij 't onmenselijke offer en vertrok naar Gallië. Hij vestigde zich in het stroomgebied der Opper-Oise, Thiérache genaamd, waar hij van de heer van 't land een vierkante mijl bos ontving.

Na dit te hebben gerooid en ontgonnen, bouwde hij er met twee dienaren een klooster. Hier leefde hij in gebed en beschouwing.

Door zijn verstorven en harde leefwijze werd hij vroegtijdig oud. Op veertigjarige leeftijd had hij het uiterlijk van een moegeleefde grijsaard.

De dood kondigde zijn komst aan. Ailbertus ging terug naar het Rijnland, om afscheid van zijn vrienden te nemen. Hij bracht een bezoek aan het kasteel Saffenberg aan de Ahr en reisde vandaar naar zijn geliefd Kloosterrade. God beschikte echter anders. Toen Ailbertus in het slot Graue Burg, in het land van Sechthem verbleef, overviel hem een ernstige ziekte. Zware koortsen verminderden zijn toch al zwakke lichaamskrachten. Op een avond werd het vertrek waar Ailbertus lag, vervuld met een zoete geur. Zingend verliet de ziel het lichaam van de liefdedwaas, om 'n eeuwigheid van onuitsprekelijke vreugde te gaan genieten.

Ailbertus was gestorven. Hij werd in de kleine kerk van Sechthem, voor de deur aan de Zuidzijde begraven.

Het doodsbericht bracht grote verslagenheid onder de bewoners van Kloosterrade. Zij deden alles, wat in hun vermogen was, om het lichaam van de Stichter naar het klooster te laten vervoeren, maar al hun pogingen waren tevergeefs.

Na Ailbertus' vertrek naar Gallië was prelaat Richer, een kloosterling uit Rastenbusch in Beieren, door de gemeenschap van Kloosterrade tot overste gekozen. Na diens dood voerden Borno en Fredericus de kromstaf, totdat Erpo, 'n Maastrichtenaar, het bestuur overnam. Onder

leiding van deze abt werd de met drie koorgewelven opgetrokken kloosterkerk vergroot. Aan de zuidkant liet Herlinde, 'n edelvrouw uit Roermond, zich inmetselen om als recluse in afzondering een heilig leven te leiden. Het was in die tijd, dat ridder Gerlachus van Houthem, beroemd door heel het land als de meest onverschrokken jager en de sterkste op de tournooien, zijn wapenrusting aflegde en van de Paus toestemming kreeg zijn kasteel voor 'n holle boom te ruilen, om alleen voor God te leven. Wekelijks kwam deze held naar Kloosterrade, van waar hij biddend naar Lieve Vrouwe Munster te Aken pelgrimeerde.

Toen abt Erpo was gestorven, begon er voor de abdij een tijd van verval. Politieke omstandigheden, ‘verdrukking en knevelarijen van een verdorven geslacht’, waren de oorzaken, die ernstige schade aan de kloostergemeenschap toebrachten.

Brand, plundering, voortdurende oorlogen, verbanning van de bewoners en confiscatie volgden op elkaar als de knopen van een geselkoord. Maar het klokgelui onder de grond verstomde niet. Telkens opnieuw herrees Kloosterrade als de hechte, katholieke cultuurveste. De bezittingen van de abdij breidden zich uit tot het gebied langs de Worm, waar putten in de aarde werden gedreven, om de zwarte brandstof uit haar ingewanden te kappen...

Rond 1700 klopte 'n jonge kerel, met gitzwarte haren, aan de kloosterpoort en vroeg de abt te spreken. De portier kende Erik, de onstuimige nazaat van het geslacht op de eerste heuvel. Met 'n gedwongen lachje nodigde hij hem uit binnen te treden en meldde aan de Heer Nicolaas Heyendal, de 35ste abt van Kloosterrade, dat de ‘Leeuw van de heuvel’ om een onderhoud verzocht...

De leeuw van de heuvel

De uitdaging. De breuk met het ouderlijk huis. Sprong in het onzekere. Niet te temmen hartstocht. Wanhopig gevecht voor het leven. Door een vrouw gered. Het water stijgt. De duivel mag z'n hel behouden. Uitgebannen.

In de herberg van Huub hadden ze hem getard. Zijn zwarte ogen keken onheilspellend naar de man, die beweerde:

‘Je durft niet. Dàt is 't 'm!’

'n Bierpul vloog in gruzelementen tegen de muur. Niemand zei 'n woord. Zelfs de herbergier deed, alsof hij 't niet merkte. Tijdens zijn woede-uitbarstingen was de Leeuw van de heuvel onberekenbaar. Men duchtte zijn stalen knuisten, die raak sloegen als hij op temperatuur kwam. De Rooie van Nuland had dat eenmaal ondervonden, toen hij z'n grote mond op toeren bleef houden, ondanks het grommen van de Leeuw. Met één klauwslag werd hij vermorzeld. Zeven weken na de vechtpartij kreunde hij nog, als hij, na een tijdje aan de kaarttafel te hebben gezeten, wilde opstaan...

Hoog opgericht, met zijn handen tot vuisten gebald, stond de jonge Erik in de gelagkamer. De onrustige vlam aan de ‘weck’ walmde in de petroleumlamp. De mannen dampten zwijgend aan hun pijpen...

‘Dat zal ik jullie laten zien!’

De Leeuw kneep de woorden uit zijn keel.

‘Dat zal ik jullie laten zien!!!’...

Meteen verdween hij met grote, driftige stappen door de

rammelende deur. De mannen haalden verruimd adem, terwijl Huub met 'n diepe zucht de scherven opruimde. ‘'n Bierpul is 't ergste niet’, dacht hij. ‘Morgen is de Leeuw weer tam als een lammetje. Dan kun je van hem gedaan krijgen, wat je wil’...

Zo was de Leeuw. Wispelturig als 'n berggeit. Tijdens zijn woede-uitbarstingen de onbeheerste en ontembare en in z'n gewone doen een goedmoedige lobbes.

Zoals zijn bloed tot een orkaan kon opbruisen, zo ook werd zijn ambitie voor de gewone dingen van 't leven bepaald, door de golfslag van zijn wisselende gemoedsstemmingen. Dagen achtereen kon hij aan een stuk luiwammesen, om plotseling met de dageraad aan het werk te gaan en zonder te eten zijn lichaam af te beulen tot de akkers in de duisternis vergleden.

Met dreunende stap liep de Leeuw over de weg langs het dorp. Zijn borstkas hijgde. Uit zijn mond persten zich rauwe klanken, die leken op het kreunen van een getergd dier. 'n Steen, waartegen hij zijn voet stootte, raapte hij van de grond op en gooide hem, met een machtige zwaai van zijn gespierde lichaam, de duisternis in. Hij zocht nog andere stenen, maar vond er geen. Zijn ogen fonkelden in de donkere avond. Met de vuisten boven zijn hoofd gaf hij een woeste schreeuw. De wilde ontlading stormde de ruimte in en echode door de donkere nacht.

In het woonvertrek op de eerste heuvel zat de oude Erlind naast het houtvuur te roken uit de pijp, die zijn vrouw hem uit Aken had meegebracht. Hij was een krachtige telg van het oude geslacht, waarvan de stamvaders de heuvel met de omliggende gronden op de wildernis hadden veroverd. Zij waren de vooruitstrevenden geweest, die stokken hadden geplant en de hellingen in een druivenparadijs hadden herschapen. Heel de mid-

deleeuwen door hingen de zachtblauwe vruchten zich in de warme zonnestralen te koesteren. Het sap vulde de wijnkroezen en bracht de kwekers welvaart. Totdat door klimaatverschuiving de warme dagen verminderden en een vroege, gure herfst zich over de zure opbrengst van 'n seizoen harde arbeid heen boog. 't Plukken geschiedde toen voor het laatst. In het nieuwe voorjaar kwam de boer met een span vurige hengsten en wroette de aarde om. 't Koren schoot omhoog en een half jaar later dampte het brood in de ovens. Stoer en sterk, zonder dralen, volgde men de nieuwe koers.

In de verte, tegen de Worm gedrukt, lagen de mijnvelden, waarin de zwarte aarde werd uitgehold, om de mensen - bakker en smid en al de anderen - de benodigde brandstof te verschaffen.

Na de herder, die in de vierde eeuw zijn kolenvindplaats aan de kluizenaar van de derde heuvel had getoond, ontdekten ook anderen zwarte strepen in de grond. Er kwamen op meerdere plaatsen groeven, waaruit de mensen hun brandstof kapten.

Toen deze dagbouw was uitgeput, werden gangen in de heuvels gedreven. Hierbij ontdekten de werkers, dat er verschillende lagen in de grond aanwezig waren.

Mannen met durf en ondernemingsgeest dolven putten, waarvan de wanden met een eikenhouten bekleding werden voorzien. De delvers lieten zich in een mand, welke aan een lier bevestigd was, naar beneden zakken om de kool te winnen, die op dezelfde wijze naar boven werd gedraaid.

Déze vooruitgang vervulde de bewoners van de hoeve echter met een fanatieke afschuw. Ze hadden zelfs verleerd er over te spreken. Verbeten zat de afkeer voor deze ‘duivelsputten’ in de harde koppen...

In de haard brandden houtblokken. Nog nooit was het een ‘Koalejits’ gelukt 'n vrachtje kool af te leveren. Eens

was het zelfs gebeurd, dat een der leurders, die 't waagde met zijn gammel wagentje de poort in te rijden, als een wervelwind de vlucht had moeten nemen, om zijn leven te redden.

Maar de mijnen bleven kolen spuwen door hun schachten. Schachthond na schachthond werd naar boven gelierd...

De oude Erlind zat naast de open haard en rookte zijn pijp. 'n Ruige, forse gestalte. Meer dan vijftig maal had hij de ploeg door de Lente-aarde gedreven. Als men hem wijdbeens op de akker zag staan schouwen naar de gewassen, zou men op enige afstand 'n jonge kerel in hem vermoed hebben. De grijze borstelharen aan zijn slapen verrieden echter de leeftijd, terwijl de voren in zijn gezicht al niet minder tijd moesten gehad hebben, om hun banen te trekken. Maar ondanks z'n leeftijd was de oude Erlind jong, sterk en trots....

Zijn vrouw trapte ijverig het spinnewiel en neuriede zonder te denken een oud wiegelied. Ze was een gezonde boerin, die haar man aanhing en haar kinderen liefhad boven alles ter wereld. Erik en Rudie, twee zwarte jongens, en Christel, 'n meisje met weelderige haren, waren de vruchten van hun huwelijk.

Rudi, de jongste was getrouwd met een vrouw uit het dal en woonde op het goed van de heer aan de overzijde van de Worm.

‘'n Jongen zonder pit, die voor een vrouwmens zijn vrijheid verkocht heeft’, meende de oude Erlind. Zijn zonen moesten vrije mannen blijven...

Toen de vrouw opstond, om een paar houtblokken op het vuur te gooien, sloeg buiten 'n poort dicht.

‘Dat zal Erik zijn’, zei ze, maar de man gaf geen antwoord. Vader en zoon hingen aan elkaar en toch...

't Wàs Erik. Hij stond in de deuropening met verwarde haren en een verwrongen gezicht. Zijn glazige ogen keken

strak naar z'n vader, die zich omkeerde en met schijnbare onverschilligheid aan z'n pijp bleef zuigen. Moeder vergat de houtblokken, die ze in de handen hield.

‘Kom binnen’....

De deur smakte dicht. Zijn ogen strak op z'n vader gericht, ging Erik tergend langzaam achter de tafel staan. De oude liet hem evenmin los.

‘Ben je weer 'n keer losgebarsten?’...

‘Ik zal 't ze laten zien,’ siste Erik, ‘morgen aan de dag’... Moeder gooide de houtblokken terug en ging naar haar zoon.

‘Wat is er gebeurd?’

‘Ik zal 't ze laten zien’, antwoordde hij, terwijl hij haar opzij duwde. Dan, met een dreiging in z'n stem, tot zijn vader:

‘Ik moet geld hebben’.

‘Waarvoor?’...

‘Ik ga kolen delven!’

Met een ruk kwam de oude overeind.

‘Wat?’...

Trillend stond hij daar, 't gezicht asgrauw. 'n Grimmige verachting stond er op te lezen.

‘Morgen aan de dag zal ik ze tonen, dat ik niet bang ben’. Moeder stond als aan de grond genageld. Geen geluid wilde over haar lippen komen. En ze wilde iets zeggen, iets roepen...

‘Jongen... m'n kind... de duivel...’

't Was niet meer dan een onverstaanbaar gefluister.

Krakende klompen verhoogden de spanning in de geladen stilte. Erlind ging voor z'n zoon staan. Twee paar gloeiende ogen keken elkaar strak en borend aan. Toen gebeurde het. 'n Harde vuistslag trof de mond van Erik. Bloed lekte uit de hoeken en streepte langs zijn kin. Als een boom in de storm rilde hij, maar hij stond en bleef staan. De zwelling van zijn spierballen tekende zich

onheilspellend. Weer trof een vuistslag z'n gezicht. Heel zijn lichaam spande zich, maar voordat z'n oerkracht kon losbarsten, wierp de moeder zich tussen de mannen in en klemde zich angstig aan Erik vast. Met heel haar lichaam drong ze zich tegen haar kind, om hem dit eerloze te beletten.

Op dat moment ging de deur nogmaals open. Met grote verschrikte ogen keek Christel het vertrek in. Vader stond breed te wachten op de stormloop van zijn zoon. Erik vocht tegen zijn moeder. Hij zou haar met één ruk van zich af kunnen gooien, maar een vrouwenlichaam is sterker dan mannenspieren. En het moedervlees is sterker dan de hartstocht.

Hijgend stond hij te vechten, zonder de handen te gebruiken.

‘Wat wil je nu?’

Met z'n mouw wreef Erik het bloed van zijn kin. Uitdagend klonk 't nogmaals door het vetrek:

‘Ik ga kolen delven.’

Christel sloeg angstig 'n kruis en schoof schuw langs haar broer door naar moeder.

‘Wat wil je nu?’

‘Mijn erfdeel!’

Als staal zo hard kwam de eis over zijn lippen. In de haard knetterde 't brandende hout.

Toen ging de oude Erlind naar de kast en nam er een zak munten uit. Met 'n slag sloeg hij hem neer op tafel. ‘Hier...’

Hij ging weer naast het vuur op de bank zitten en raapte, uiterlijk onbewogen, z'n pijp op. Met een lange stroreep plukte hij vuur en stak ze aan.

Erik nam de buidel. De gevolgen kende hij. Nooit zou hij meer een voet op de hoeve mogen zetten. Zonder op te zien ging de zwarte kerel weg, bang om de ogen van zijn moeder te ontmoeten.

Bij het afdalen van de berg meende hij zijn naam te horen roepen. Met ingehouden adem luisterde hij. Hij zag zijn moeder met betraande ogen voor zich staan en voelde haar vechtend lichaam tegen zich geklemd. Hij zag het angstige gezicht van zijn blonde zusje, toen ze, bang voor hem, beschutting bij moeder zocht.

Langgerekt hoorde hij zijn naam... Erik... Erik... Zouden ze?

Met bei z'n handen hield hij de geldzak vast. Hij voelde de harde stukken metaal, die de buidel deden uitpuilen. Hij zou hen tonen, dat hij zelfs zijn vader weerstond en voor geen satan in z'n schulp kroop. Hij zou kolen delven, helemaal alleen. In ieder geval in 'n mijn, die van hem was. Van hem alleen...

Weer rezen de beelden van de twee vrouwen voor hem op. Moeder strekte haar armen naar hem uit en zijn zuster lachte tegen hem. Eerst was 't een lieve lach, maar plots' sloeg hij over en... ja, hij hoorde het duidelijk... 'n akelige, holle lach hoorde hij...

Hij liep door de nacht in de richting van de Worm. De lucht was inktzwart. Geen wezen kruiste zijn weg. Toen hij de rivier bereikte, die zich als 'n lint door het landschap slingerde, hoorde hij alleen het klotsen van de golfspeling tegen de oever. 'n Mijn, 't doel van zijn tocht, kon hij in de duisternis niet vinden. De volgende ochtend - de eerste morgenklaarte straalde over de wereld - stond hij nog steeds aan de waterkant, de benen vol modder en vuil. Z'n gezicht zag grauw. Hij legde de buidel op de grond en deed de kleren van 't lijf. 'n Lichte rilling liep over zijn blote rug, toen hij aan de kant ging staan om een duik te nemen. Hij zoog de morgenlucht in z'n longen, strekte z'n armen boven zijn hoofd en met een lenige sprong verdween hij in de koude stroom. Met forse slagen doorkliefde hij de waterspiegel en zwom zich nieuwe kracht in z'n moegevochten lichaam. Toen hij

druipend weer aan de kant stond te trappelen, kwamen mannen over de houten brug en keken bewonderend naar de forse mannengestalte, beglansd door de eerste zonnestralen.

‘Dat is Erik...’

Ze groetten met een vriendelijke roep en vervolgden hun weg. Ze hadden geen tijd te verliezen, want de tocht naar het werk duurde drie volle uren.

Die morgen vroeg de Leeuw van de heuvel aan de portier van Kloosterrade de abt te spreken.

Heer Nicolaas Heyendal ontving hem in zijn werkkamer, omringd door hoge boekenkasten, waarin dikke folianten geordend stonden. Hij bood hem een stoel aan en vroeg belangstellend naar het doel van zijn komst.

‘Ik wil 'n mijn gaan ontginnen...’

Verbaasd leunde de abt achterover tegen de zetelrug. Dit had hij allerminst verwacht. Hij kende de mensen van de heuvel en wist van hun afkeer voor de mijnbouw, 'n afkeer, die door vader op zoon was overgedragen. Zou deze jongeman breken met de oude wet?

‘Weet je vader van dit besluit?’

‘Ik heb m'n erfdeel’.

Erik trok de geldzak te voorschijn en legde hem voor zich op tafel.

Nu wist de abt genoeg. Mannen met temperament en een onbreekbare wil, dacht hij. Hij mocht ze wel. 'n Lichte glimlach speelde om z'n mond; hij voegde zijn fijngesneden handen samen en vervolgde 't gesprek. Zijn gezicht stond echter ernstig, toen Erik hem in korte trekken het toneel schilderde, dat zich de vorige avond had afgespeeld.

‘Als ik je een goede raad mag geven, ga dan terug naar huis. Zó kan geen zegen op je onderneming rusten.’

‘Nooit!’

Er was geen buigen aan.

‘Begrijp je dan niet welk verdriet je je moeder doet? Jouw geluk is háár geluk. Onder deze omstandigheden moet ik de verpachting weigeren. Je bent een kind van een gezin, dat 'n traditie handhaaft. Je moet je naar de oude wetten voegen.’

De Leeuw bleef halsstarrig.

‘Als U mij geen stuk grond wilt geven, zal ik verder gaan, desnoods naar 't Luikse. Ik ben geen lafaard.’

De abt moest tenslotte van twee kwaden 't minste kiezen en sloot een accoord. Erik zou een in aanbouw zijnde mijn, die in de steek was gelaten, gaan uitdiepen. De schacht was reeds door de geelachtige leem, de laag mergel en 't fijn zand, gedreven. Daarna had men de geel grijze kiezellaag doorboord, maar de watervloed in de bereikte laag grove kiezel was zo groot geweest, dat men deze opnieuw had moeten vullen. De tegenslag had de ontginners doen terugschrikken om het experiment te herhalen. Op een andere plaats waren ze daarna beter geslaagd.

't Leek een meevaller voor de onervaren mijnbouwer, maar in werkelijkheid was het een gewaagde sprong in 't onzekere. Zou het water zich bij een nieuwe poging laten bedwingen? Als 't lukte, scheidde alleen ‘der Baget’, de laag welke de steenkoolrots bedekte, hem nog van de begeerde zwarte aarde.

Had de abt een bedoeling met dit verlokkelijk aanbod? Er zijn verschillende wegen die naar Rome leiden...

Dezelfde dag ging Erik de put bezichtigen. Over de rand hangend wierp hij stenen naar beneden, die in 't water plonsden.

Hij huurde een stel schachthouwers, die een loods op het terrein bouwden en daarna aan 't werk togen om de schacht af te diepen. Nadat de wanden waren schoongemaakt en het puin uit de put verwijderd, vervaardigden de mannen van eiken rondhouten een soort kast, die ze

met behulp van windassen in de schacht lieten zakken. Boven de schachtopening waren 'n paar stevige balken bevestigd als steunpunten voor de windassen. Deze oefenden een sterke druk uit op de kruiselings over de betimmering gelegde balken, waardoor de bekleding met kracht door de vijfde en zesde laag werd geperst. Wekenlang werkten zij en kwamen aan de laag grove kiezel. Terwijl de schachthouwers bezig waren met het neerlaten van de bekleding, stond Erik van 's morgens tot 's avonds op een ladder, die in de schacht was opgehangen, om met 'n lange, ijzeren stang de keien, die het zakken bemoeilijkten, te verwijderen. Hij stootte en wrong... De kast zakte... zakte...

‘Ze moet er door zijn,’ riep plotseling 'n stem.

'n Juichkreet klonk op van beneden. De mannen keken elkaar aan. Eén wees op z'n voorhoofd!

Toen begon men met het waterscheppen. De emmers en bakken werden aan touwen neergelaten en weer opgehaald. Erik en een helper stortten kleiproppen achter de houten bekleding om de watervloed te stuiten. Zou 't lukken? Ze werkten als paarden. De najaarszon had een goede bui en toverde met haar gouden glans de mooiste kleuren in bomen en struiken. Beneden in de put streed 'n groep zwoegende mannen, om door een vijf voet dikke laag grove kiezel een watervrije koker te drijven.

Wat niet verwacht werd, gebeurde. Na dagen van onaf gebroken inspanning verscheen Erik, glimmend van natheid, in 't daglicht.

‘We zijn er...’

Die avond werden de emmers met bier gevuld en voerde de Leeuw 'n wilde dans uit, temidden van de zatte manmensen.

De laatste laag, ‘der Baget’, leverde geen moeilijkheden meer op. Erik betaalde de schachthouwers met klinkende

munt, waarna deze vertrokken. De kolenlaag was bereikt. De productie kon beginnen.

Schele Tinus, die met Erik op de ladder had gestaan om de klei te storten, had reeds jaren in het Akense gewerkt en werd door hem aangenomen om als ‘koolgrever’ de eerste gang mee uit te houwen. De Leeuw huurde twee vrouwen, om aan de lier de kolen naar boven te draaien. Ook kwamen nog twee jongens in dienst.

Op enige afstand van de schacht bouwde Erik 'n houten keet, waar hij de nachten doorbracht. Rust kende hij niet. Gewapend met bijl en schop liet hij zich 's morgens in een mand naar beneden zakken. Zelden zag hij overdag het licht van de hemel. Bij het schijnsel van 'n olielamp kapte hij onvermoeid de zwarte stukken steen uit de rots. Het wroeten in de ingewanden der aarde was 'n hartstocht geworden, die niet meer te temmen bleek.

De jongens konden het tempo slechts met de grootste moeite bijslepen. Als 't water, dat zij bovendien moesten scheppen, te sterk samenvloeide, was 't mis.

Schele Tinus raasde als hij 'n voethoog in de nattigheid stond en Erik donderde, als de losgehakte kolen niet geregeld werden weggesleept. Boven lierden de vrouwen zonder ophouden en trokken de koolbakken en waternappen op het maaiveld. 't Werd op de duur onmenselijk.

‘Je kunt naar de duivel lopen’, zei Tinus op 'n goede avond, ‘op deze manier ben ik kapot, voor ik amen heb gezegd.’

‘Donder dan maar op,’ schreeuwde Erik. Maar toen de Schele de daad bij het woord voegde, riep hij hem terug. De man had gelijk. En de Leeuw was in 'n goede stemming.

Buiten de put lagen bergen steenkool, die in enkele weken gewonnen waren. Erik had niets willen verkopen. 't Liefst zou hij nooit één brok van z'n glorie aan 'n ander over-

doen. Als een vrek overschouwde hij 't resultaat van zijn arbeid in de bedompte stutgang diep onder de grond. 't Wit van zijn ogen lichtte in 'n gitzwart gezicht. Met borende blik tuurde hij in de richting van de heuvel. Hij zou de oude laten zien, dat hij niet bang was voor de duivel. Aan de hele wereld zou hij dat bewijzen... ‘We praten morgen verder,’ paaide hij de Schele, terwijl hij hem een klop op z'n schouder gaf. Deze bromde wat binnensmonds en verliet traag het terrein. De vrouwen en de jongens waren al verdwenen. Die durfden de baas niet aan.

Erik ging in de richting van de Worm. 'n Koude snijdende wind striemde zijn bloot bovenlijf, maar 't deerde hem niet. Zijn geharde lichaam kon er tegen. Sedert de eerste afdaling had hij zelden een kledingstuk op z'n schouders gevoeld...

Bij elke bijlslag in de zwarte rotswand viel het stofgruis los en klitte zich vast tegen het onbedekte lichaam van de houwer. 't Drong in de poriën en dreef in zweetstraaltjes langs dijen en benen naar omlaag. Broek en buis waren niet te verdragen.

‘Je zou er vierkant in verrekken,’ had Schele Tinus tegen z'n nieuwbakken baas gezegd, toen hij zich van z'n kleren ontdeed en 'n zakken schortje voorbond.

In de mijn was 'n mens anders dan bovengronds. Daar was hij een reus van kracht in zijn strijd tegen het gevaar: 'n veroveraar van het zwarte goud in donkere, zwarte galerijen, enkel door wat houtbogen gestut. In de mijn brak 'n heerschappij los, waarvan de stervelingen op de begane wereld geen flauw vermoeden hadden.

Erik onderging deze grootheid vanaf 't moment, dat hij aan 't kappen sloeg en zijn bevrijde lichaam de kracht van zijn willen uitvierde. Bij elke meter, die hij vorderde, groeide de vreugde in hem om de voldoening van het onbestemde.

Hij dronk kannen bier om de benauwdheid te overwinnen en zijn zweetverlies aan te vullen. Hij kapte in de steenkoolrots, tot de brokken zijn voeten bedekten. Dan vulde hij de manden die, op sleden vastgebonden, door de jongens werden weggetrokken. Boven aan de schacht draaiden de vrouwen deze schachthonden naar boven en stortten ze uit op de hopen, die zienderogen groeiden. Als de Schele zich 's avonds kleedde voor zijn tocht naar het daglicht, trok de Leeuw slechts een broek over zijn negerhuid en ging naar de Worm om in het water te duiken!

Nadat hij die avond het vuil van zijn lichaam had afgezwommen, kleedde hij zich op z'n Zondags en ging naar de herberg van Huub. Hij wilde inlichtingen inwinnen over de gang van zaken in andere mijnondernemingen. Ter bestrijding van het water had men in de ‘Hanckepanckskuylen’ een ondergronds kanaal gegraven, dat in de Worm uitmondde. Verschillende mijnondernemers groeven een watergalerij, 'n ‘adoth’, naar deze moederader van de Hanckepanckers', waarvoor dit ‘gezelschap’ een vergoeding eiste. 't Was al meer gebeurd, dat de abt van Kloosterrade de onderlinge twisten hieromtrent had moeten beslechten. Als ‘heer’ en ‘mede-vennoot’ in welhaast alle ondernemingen, gold zijn uitspraak als een gebod, waar men zich aan te houden had...

In de herberg vertelden de koolgravers en pumpers aan Erik over de moeilijkheden, die ze onder de grond hadden en de wijze, waarop men deze trachtte op te lossen. De potten bier, die de Leeuw om de haverklap liet vullen, misten hun uitwerking niet. Na het meer ernstige gesprek begonnen de verhalen los te komen, 't een al sterker dan 't andere! De lach was niet van de lucht. Moppen en pikante voorvallen wisselden elkaar af. Toen Flup ging demonstreren, hoe Gilis over 'n steen strui-

kelde en met zijn neus in 't ‘gemaach’ van de voor hem gebukt staande man was terecht gekomen, bulderde een onbedaardelijk gelach door het vertrek. De vaal-bleke gezichten met de zwartomrande ogen glunderden van de jool en de pret, die in hun lichamen denderde. Maar even later was het muisjesstil, want ‘der koelpastoer’ ging van zijn ontmoeting met de ‘koelduivel’ vertellen. Ook Erik luisterde met belangstelling.

‘Der Koelpastoer’ schraapte z'n keel en begon:

‘Ik werkte op 'n eenzame post, achter in een zijgang van “der Stinkert”. De sleper was net met een schachthond vertrokken, toen in eens de lichtvlam op mijn olielamp onrustig begon te flikkeren en 'n windvlaag over mijn gezicht gleed. Wat heeft dit te betekenen, dacht ik. Ik hoefde niet lang te raden. Twee witte handen kwamen uit het donker naar me toe. Ze kwamen tot in de lichtkring en toen zag ik hem. Hij was zwarter dan de kool. Zijn gezicht was mager tot op de knoken en de witte handschoenen, die hij droeg, hingen slap op skelet-vingers. Ik stond als aan de grond vastgeplakt en kon geen vin verroeren. Mijn haren kuierden over mijn schedel en het bloed zakte in mijn benen, die loodzwaar werden.

“Dag kompel,” zei de verschijning met 'n kraakstem, “wil ik je wat helpen?”...

Zijn gezicht vertrok tot een lange grijns. Zijn ogen waren met bloed doorlopen en de haartris, die op z'n voorhoofd hing, was groen en rood als een hellevlam.

Ik voelde me langzaam bezwijmen. 't Begon voor mijn ogen te draaien. Ik zag alleen nog de witte handen, die meedraaiden, steeds sneller...

Later vertelde me de jongen, dat ik boven op mijn lamp was gevallen. Toen hij hulp had gehaald en ze me naar buiten brachten, spraken ze reeds over mijn begrafenis...’ De Koelduivel!...

Geen der mannen geloofde het verhaal van de Koelpas-

toer. Die vertelde met evenveel gemak, dat 'n engeltje met zilveren vleugeltjes naar hem toe was komen fladderen! En dan hield het in z'n heilige handjes een groot glas bier. ‘Drink maar 'ns lekker’, zei het blinkende wezentje tegen hem. ‘Zo beloont Onze Lieve Heer de lieve kindertjes.’

Ze geloofden hem niet en toch waagde het niemand om te lachen. Ze waren stil geworden, de koolmannen... ‘Schenk de pinten nog 's vol en geef de Koelpastoer 'n dubbele,’ riep Erik tegen Huub. ‘We moeten andere praat horen, dan dat “gezouwel” over die “boksboam”. Als ik die rammelkas tegenkom, trek ik hem z'n handschoenen uit en geef 'n een trap onder z'n knokengat.’

De gezichten van de mannen rimpelden tot een lach. Meer niet. De Koelpastoer stond op en zich tot Erik wendend:

‘Vraag de hemel, om je voor een ontmoeting met de duivel te bewaren,’ zei hij en ging met onzekere stap naar de deur. Hij lustte geen dubbele pint meer, omdat men zijn verhaal in twijfel trok.

Toen hij de deur achter zich had dichtgetrokken, kwamen de tongen weer los. 't Duurde geen vijf minuten, of de herberg stond op stelten. Bij het afrekenen moest Huub zelf het geld uit de Leeuw zijn zak halen, zo zat was de wildebras. Huub profiteerde van de kans en betaalde zich de aan gruzelementen gegooide bierpul met smartegeld als interest...

Lallend zwaaide Erik naar de keet. Hij wist nu, wat hij weten wilde. De Schele had hem dit evengoed kunnen vertellen, maar de Leeuw wenste niet door zijn eigen mensen te worden ingelicht. Ze waren in zijn dienst om te werken en niet om te kletsen.

De maan hing omfloerst aan de hemel. De kale bomen leken stille wachters in de grijze verlatenheid. De wind was gaan liggen...

Voor de deur van de hut keek Erik naar de koolhopen naast de schacht. 't Waren onbetekenende heuveltjes, die opbolden in de zwakke maneschijn.

Wat was dat? Zag hij goed? Er bewoog iets bij een der heuveltjes. Ja...

'Hé daar,' schreeuwde de Leeuw met z'n zatte stem, die in de ruimte schalde...

Hij wachtte... Er bewoog niets meer...

'Donder naar je grootje!'

In 't vertrek trok hij zijn buis uit en ging door het raam staan turen. Niets bewoog...

Zonder licht te maken ontkleedde hij zich en viel op zijn veldbed. Hij hoorde geluid... voelde bonzen in zijn hoofd en zakte weg in een diepe slaap...

's Morgens lag hij midden in de keet op de grond met de matras verscheurd in zijn armen geklemd. Eerst toen hij buiten een emmer water over zich heen had gegooid, zag hij klaar uit zijn ogen. Bij de koolhopen stonden Schele Tinus, de twee vrouwen en de jongens. Had hij zo lang geslapen? Toen ze hem zagen, wenkten ze hem om naderbij te komen. Wat was er gebeurd?

In de nacht hadden dieven hun kans waargenomen. Meer dan twintig schachthonden kolen waren gestolen.

De Leeuw vloekte van spijt en woede. Nu wist hij met zekerheid, dat de beweging, die hij had gezien, geen verbeelding was geweest. De karresporen waren de stille getuigen en lieten geen twijfel over. Z'n vloeken en schelden had echter geen andere uitwerking, dan een onverschillig schouderophalen van de Schele.

'Had je ze verkocht, dan konden ze niet gestolen worden.' Diezelfde dag nog deed hij het en bleef er geen gruizeltje kool meer op 't maaiveld liggen. Een vijfde van de opbrengst reserveerde Erik voor de betaling van het concessierecht.

De avondnevel hing dik op de natte aarde, toen de

Leeuw weer naar de herberg ging. De kolenverkoop had hem het afdalen belet. Hij zocht gezelschap en dronk pinten bier in een onmatig aantal. De volgende dag liep hij lusteloos over het terrein en keek naar het gelier van de vrouwen. Ze stonden tegenover elkaar aan de put en draaiden aan de zwengel. 't Was zwaar werk. Ze hadden moeite om de manden over de rand te trekken. Vooral de oudste kon men aanzien, dat deze inspanning veel van haar krachten vergde. Toen er weer 'n mand boven de rand hing, greep Erik hem en terwijl de vrouwen het ‘zeel’ lieten vieren, schudde hij de zwarte brokken op de grond. De oude vrouw keek dankbaar en de jonge lachtte. De rest van de dag bleef hij in hun nabijheid en trok 's avonds de Schele en de jongens uit de put het maaiveld op.

‘Zorg, dat hier een mannetje komt te staan,’ gebood hij aan Tinus, ‘dat is geen doen voor die twee.’

‘'n Nieuwe?’

‘Desnoods zes nieuwe’.

‘Kom je niet meer naar beneden?’

Zonder antwoord te geven draaide hij zich om en ging naar de keet, waar hij z'n brood klaar maakte. Op het veldbed liggend probeerde hij de slaap te vinden, vast van plan om de volgende morgen, bij het krieken van de dag, weer aan het werk te gaan. Maar hij was niet moe en de slaap wilde niet komen. Hij kon zijn gedachten niet meester blijven... De hoeve op de heuvel... Zijn vader naast 't haardvuur en zijn moeder achter 't spinnewiel... Hij trad binnen in zijn naakte, zwarte boddy. Moeder sprong verschrikt op en vader greep 'n stuk ijzer. ‘Eruit, duivel!’...

Onrustig woelde z'n lichaam, hij draaide zich om en om, maar kon de twee witte handschoenen niet kwijt, die op skeletvingers hingen...

Wrevelig stond hij op en ging naar de herberg. De Leeuw was zichzelf niet meer en ijsbeerde door de dagen. Totdat

Schele Tinas ziek werd en verstek liet gaan. Toen moest hij wel naar beneden. Met een lenige zwaai plofte hij in de liftmand. De vrouwen hadden alle moeite om z'n gewicht in bedwang te houden.

De kolenlaag helde. De Schele was gedwongen geweest haar te volgen door tamelijk steil naar beneden te kappen. Aan het einde van de gang was in de laagte het water samengevloeid, zodat er vooreerst niet aan kappen kon worden gedacht. Geholpen door jongens met hoekige schouderbladen en magere bortskasjes, schepte de Leeuw uren lang bakken vol water, om de plaats droog te krijgen. 's Middags stond hij echter weer tot aan zijn knieën in de zwarte viezigheid, die hem rillerig maakte, ondanks de benauwde atmosfeer. Hij hakte en kapte en sloeg en schepte. 't Werk vorderde niet. Toen hij in de miezerige avond het resultaat van zijn sjouwen zag liggen, knetterde een vloek tussen z'n tanden. De jonge vrouw sloeg angstig op de vlucht.

De Leeuw spoelde oudergewoonte in de Worm 't zwart van zijn lichaam. Van onmachtige woede sloeg hij met zijn vuisten in het water. Nog dezelfde avond kocht hij een stel pompen en toen de Schele had uitgevierd, stond 'n pumper in de mijn, om het grondwater door ronde, houten buizen naar boven te zuigen.

Ze kapten wekenlang in een onstuimige botviering van kracht en energie. De gang, die onder het geweld van hun houwelen ontstond, was vrij van gassen. Met het vorderen werd de lucht echter schaarser en de benauwdheid groter. De Schele had al eens opgemerkt, dat een luchtkoker geen overbodige weelde zou zijn. Om hem echter te tonen, dat hij zich door niets liet dwingen, bleef de Leeuw doorwerken toen Tinus zijn schortje voor zijn kleren verwisselde en de jongens zich eveneens gereed maakten om huiswaarts te keren. De uren regen zich aaneen. Hij stond gebukt tussen de brokken, die onder zijn bijlslagen

waren neergevallen. Aan stutten dacht hij niet. Hij kapte door, al maar door. 't Water glom tussen de stukken steen op de grond. Eindelijk zweeg zijn bickel. De olielamp verspreidde nog slechts een zwakke lichtschijn. Toen klom hij op z'n knieën over de kolenbrokken, die met hun scherpe kanten zijn huid schaafden en pijn deden. In de galerij rekte hij zijn lichaam en voelde zich voldaan over het halstarrig doorzetten.

't Lichtpuntje gaf ineens z'n laatste snik. Hij stond in het stikkedonker. Doordat de avond reeds lang gevallen was, liet ook de schacht geen sprankeltje daglicht doorschijnen. Op het gevoel zocht hij naar de koker, die ergens recht voor hem moest zijn. Geen duimbreed kon hij voor zich uit zien. Hij trapte in 'n kuil en viel languit op de grond. 'n Uitstekende steen kerfde een wond in zijn voorhoofd. Toen hoorde hij ergens ver z'n naam roepen... Erik... Erik...

Hij tastte verder in de richting van 't geluid, dat zwak doorklonk vanuit de schacht...

't Roepen was van de jonge vrouw, die, ondanks 't gespot van de anderen, gebleven was om de baas naar boven te draaien. Hoe zou hij anders uit de put kunnen komen? ‘Je krijgt straks nog op je donder,’ had de Schele haar gewaarschuwd. ‘Hij is weer in z'n element!’

‘Maar hoe komt hij dan boven?’

‘Bind het touw maar vast. Hij klimt als 'n aap!’

Ze had niet geloofd, dat hij door een pijp van meer dan vijftig voet diep naar boven kon klimmen. Ze was 'n vrouw, die geen risico voor een mensenleven wilde nemen en op haar post bleef. Wat ze moest doen als hij kwam, wist ze niet. Ze zou de lier alleen niet kunnen bedienen. 't Draaien was ellendig zwaar. Maar ze bleef. En toen de zon de aarde reeds lang verlaten had, riep ze zijn naam zonder ophouden.

Beneden zocht de Leeuw, stotend en struikelend, naar de

uitgang. Eindelijk stond hij onder de schachtopening; zijn handen vonden het touw, waaraan een mand bevestigd was. Hij trok er aan en de lier zette zich in beweging. Langzaam, heel langzaam steeg hij. Op de helft bleef hij steken. Een bange vrouwengil snerpte aan de mond van de put. Zou ze alleen zijn?

Met heel haar lichaamsgewicht op de zwengel geperst, trachtte ze 't gevaar te keren. Als ze losliet, viel Erik te pletter. Op 'n andere mijn was eens het touw gebroken. De man, die in de mand zat, had geen kik meer gegeven, zó morsdood was hij geweest! Ze klemde de tanden op elkaar en haar nagels klauwden zich in 't handvat van de zwengel, waarop haar lichaam drukte.

Toen deed de Leeuw, wat de Schele had voorspeld. Hij klom langs 't touw naar boven. Niet als 'n aap, maar wanhopig, vechtend voor z'n leven...

Met zijn laatste krachten werkte hij zich over de rand, waar hij bleef liggen, bij de vrouw, die bewusteloos van de beugel was gegleden. Hij leefde. Voor 't eerst sedert lange tijd maakte een dankbaar gevoel zich van hem meester.

Onhandig torstte hij het slappe vrouwenlichaam in zijn armen en drukte het tegen z'n zwartbegruisde borst. In de keet, waar hij haar heen droeg, kwam ze bij. Ze dronk uit de nap, die hij aan haar lippen hield en keek hem aan. 'n Zwakke lach kwam op haar gezicht, terwijl tranen haar ogen vulden.

‘Ben je...’

Meer kon ze niet zeggen. Zenuwachtig snikkend verborg zij haar hoofd in haar handen. 't Schokkende lichaam kwam eerst langzaam tot bedaren. Ze stond op.

‘Je blijft hier!’, zei hij.

‘Ik moet naar huis.’

‘Jij blijft hier!’, was z'n antwoord en hij ging de hut uit. Toen hij de schacht passeerde, om in de Worm te duiken,

huiverde hij onwillekeurig en weer werd de zwempartij in 't koude water een worsteling met het vuur, dat door hem heenjoeg.

De vrouw had zijn avondeten klaargemaakt. Hij sliep op wat zakken en 'n stuk deken. Zij rustte uit op 't veldbed.

Niet lang daarna trouwde hij haar voor de priester te Kerkrade.

De Leeuw liet een hut bouwen met meerdere vertrekken. Boven de schacht werd een dak geslagen om zijn vrouw en haar helpster te beschermen tegen het gure getij. Toen zij echter de vreugde van 'n nieuw leven in haar schoot voelde, kwam een man aan de lier en bleef zij in de hut.

Deze nieuwe kompel gedroeg zich onbeheerst tegenover de oudere vrouw, die zijn aaien en gestoei niet verdroeg. Ze beklaagde zich bij de baas. Met een zwaai van zijn arm maaide hij ‘'t vuil’ tegen de grond. In plaats van de vrouw kwam daarna een tweede man aan de lier te staan. 't Bedrijf breidde zich gestadig uit. De geboorte van een flinke, zwarte jongen werd gevierd door vijf koolgrevers, zes slepers, twee pumpers en drie man bovengronds. De luchtverversing moest verbeterd en er werd 'n tweede schacht gegraven, waaronder op bepaalde tijden een vuur brandde.

Toen de grens van de concessie bereikt was, verleende de abt hem, na veel gestrubbel, de ‘kohlgerechtigheyt’ voor de tweede laag. 'n Nieuwe moeilijkheid ontstond doordat deze laag onder het peil van de Worm lag. De Leeuw nam een radicaal besluit en liet een watergalerij naar het kanaal van de Hanckepanckers graven, en om de betalingsverplichting te ontlopen, gaf hij zijn mensen opdracht hun ‘moei’ te houden. Niemand mocht 't merken en het was om hun bestwil. Anders verzopen ze.

Ze kapten de watergalerij onder toezicht van de Schele,

wiens hand door een neervallende steen was verpletterd. Hij kon alleen nog toekijken hoe de anderen werkten, en aanwijzingen geven.

Zoals in de eerste tijd stond Erik weer op de moeilijkste punten de brandende aarde te kappen. 's Avonds zat hij in de hut en speelde met z'n jongen.

'n Jaar ging voorbij. De watergalerij deed haar werk en niemand koesterde enige verdenking. Zo leek het tenminste. Maar toen de Leeuw het aandeel van de opbrengst der kolen naar het klooster ging brengen, verplichtte de abt hem met de Hanckepanckers een overeenkomst te sluiten. 't Was in zijn eigen belang, zei de abt.

Geen macht ter wereld kon hem echter bewegen een voetstap naar het concurrentiegezelschap te zetten. Zijn arbeiders schold hij voor verraders en huichelaars. In z'n razernij sloeg hij de bickel in de koolrots, dat het kraakte en spatte. Drie slepers konden hem nauwelijks bijhouden. Midden in het barre wintergetij zwom hij nog in de Worm. Aan zijn knieën en ellebogen vertoonden zich schilferplekken. De Leeuw schonk er geen aandacht aan. Eerst toen hij op een avond zijn jeukend hoofd bekrabde, merkte hij, dat deze plekjes ook tussen z'n haren zaten. Toen kwamen ze in enkele weken op heel zijn lichaam te voorschijn.

‘'t Is de schurft,’ zei de Schele Tinus, ‘daar moet je mee naar de heelmeester!’

Hij ging en kreeg olie om te betten. De schilfers weekten los en lieten rode plekken na. Enkele dagen later zat hij wéér vol. Alleen z'n gezicht en handen bleven vrij. Lamlendig van de jeuk lag hij in bed te schuren en te krabben, tot het bloed langs zijn lichaam droop. De kwaal verergerde zodanig, dat bij de komst van het nieuwe voorjaar z'n huid geheel met zweren en schilferplekken was bedekt. Zijn vrouw zat naast het bed en wreef hem in met de olie. Plotseling kwam de Schele binnenstormen.

‘'t Water stijgt. We pompen ons kapot, maar het is niet te bedwingen,’ schreeuwde hij.

Langzaam kwam de Leeuw recht.

‘Waar komt 't vandaan?’

‘De galerij’...

‘Wat is er met de galerij?’

‘Afgesloten!’

De hele dag hadden ze als waanzinnigen gepompt. 't Grondwater liep uit de houten buizen in de adoth, maar stuwde even hard terug. 't Werd hoe langer hoe erger. Ten laatste stonden de koolgrevers tot aan hun buik in het water. De galerij functionneerde niet meer! 't Grondwater sijpelde van alle kanten neer en stroomde de gangen in. 't Vuur onder de luchtpijp, dat de trek moest bevorderen, lag uitgedoofd.

Schele Tinus had zich hees geschreeuwd, maar niemand wilde meer naar hem luisteren. Ze vluchtten naar boven. Beneden stroomde 't water, alsof de watervloed was losgebroken, zonder dat er een uitweg open lag...

‘We zullen zien’..., zei de Leeuw, terwijl hij naar de deur stapte. Zijn vrouw wierp hem haastig 'n deken over de schouders. Ze kende hem voldoende. Als 't bloed hem naar de kop sloeg, was er geen tegenhouden aan. Dan was hij in staat 'n ijzeren stang doormidden te breken. Met grote stappen liep hij tandenknarsend in de richting van de schacht.

‘Wie gaat met me mee?’

Niemand verroerde zich.

‘Laffe honden,’ schold hij met toonloze stem toen hij zich boven de put hees. De deken viel van zijn schouders op de grond.

Beneden in de eerste gang stroomde het water door de goot, waarop de handpomp stond. Als een brakende maaglijder stootte de watergalerij het zwarte water terug. 't Was overbodig de diepere gangen in ogenschouw te

nemen. Er was maar één redding: de afsluiting op de hoofdader der Hanckepanckers moest doorgebroken worden. 'n Normale overeenkomst met dit gezelschap zou direct een gunstig gevolg hebben, maar de Leeuw was waanzinnig van het bloed, dat door zijn lichaam bruiste. Hij ging liever vechtend onder, dan een handvol geld in de klauwen van zijn vijanden te werpen. En de Hanckepanckers waren z'n vijanden. Als één van hen in zijn nabijheid was geweest, zou z'n laatste uur hebben geslagen...

Hij stond alleen, in zijn beschimmelde naaktheid, met 'n bickel in de ene en de olielamp in de andere hand en luisterde naar het geruis van 't water. Er hing een klamme lucht in de gang. De lamp wierp z'n schaduw in een reuzengestalte tegen de wanden. Terzijde liep de watergalerij, een uitgekapte pijp van nog geen meter hoogte. Even aarzelde de Leeuw. Dan wrong hij zich met geweld in het gat. Hurkend en bukkend schoof hij vooruit, de lamp boven het water houdend. Langzaam vorderde hij door de modderige massa, die hem tot aan zijn middel omsloot. 't Vuile water beet in zijn zieke huid. Hij voelde het niet. Slechts één gedachte joeg door z'n koortsig hoofd: de afsluiting doorbreken. Zijn voeten zochten een weg tussen de scherpe brokken, die de bodem bedekten. Spookachtig verlichtte de olielamp de glimmende wanden. Zijn ontembare woede gaf hem de kracht om door te zetten. In gehurkte houding rustte hij even uit en keek achter zich. Buiten de lichtschijn hing een zwarte klomp duisternis. Hij voelde 't water tegen zijn borst plakken. Met een vloek sprong hij weer recht. Zijn hoofd stootte tegen 'n stukbalk boven hem, waardoor de lamp uit zijn hand schoot en in 't water verdween. Gele strepen schemerden voor zijn ogen, fel doorstippeld met verschietende zilveren puntjes. Zijn benen verslapten en languit zakte hij neer. Toen, met een bovenmenselijke

krachtsinspanning, kroop hij terug op zijn knieën en spuwde het gruiswater hoestend uit zijn mond. Hijgend wreef hij zijn ogen vrij en keek voor zich uit zonder iets te zien. Zoekend betastte hij de bodem en vond de lamp. Z'n bickel lag er naast. Maar de lamp was zonder vlam en de bickel hinderde hem in z'n bewegingen. Een koude rilling kroop over zijn lichaam, dat gevoelloos was geworden door het bijtende water. Zijn hartslag hamerde in z'n slapen. Zou dit zijn ondergang worden? Flauw herinnerde hij zich, hoe hij eens de schacht in de duisternis gevonden had, toen zijn vrouw zonder ophouden zijn naam had geroepen. Erik... Erik... Een waanzinnige angst greep hem aan. Als 'n kind in nood riep hij een naam: Moeder... Met geweld beukte de vuist van zijn vader op z'n mond: ‘Wat wil je nu?’... Zijn moeder kwam naar hem toen en strekte haar handen naar hem uit. Twee witte handschoenen op skeletvingers. Z'n zusje vluchtte angstig weg. Waar naar toe? ‘Vraag de hemel om je voor 'n ontmoeting met de duivel te bewaren’...

Boven vocht de jonge vrouw tegen zes mannen, die haar beletten om af te dalen. Ze vocht als een dier, huilend en smekend. Ten laatste was de Schele zo murw, dat hij zich zelf liet afzakken om zijn leven voor de baas te wagen. De Leeuw zat op zijn knieën in de galerij, versuft in 't donker te staren. 'n Vermorzelde reus, neergeslagen door het geweld, dat hij meende te kunnen bedwingen. Hij zat op zijn knieën, diep onder de grond, in 'n waterpijp, de dood nabij...

Zag hij goed? Of was die vlek in de verte nog steeds de schemering van de verdoving. Hij kneep z'n ogen dicht om ze direct weer wijd open te sperren. 't Licht bleef. Hij wilde roepen, maar het slappe geluid, dat z'n mond verliet, murmelde weg met de waterstroom. Kruipend en tastend baande hij zich een weg naar 't licht...

't Was voor de Schele een zware karwei geweest om de Leeuw boven te krijgen. Toen Erik uit de galerij kwam gekropen, was hij als 'n zak voor Tinus' voeten neergevallen. Met inspanning van al zijn krachten had de knecht zijn baas naar de schacht gesleept en hij huilde van vreugde, toen hij levend en wel boven kwam met 't vuile lichaam van de Leeuw.

Drie nachten en drie dagen lang bleef Erik buiten kennis en vocht tegen het water in een nauwe gang. Wild sloeg hij in 't rond en brulde van angst...

Toen hij weer tot bewustzijn kwam, keek hij in het bleke gelaat van zijn vrouw, die onvermoeid aan z'n bed zat, om met hem mee te vechten tegen de krankzinnigheid van zijn koortsfantasieën.

Enkele weken later strompelde hij naar buiten. Midden op het maaiveld zag hij de dakbetimmering boven de schacht, waaronder zijn mijn verzopen lag. Hij keek er naar en huiverde. Nooit meer zou hij een hand uitsteken om 'n stuk kool te verwerven. De duivel kon z'n hel behouden...

Toen zijn krachten waren hersteld en de schilferplekken weggetrokken, ging hij met zijn vrouw en het kind naar de hoeve op de eerste heuvel...

Christel was in de boomgaard achter de boerderij. Het gras lag bezaaid met blinkende bloesemblaadjes, die van de bomen waren weggedwarreld. Zwaluwen scheerden in scherpe bochten af en aan, zoekend naar 'n geschikte plaats voor hun nestjes, na de lange reis uit de Zuidelijke streken.

Christel zag haar broer met de vrouw en het kind de weg opkomen. In een eerste opwelling van blijdschap spoedde zij zich naar de hoeve, om het nieuws te melden. Toen ze in de stal kwam, waar de oude Erlind de paarden aan 't verzorgen was, bekroop haar echter een angstig gevoel. Bij

het zien van haar vader, die na het vertrek van Erik oud en stil was geworden, kwam de wrok om het verdriet, dat de zoon zijn ouders had aangedaan, onweerstaanbaar in haar op. Haar mooi gezicht had een harde uitdrukking, toen zei ze:

‘Erik komt hierheen, met zijn vrouw en 'n kind.’

De reactie van de oude was fel en vijandig.

‘Laat onmiddellijk de poort sluiten,’ beval hij.

‘Hij zal er wel reeds zijn’.

Toen greep de vader 'n knuppel en ging naar de ingang. Christel stond achter hem.

Erik kwam tot voor de poort. De vrouw keek verwonderd en 't kind huilde.

‘Wat wil je?’

‘Vader, ik heb verkeerd gedaan.’

‘Geen voet zal je hier binnen zetten. Ga maar terug van waar je gekomen bent met je duivelsgebroed.’

't Was een korte, felle strijd, die de Leeuw streed. Voor de eerste keer won hij en keek naar zijn zuster.

‘Waar is moeder?’ vroeg hij haar.

‘Je bent met de duivel omgegaan,’ was haar enige vlijmscherp weerwoord.

De Leeuw draaide zich om en nam het kind op z'n arm. ‘Dit is Uw kleinzoon.’

Nu streed de oude man met zich zelf. Maar zijn angst voor de duivel, waaraan zijn bloedeigen kind hun geslacht verraden had, was sterker dan de weerstand, die zijn trots gemoed beroerde.

‘Nooit... nooit... geen voet...’

Erik sloeg z'n vrije arm om de schouder van zijn vrouw. Samen gingen ze terug, de heuvel af. 't Woelde en bruiste in hem...

Met niets begon hij te werken op 'n stuk grond, dat hij voor zijn laatste geld kocht. 'n Lemen hut diende hun tot woning.

Een jaar later werd een tweede jongen geboren, die opgroeide tot 'n flinke knaap, met de kracht van zijn vader en de zachte aard van z'n moeder.

De eerste jongen, die met de naam Joep was gedoopt, werd het evenbeeld van de oude Leeuw, ontembaar in z'n woede-uitbarstingen en bezeten van een fanatieke haat tegen de hoeve en haar bewoners. Het leek wel of deze zwarte knaap z'n leven lang de vernedering voelde, die z'n grootvader en z'n tante hem hadden aangedaan, toen hij, zittend op de arm van z'n moeder, van de poort werd weggejaagd...

De zoon van de Leeuw. De bokkenrijders. De gebochelde reus. Het einde van de Wijngaertshoeve.

Joep was al jong uit het nest gevlogen. Hij hield van de vrijheid. Zij noemden hem de Jónge Leeuw, naar de bijnaam van zijn vader. Op de meest onverwachte ogenblikken viel hij thuis binnen. 'n Grote, breedgeschouderde kerel...

De oude Leeuw was moe gestreden. Hij werkte op het stuk grond achter de hut. Alleen de liefde van z'n vrouw bond hem nog aan 't leven.

Nog één keer was hij op de ouderlijke hoeve op de eerste heuvel geweest. 'n Tijd na zijn terugkeer uit de zwarte hel, kwam een knecht zeggen, dat zijn moeder naar hem had gevraagd.

In het vertrouwde vertrek lag ze in 't bed, dat in de wand was ingebouwd. Met haar blauwe ogen keek ze naar hem en glimlachte.

'Jongen,' fluisterde ze moeilijk, 'm'n jongen...'

Zijn zuster zat naast het bed en zei geen woord. Zijn vader was er niet...

Twee jaren later werd de oude naast zijn vrouw in het graf gelegd.

Christel trouwde nadien met een man uit het Akense land. Enkele maanden na hun verbond viel hij uit een boom en brak z'n nek. De vrucht, die hij in haar schoot

had verwekt, ontbloeide als een evenbeeld van de moeder. Ze gaf het kind de naam van de moeder van hun oud geslacht. De mensen noemde de kleine: ‘blonde Hilde’. Ondanks de dreiging van benden, die bij nacht en ontij de streek afstroopten, vermeed ze elk contact met haar broer in het dal...

Soms als de oude Leeuw z'n zuster zag, laaide de woede om de vernedering weer in hem op. Dan had zijn vrouw moeite om hem te kalmeren. Met de tijd sleet z'n wrok en gaf hij zich over aan het gemijmer over zijn verleden. Zijn oudste zoon, de jonge Leeuw, bleef de haat tegen ‘de heuvel’ bij zich dragen. Met hem was men nog niet klaar!

Als de zwarte rebel thuis kwam, tilde hij z'n moeder lachend omhoog en bracht voor haar de mooiste spullen mee. Hoe hij aan 't geld kwam om de kostbaarheden te kopen, wist niemand.

‘Dat is te veel jongen,’ protesteerde ze, ‘ik heb 't niet nodig.’

Zijn enige antwoord luidde dan steeds:

‘De volgende keer breng ik nog meer mee.’

Als hij zo sprak, blonk er een eigenaardige glinstering in z'n ogen, die de moeder verontrustte. Maar ze kon hem niets bewijzen en hij liet niets los. Totdat 't uitlekte... 't Eertijds welvarende Roderland en de omliggende vrijheerlijkheden en leenheerschappen, waren door een eindeloze reeks van oorlogen zwaar getroffen. Schattingen en afpersingen hadden de bevolking tot armoede gebracht. In vredestijd trokken benden brodeloos geworden soldaten door de streek, die de bewoners het weinige dat ze bezaten, met geweld ontnamen. Vele malen had de stormklok geluid.

Slechte sujetten vonden bij de verarmde bevolking genoeg zwakke broeders, die zich bij hen aansloten om op roof te gaan. Ze vormden geheime genootschappen en benden,

die kerken beroofden en de bezittingen van rijke mensen plunderden. De bewoners van ‘pastorijen en boerderijen’ leefden permanent in angst en vreze. Geen dag en geen nacht waren ze veilig.

De aanvoerders eigenden zich het grootste deel van de opbrengst der plunderingen toe. De marskramers, speelluiden en boerenknechts, die 't zware werk op de rooftochten moesten verzetten, ontvingen slechts 'n paar schellingen, enig linnengoed of 'n kledingstuk. Maar de mensen waren arm en de zucht naar bloedig avontuur lokte...

In de streek van Schinnen opereerde een afgescheiden bende onder de naam: ‘De bende met de dode hand’. 't Waren ruwe kerels, voor wie slechts drank en vrouwen bestonden. Ze schrokken niet terug voor moord en doodslag...

Op 'n nacht stond in 't bos aan de voet van de Heksenberg een hoge bank als een altaar opgesteld. 'n Twaalftal ongure kerels zaten in een halve kring er om heen te wachten op de nieuwelingen, die de eed zouden komen afleggen. Twee kaarsjes brandden ter weerszijden van een kruisbeeld, dat achter een klein wit beeld van O.L. Vrouw stond. Het altaartje was bekleed met een witte doek, waarop een dode hand lag.

Takken kraakten. De nieuwelingen kwamen in gezelschap van een grote, zwarte reus en 'n vrouw in mannenkleren.

Ze gingen voor het altaartje staan, waar de Jonge Leeuw en de vrouw in elkaars handen de eed van trouw zwoeren. De nieuwelingen volgden hun voorbeeld, door met de twee voorste vingers van de rechterhand omhooggestoken ‘sweerende God en alle heiligen af en den duivel toe, en niemand te sullen verklappen op straffe van gehakt en gekapt te sullen worden tot den doodt toe’.

De kapitein trad naar voren en wenste de nieuwe leden geluk. Hij gaf ieder zes shillingen als handgeld. Zij waren van deze stond af broeders onder de broeders.

't Altaartje werd weggeruimd, waarna de kerels met de jonge vrouw in 'n kring om de Jonge Leeuw gingen zitten, die hun een nieuw overvalsplan ontvouwde.

‘Jullie kennen allen de Wijngaertshoeve, twee heuvels van Kloosterrade verwijderd. Lang heb ik gewacht om de bezitster mijn wraak te doen gevoelen. Nu is de tijd gekomen. Wij zijn sterk genoeg om in één nacht huis en stallen leeg te halen en de brand in alle hoeken te steken’...

De Jonge Leeuw sprak met heese stem. 'n Duistere gloed vlamde in zijn ogen. De vrouw legde 'n hand op zijn arm en maande hem tot voorzichtigheid. Zelfs de bomen hebben oren, zei ze.

Met gebalde vuisten, waarop de aders gezwollen lagen, gaf de zwarte kerel een uiteenzetting van de situatie op de eerste heuvel en besprak de voorbereidingen, die hij voor de overval getroffen had.

De mannen luisterden gespannen toe. Ze waren belust op buit.

‘Morgen tegen middernacht komen we in “de schuur” samen, om vandaar het avontuur te beginnen.’

Allen stonden recht en herhaalden met gedempte stem de eed van trouw. De kapitein kon gerust zijn...

Toen de Jonge Leeuw de volgende dag de herberg verliet, waar hij de nacht had doorgebracht, werd hij door twee wetsdienaren gegrepen, die hem met hun vuurwapenen dwongen voor het schepengerecht te verschijnen. Joep zat in de val. Hij ontkende al hetgeen hem ten laste werd gelegd. Hij was 'n vrij man, die niemand kwaad deed. Men leidde hem naar de folterkamer en liet hem de duimschroeven, de ijzeren beenschachten en de puntige zit van de ‘stoel van tortuur’ zien. De werktuigen maak-

ten geen indruk op de oerkrachtige man. Met 'n minachtend lachje draaide hij zich om en spoog op de grond. De Schepenrechtbank wachtte drie dagen. Toen werd de gevangene, na 'n zestienurige vastentijd, wederom in de folterkamer gebracht. De Schout sprak hem op gemoedelijke wijze toe en leverde hem het onomstotelijk bewijs van z'n gepleegde misdaden, waarbij 'n moord. De strop werd in het vooruitzicht gesteld.

De Jonge Leeuw schudde z'n zwarte manen en weigerde te antwoorden.

Plotseling schoot hij los. Met een onverwachte greep van zijn machtige klauwen stortte hij zich op de beul, die hem in z'n gezicht stond uit te lachen, en voordat iemand 't kon verhinderen smeet hij de man in een hoek, waar hij met gebroken ribben bleef liggen. In de algemene consternatie trachtte de reus met 'n sprong de deur te bereiken, maar 'n slag van een geweerkolf op zijn hoofd deed hem duizelen. Hij viel voorover tegen de deur, die hem van de vrijheid scheidde.

Nadat de chirurg het transport van de beul naar het gasthuis had gelast en de woesteling weer tot bewustzijn was gekomen, werd hij in een ijzeren dwangbuis gestoken. De rechtbank stelde vast, dat nog diezelfde avond de voorgeschreven folteringen zouden worden toegepast, om de bokkenrijderskapitein tot een bekentenis te dwingen. Alle voorbereidingen waren getroffen. In tegenwoordigheid van schout en schepenen, de scherprechter en een chirurg werden Joep de duimschroeven aangezet.

De beulsknechten deden hun werk nauwgezet. In het vooruitzicht van een beloning, als ze de baas het verhaal van de kreunende boef zouden vertellen, draaiden ze met innerlijk plezier de schroeven vast. De Jonge Leeuw bleef uiterlijk onbewogen, toen z'n duimgewrichten zeer pijnlijk tegen elkaar werden genepen.

Daarna volgden de Spaanse ‘stevelen’. De ijzeren schach-

ten werden op de naakte benen gezet en de beschuldigde, gezeten op een stoel met de armen omhoog, tegen de muur vastgebonden. Z'n geschoeide benen knelden tussen een raam, waarvan de stijlen door middel van een schroef werden bijgedraaid.

De scherprechter gaf z'n instructies. De beulsknechten schroefden. Langzaam vernauwden de kappen. De Jonge Leeuw vocht met al z'n kracht, maar het ijzer omknelde z'n gespannen kuitspieren en perste ze in elkaar. Steeds pijnlijker werd de omklemming. Razend van woede en pijn sloeg hij z'n hoofd tegen de muur. De scherprechter en enkele schepenen hadden moeite om de leeuwenkop neer te houden. De beulsknechten schroefden...

De volgende dag werd hij opnieuw voorgeleid.

De rimpels in zijn voorhoofd lagen diep boven z'n met bloed doorlopen ogen. Maar geen bekentenis kwam over zijn lippen. De pijniging werd voortgezet op de stoel van tortuur. Men dwong hem op de puntige zit plaats te nemen. Aan zijn voeten, die de vloer niet konden raken, werden gewichten geklonken, terwijl z'n armen op zijn rug werden vastgekneveld en eveneens door zware gewichten werden uitgerekt.

De punten dreven in zijn lichaam. De minste beweging veroorzaakte een afschuwelijke pijn. Een enkel woord en hij zou van alle ellende worden verlost. Eén enkel woord...

De pijnigingen waren zó onmenselijk zwaar, dat de krachtige man bijna 'n uur lang, aan zijn striemend gebonden armen omhooggetrokken, met zware gewichten aan zijn voeten, gevoelloos bleef hangen, alsof hij sliep. Toen werd hij in de gevangenis terug gebracht om te herstellen en na te denken. Hij bleef ontkennen...

De pijnigingen begonnen opnieuw, van kwart voor elf, met een korte onderbreking van 'n flauwte, tot tien minuten voor twaalf. Op verzoek van de chirurg werd

‘afgezet’. Na een half uur ging het spel weer verder tot 's avonds negen. De volgende dag van kwart voor zeven tot half drie...

De bendeleden werkten met koortsige haast aan een plan om hun hoofdman te redden.

't Gebeurde als met het geweld van een windhoos. De vrouw in mannenkleren had de leiding. Met tien gemaskerde kerels drong zij het gerechtshof binnen. Geen der bewakers kreeg 'n kans om de ontvoering te beletten. Zij werden met pistolen tegen de muur gedrukt, waarna de bokkenrijders de grendels van het gevangenishok kapten. Tot half drie hadden de folteringen geduurd. Om drie uur lag de Jonge Leeuw in het stro, ergens in een stal en bewaakten zijn mannen hem met dolken en geweren. Veertien dagen later vluchtte hij weg uit de vrijheerlijkheid. Nog eenmaal zag hij zijn moeder, die hem smeekte z'n zondig leven af te zweren. Zijn vader groette hij uit de verte, toen hij de weg afliep. Vol haat balde hij daarna de vuisten tegen de hoeve op de heuvel...

Twintig jaren later ging 'n gebochelde reus, met een boeventronie om bang te worden, over de weg naar Kerkrade. 'n Paar straatjongens riepen hem na: ‘Poekel’. Toen hij zich omkeerde, stoven ze verschrikt uiteen.

Hij was oud geworden, de Jonge Leeuw. Zonder de minste spijt over zijn misdaden was hij de wereld ingetrokken. In vier legers had hij gevochten. Hij was zeeman geweest en had 'n smerige havenkroeg gedreven. Zes potige kerels had hij gevloerd, voordat ze hem z'n ruggegraat kraakten en 'n bochel bezorgden. Toen was hij aan 't zwerven geslagen. Drank en vrouwen waren zijn enig verlangen.

'n Vuile, uitgeleefde wellusteling was 't, die naar het Roderland terugkwam, voortgedreven door een wraakgedachte, die zich in z'n kop had vastgezet.

Hij ging over de weg naar Kerkrade, ‘der Poekel’... Toen de Jonge Leeuw in het Roderland terugkeerde waren de eerste benden der bokkenrijders reeds vele jaren opgeruimd. De Schepenbanken hadden de roofzuchtige elementen op de meest radicale wijze afgestraft. Gruwelijke folteringen, ophanging, radbraken, vierendelen, onthoofden en verbranden was het verschrikkelijk lot geweest van honderden bendeleden, zowel mannen als vrouwen. 't Had diepe indruk gemaakt. Uitgeroeid waren ze echter niet.

De gevreesde Franse maarschalk Maurits van Saksen had de pragmatieke troepen bij Laeffeld verslagen en de stad Maastricht belegerd. De bokkenrijders, die het vege lijf hadden weten te redden, hielden zich tijdens de massainkwartieringen en troependoortochten rustig. Toen echter het vredesverdrag werd gesloten en de bezettingstroepen het land verlieten, kwamen ze weer uit hun schuilhoeken te voorschijn. 'n Overval met brand en roof kondigde hun hernieuwde actie aan. Geleidelijk groeiden ze weer uit tot een wijdvertakte bende, die de streek tiranniseerde...

De chirurg van Kerkrade had 'n drukke praktijk. Hij was de zoon van een achtenswaardige familie en om z'n kunde en hulpvaardigheid bekend in heel de omtrek. Hij studeerde tot diep in de nacht.

't Gebeurde niet zelden, dat hij in de morgenuren moe en bleek achter zijn schrijftafel zat om de dagelijkse stroom van lijdenden te verwerken...

In de wachtkamer zaten de mensen op hun beurt te wachten. Ze werden onrustig. Al meer dan 'n kwartier was een onbekende man met 'n ‘poekel’ bij de chirurg. Waarom liet hij hem niet buiten het spreekuur terugkomen als het een omslachtige behandeling betrof? Dat

deed hij toch altijd! 'n Vrouw zuchtte en een man liep mopperend de kamer op en neer.

De chirurg zat voorovergebogen tegenover ‘der Poekel’. 'n Krachtige man met een fijnbesneden gelaat. Z'n handen rustten op zijn dijen, terwijl hij vol belangstelling luisterde naar de reus, die met schorre stem een omstandig verhaal deed. Toen de man klaar was, stelde hij enkele vragen, die ‘der Poekel’ met een geamuseerde grijns beantwoordde en ging toen naar een kast. Met een potje zalf in z'n hand verliet de patient 't huis.

In de loop der jaren had de grote maaier met z'n zeis op de eerste heuvel onbarmhartig huis gehouden. Voordat hij toesloeg, had hij de bewoners afgemat met het gif van een besmettelijke ziekte. De knechten en meiden waren het eerst bezweken, daarna de meesteres, die tot haar laatste levensadem gevochten had. Alleen het kind bleef gespaard. Blonde Hilde groeide op en werd als haar moeder, slank en sterk van lijf en leden, met dikke, golvende haren lijk gerstenaren en twee klare lichtblauwe ogen in haar markante kop. De jonge boer van ‘de Men’ had, evenals andere jongelieden, 'n oogje op haar, maar ze was ongenaakbaar. Haar oom, die in het dal woonde, verachtte zij.

De slagen, die aan het Roderland waren toegebracht, hadden ook de hoeve getroffen. 't Binnenplein had meermalen gewemeld van vreemde krijgslieden, die huis en schuren bevolkten. Roversbenden hadden op de poort gebeukt en bokkenrijders waren over de daken gekropen om goud en zilver te stelen. Maar nog steeds lag de Wijngaertshoeve met de zware hoektorens als 'n middeleeuwse burcht op de heuvel. Evenals de abdij van Kloosterrade had zij elk geweld getrotseerd.

Blonde Hilde was niet bevreesd voor directe ruwheid of bedreiging. Alleen de geluiden van de gierende storm, die

door de nacht raasde, maakten haar bang. Dan meende ze 'n holle schaterlach te horen en beefde ze over heel haar lichaam. Ze kende de geschiedenis van haar stamvaders, die de eerste bomen hadden geveld en de strijd met de duivel waren begonnen. Haar moeder had haar verteld van de kluizenaar, die het wangedrocht was gevolgd en in de nacht, toen het eerste kind op de heuvel werd geboren, terugkwam met een stuk van de hel in zijn hand gekneld. De hel, die in de verte aan de Worm ontgonnen werd en waarvoor zelfs de abten daadwerkelijke belangstelling toonden.

Zij verachtte haar oom Erik, de oude Leeuw, die zich zelf uitgestoten had, door zijn ontrouw aan de heilige traditie van 't geslacht...

Wat was dat?... Hoorde ze goed?...

Nee... Nee, het was 't kraken van de bomen naast de put... Nu weer...

Hilde voelde een rilling over haar rug naar haar hals kruipen. Tandenklapperend luisterde zij. Nu hoorde ze het duidelijk. 't Was een akelig holle lach. Ze maakte 'n vluchtig kruis en trok de deken tegen haar oren... Even later sloeg ze haar hoofd weer vrij en luisterde met gespannen gezicht en grote ogen... Daar klonk de lach opnieuw... nu vlakbij... 'n geile lach op het binnenplein... Met ingehouden adem luisterde ze... besluiteloos... bevend...

'n Rode voorgloed viel door het raam. Brand?... Ze sprong uit bed en stiet het venster open. 'n Stormvlaag rukte aan haar haren en pakte haar warme lichaam met felle bezetenheid in zijn koude greep. Ze merkte 't niet. De wind floot en wakkerde het vuur aan dat uit de schuur oplaaide. Over de plaats liepen donkere schaduwen en beneden in huis hoorde ze gestommel...

Ze voelde het bloed uit haar lichaam wegtrekken.

Wit als 'n dode nam ze een geweer van de muur en legde het op de standaard voor het venster. 'n Schot knalde. De man, die over de binnenplaats liep, viel met een schreeuw voorover. 'n Tweede schot trof de kerel, die kwam toe lopen.

‘Daar boven...’

't Vuur breidde zich uit.

Als een standbeeld stond blonde Hilde te wachten, de geweerloop naar de deur gericht.

‘Doe open, of je laatste uur heeft geslagen!’

Even was 't stil.

‘Doe open...’

Zware bonzen van schouders vielen tegen de deur.

‘Doe open’...

't Schouderbonzen begon opnieuw... De deur boog en kraakte... 't Slot sloeg uit het paneel... 'n Schot... Languit tuimelde een man het vertrek binnen...

Ze werd overmeesterd en gebonden. Vier woestelingen hadden de grootste moeite om de vechtende vrouw te knevelen. Geen woord kwam over haar bleke lippen.

Op het binnenplein klonk de lach van de waanzinnige. Met z'n armen breed in de lucht geheven schreeuwde hij zijn razernij uit in de huilende storm.

Tegen de heuvel rende een oude man naar boven. Van alle kanten kwamen boeren met wapenen en knuppels. De man, die als eerste de plaats opstormde, had alleen zijn handen. De kerel, die brullend stond te lachen, werd z'n eerste prooi. 'n Vuistslag in het gezicht, gevolgd door een trap tegen zijn buik deed de bezetene tegen de grond tuimelen. 'n Volgende... Maar vóór hij een nieuwe tegenstander had gevonden, was de krankzinnige weer overeind. Z'n grote handen krampten zich tot vuisten. 'n Slag, toegebracht met 't geweld van een berenklauw, trof de oude man op het hoofd. Hij wankelde. 'n Nieuwe slag... Voor dat hij kans had zich te ver-

weren, werd hij van de grond opgetild en neergesmakt. Er brak iets in hem. Hij voelde 't ruisen van een beekje in zijn hoofd. 't Werd donker... donkerder... de watergalerij... zwart... 't water ruiste...

De waanzinnige greep het slappe lichaam opnieuw en hees het omhoog. De vlammen laaiden op. In het schijnsel zag de bruut 't gezicht van de dode. Z'n blik verstarde, zijn armen verslapten... 't lichaam viel neer voor zijn voeten...

Hij werd gegrepen en weggevoerd. Hij, de enige, die gevangen werd genomen. Ze hadden 'n kind aan hem. 'n Kind, dat zijn vader had vermoord...

'n Week later werd ‘der Poekel’ op de Beckenberg te Herzogenrath opgeknoopt. In de hut in het dal snikte de moeder haar grote smart om de oude én de jonge Leeuw uit tegen de borst van haar tweede zoon, Rudi, die de kracht had van zijn vader en de zachte aard van zijn moeder...

De chirurg van Kerkrade werd een tijd later opgehangen. De brave medicijnman was de opperste bendeleider der bokkenrijders. 'n Eindeloze reeks folteringen gingen aan zijn terechtstelling vooraf. Hij bleef echter zijn onschuld betuigen. ‘Meine Herren! Ist Ihnen nun Genüge geschehen? Wo nicht, so möget Ihr meinen Leib in Stücke zerreissen und die einzelnen Teile ins Feuer werfen lassen. Darum sollt Ihr aber doch nichts weiter aus mir herausbringen.’

Toen hij de ladder naar de galg beklom, bad hij met trillende stem: ‘Jezus! Dir lebe ich! Jesus! Dir sterbe ich!’...

De ruïne op de eerste heuvel was het grafmonument van blonde Hilde, wier verkoolde lichaam niet terug gevonden werd. De laatste vrouwelijke telg van het oude geslacht was met de hoeve ondergegaan.

De tweede zoon van de oude Leeuw beheerde een boerde-

rij, die eigendom was van de abdij. Zijn vrouw had hem vier kinderen geschonken, twee jongens en twee meisjes. Hij nam zijn moeder bij zich in huis en zorgde voor haar als een goede zoon. Hij werd op zijn beurt de stamvader van een nieuw geslacht van boeren, die mijnwerkers zouden worden. Peter was de eerste.

De zwarte oneer

Angst voor de koel. De weerstand gebroken. De toekomst der kínderen.
Roof bouw der tyrannen. 'n Mijnwerkersstam vormt zich.

Het was een hete middag.

In de lichtblauwe hemelkoepel gloeide de zon boven het zomerse land. De boomgaarden droegen een overdaad van rijpende vruchten. In de velden torsten millioenen korenstengels hun zware pluimen. Het vee in de weiden had de schaduwplekken opgezocht. De koeien lagen het uitgereten gras te herkauwen, terwijl ze met venijnige staartslagen de vliegen deden opzwermen. Tussen de bladeren in de bomen kwinkeleerden de vogels.

Door de sporen van een holle weg bolderde 'n ossewagentje, waarop manden vol kolen waren geladen. De voerman liep er achter. Het opengeslagen hemd plakte hem vast op zijn bezwete rug. De gebruinde kop had een peinzende uitdrukking. Diep in gedachten liep hij achter het wagentje, dat voorthobbelde door de uitgediepte sporen.

't Was al meermalen gebeurd, dat Peter, als hij van de mijn terugkwam, plannen overwoog, die hij niet met zijn vrouw durfde bespreken. De ramp, welke de hoeve op de eerste heuvel had getroffen, lag de mensen nog vers in 't geheugen. De meest fantastische verhalen deden de ronde, waarin de duivel steeds de hoofdrol speelde. Hij zou de brand in de schuur hebben gestoken en in de

Poekel zijn gekropen, om z'n wraak op de Wijngaertshoeve en haar laatste bewoonster te voltrekken. De angstfantasieën groeiden. Verhalen vol onrust en dreiging deden de ronde bij haardvuren en aan stamtafels en brachten de gemoederen in beroering.

Degenen, die omwille van hun gezin in de mijnen van de abdij werkten, zorgden steeds in de nabijheid van een kompel te blijven, want de mijngeest sloop onzichtbaar door de gangen en greep je bij de strot als hij maar even de kans kreeg. Was het niet pas nog gebeurd, dat ze gekke Sander, die zich alleen in de tweede galerij had gewaagd, bewusteloos hadden teruggevonden: hij had 'n maand lang geen woord kunnen uitbrengen. Ook was het voorgekomen, dat een goed-gestutte gang plotseling bezweek en de mannen, die in de nabijheid waren, een witte wolk in 't donker hadden gezien, die als een orkaan door de enge ruimten loeide...

De vader van Peter, de rustige, oude Rudi, rechte neef van Blonde Hilde, schudde meewarig zijn wijs hoofd, als hij deze verhalen beluisterde en als iemand met angstige ogen naar de mijnen wees, waar de abten in eigen persoon de strijd met de duivel waren begonnen, haalde hij spottend de schouders op.

Zijn zonen geloofden evenmin aan de fabels, maar beiden hadden 'n vrouw getrouwd, die er wél in geloofde. Peter woonde met de zijne in een boerderijtje, dat zijn eigendom was. Ze konden leven. Maar toen kort achter elkaar drie kinderen werden geboren, groeiden de zorgen om het dagelijks brood tot 'n benauwende beklemming. De opbrengst van stal en schuur was amper voldoende om in 't leven te blijven. 't Jonge paar wilde onder geen beding op de Vroenhof bij vader en moeder om hulp vragen en als hun van die kant iets werd bijgestopt, was er wrevel in hun harten. Er moest een andere oplossing mogelijk zijn. Peter wilde, kost wat kost, zèlf voor zijn gezin zorgen.

Diep in gedachten liep hij achter het gammele wagentje, waarop de manden kolen meehobbelden. De zon brandde op zijn blote borst, die blonk van zweet.

Er waren er honderden zoals hij. Mannen, die met vrouw en kroost in 'n eigen hutje woonden en een stuk land bebouwden. Ze leidden een armoedig bestaan. Velen van hen waren voor de verleiding bezweken en hadden de bickel ter hand genomen om 'n aantal uren per dag in de mijn te werken. Hun vrije uren besteedden ze aan boerenarbeid. Zo sneed het mes aan twee kanten.

Er had bovendien een flinke verbetering in de mijnbouw plaats gehad. Toen de voortdurende onenigheden tussen de Kohler-gezelschappen een vermindering van de kolenopbrengst veroorzaakten en de ‘erfpenning’ gestadig daalde, had abt Rauschaw de knoop doorgehakt en de kolenontginning zelf ter hand genomen. Allereerst werd begonnen met de aanleg van een waterafvoergalerij onder de straat van Herzogenrath naar Eygelshoven. Men stiet hier op drijfzand, waardoor verder graven onmogelijk werd. Onversaagd bond men meer Noordelijk opnieuw de strijd aan, om de grootste vijand van de mijnbouw te bedwingen. Na vele maanden van harde arbeid slaagde men er in een ondergronds kanaal van 1200 meter lengte op de Worm te laten uitmonden. De mijnen konden toen op korte afstand het grondwater door zij kanalen in dit moederkanaal lozen. De abt ging nog verder. In een nieuw ontgonnen mijn in het Wormdal brak het water in zulk een omvang door, dat, buiten de bestaande voorzieningen, twintig pumpers dag en nacht de handpompen moesten bedienen! Hierdoor kwam men te Kloosterrade tot de overtuiging, dat het kanaal alléén voor de afvoer niet voldoende was en plaatste men een waterlozings-inachine boven de nieuwe schacht.

Door al deze verbeteringen waren de arbeidsomstandigheden meer menswaardig geworden. Waarom zou Peter

de strop nog vaster om z'n nek laten aantrekken, als het werk in de mijn hem uit de nood kon bevrijden?

Thuis gekomen droeg hij de korven in 't schuurtje en bracht de os in de stal. Hij trok zijn plakkende hemd over het hoofd en waste zich in een bak naast de put. De zon glinsterde in de spattende waterdruppels, die over zijn rug rolden en verdampten.

Met zijn knie stiet hij de deur open en betrad het langwerpig vertrek, waar de twee oudste kinderen over de lemen vloer kropen. Zijn vrouw zat naast de tafel met het jongste kindje aan haar borst. 't Tafereel ontroerde de man, die zich vast voorgenomen had zijn plicht als verzorger van dit bezit desnoods met harde en door velen geschuwde mijnarbeid te vervullen.

De vrouw was tenger van gestalte, maar haar mager gezicht drukte energie en wilskracht uit.

‘Je bent lang gebleven.’

‘'t Is heet. Hier is het goed.’

Met z'n ellebogen op zijn knieën steunend, zat hij op de bank tegen de muur. 'n Kind probeerde zich aan z'n broekspijp omhoog te trekken, maar kon zich met de kleine handjes niet vasthouden en viel terug op de grond. Hij nam het huilende ventje en zette 't op zijn knie.

‘Heb je niemand gesproken?’

Onzeker keek hij haar aan. 't Zuigende kind kwam los van de borst en zocht miemerend naar het verloren bezit. ‘Wat is er?’

‘Zo kan 't niet langer. Ik doe wat anderen ook doen. Ik ga in de koel werken.’

‘Nee...’

't Was maar één woord, dat haar ontzetting uitdrukte. Eén woord, dat tevens alles inhield, wat ze kon en wilde antwoorden. ‘Nee...’

‘Wat dan?’

‘Alles, maar dàt niet...’

't Kind aan haar borst begon te schreeuwen. De vrouw duwde de tepel in 't smachtende mondje, waarbij tranen op haar hand drupten.

Met een rauwe zucht stond Peter op.

‘Zo kan 't niet langer,’ zei hij nogmaals en ging naar buiten in de hete zon.

Toen de lauwe avond 'n einde aan de dag maakte, kwam hij terug en vond zijn vrouw huilend met 't hoofd op de tafelrand liggen. Zonder woorden ging hij achter haar staan en lei z'n hand op haar schokkende rug.

‘Ik heb met vader gesproken. De twee knechts van de Vroenhof werken in de seizoenen ook in de koel. Hij vindt 't geen schande, als ik op een eerlijke manier de kost wil verdienen. Er zijn er zovelen...’

‘Toen ik met je trouwde, had ik andere verwachtingen.’ ‘Ik kan toch geen ijzer met handen breken... Zal ik 't doen?’

‘Nee...’

Aan tafel zittend at hij het avondbrood, dat ze voor hem had klaargezet.

‘Ik begrijp je vader niet. Is hij de brand op de heuvel nu al vergeten? Ik had niet gedacht, dat je me deze oneer zou aandoen.’

Er was geen buigen aan. De vooroordelen tegen de koel en alles wat er mee te maken had, zaten vast in 't hoofd van deze boerendochter, wier ouders in de meest bekrompen omstandigheden hadden geleefd, maar het land trouw waren gebleven. Ze wist diep in haar binnenste, dat er geen andere uitweg mogelijk was, maar halsstarrig hield ze vast en toen ze samen in bed lagen en hij 'n laatste poging waagde, dreigde ze van hem weg te gaan, als hij het durfde wagen de zwarte oneer in de familie te halen. Ze kende de geschiedenis van zijn grootvader, de oude Leeuw, niet, anders zou ze hem deze zeker verweten hebben, als afschrikwekkend voorbeeld.

Zijn hand reikte naar haar.

‘Ik doe 't voor jou en de kinderen. Ik zou ook liever boer blijven, als jullie maar niets te kort kwamen. Zoals 't de laatste tijd gaat, kan 't niet blijven.’

Ze gaf geen antwoord, maar keerde zich naar hem toe. ‘Zullen we er niet meer over spreken?’

't Was een verleidelijke poging van haar, een vlucht zonder verlossing. Dat voelde Peter heel goed. Er niet meer over spreken betekende de zware last star blijven dragen. Zonder uitzicht doorboeren, en het verzet in je ziel met een vloek onderdrukken. Geen leven zien en toch leven willen.

‘Beloof je me dat?’

't Vrouwenlichaam drukte zich tegen hem aan en 'n hand streelde zijn donker gezicht.

‘We zullen 't samen wel klaarspelen.’

Peter was verloren. In 'n wilde omarming kuste hij haar en zou op dat moment de hele wereld hebben aangedurfd met alleen 'n stuk hard brood in z'n handen.

Ze sliepen in elkaars armen. De kinderen zogen op hun vingertjes...

Peter werkte van de morgen tot de avond. De zon kwam elke dag opnieuw zijn gebogen rug afbeulen, maar hij liet zich niet dwingen en als anderen de beschutting van hun lemen hut opzochten, stond hij in 't veld en schoffelde en spitte. 'n Wilde drift dreef hem tot onmogelijke prestaties en toen de zon 't weiland verbrandde en de jonge plantjes op 't land in een enkele dag tot armzalige sprietjes uitdroogde, pakte hij klonters aarde op en gooide ze omhoog naar de vuurbal om hem te verpletteren. De zon bleef echter onberoerd doorschijnen, fel en genadeloos.

Hij plantte opnieuw en droeg tot aan de morgen water aan. 's Avonds lag het tere gewas weer plat tegen de grond.

Minder dan de helft kromde omhoog en groeide mager tegen de verdrukking in.

Dag aan dag en week aan week, alleen onderbroken door korte nachten, bleef de zomer haar warme uitbundigheid botvieren. De mensen werden er wanhopig van. De trek naar de mijnen werd met de dag groter. Uit welhaast elk gezin, dat slechts over 'n plak grond en enkele stukken vee beschikte, werkte een lid noodgedwongen in de koel. Peter sprak er niet meer over. Maar toen zijn vrouw het vierde kind verwachtte en de opbrengst van 't land een kommervolle winter voorspelde, kwam er een fanatieke opstand in hem. De kans om de leiding van de Vroenhof te erven was gering, doordat de abt geen enkele toezegging wilde doen. Zijn broer was trouwens ouder dan hij. En hij krepeerde liever dan op zijn knieën te kruipen. Ten einde raad verkocht hij de os. 't Betekende een verlies, dat nooit meer hersteld kon worden.

De winter viel met koude striemen op 't land. De uier van de enige koe, die ze hadden, verschrompelde. Het voedsel was droog en onvoldoende. 't Kind groeide onder het moederhart...

Peter sprak er niet meer over, maar gooide met de deur en schopte tegen alles wat voor z'n voeten kwam. Elk woord uit zijn mond was 'n snauw, die zijn vrouw pijn deed en de kinderen angstig maakte. Ze werden bang voor hem en kropen achter hun bleke moeder, als hij binnenkwam. Hij at weinig of niets en woelde slapeloos door de nachten. Z'n vrouw was ten einde raad.

‘Wil je dan met alle geweld naar de koel?’

Zijn reactie was als een vloek uit 'n overvol gemoed. Een harde vuistslag viel op de tafel, zodat de vlam in de petroleumlamp opsprong en de kinderen verschrikt begonnen te huilen. Met glazige ogen keek hij haar aan. ‘Moeten we dan verrekken?’

Hij wist diep in z'n hart, dat de vraag van zijn vrouw

een kreet om bevrijding was. Ze had hem weerhouden, zoals hij zich zelf lange tijd weerhouden had. 't Werk onder de grond werd eertijds verricht door àrme sloebers en een stel zuiplappen. De tijden waren echter veranderd, alhoewel... Zeker, de abten waren goede heren, die predikten, dat de mijnarbeid een edel beroep was. Maar er bleef 'n gevoel van afkeer in de mensen, dat zelfs de heiligste abt er niet uit kon preken. Daarvoor zat 't te diep in de harten en te vast in de boerenkoppen.

De vrouw wist, dat er geen andere mogelijkheid bestond en hij dit middel moest aangrijpen om de ergste nood te keren. Hij wilde niet naar de mijn. Hij werd gedwongen zich op te offeren voor zijn gezin. Dat moest ze weten. ‘Moeten we dan verrekken?’ vroeg hij nogmaals, haar dwingend 'n antwoord te geven.

Even gloeide er iets in de ogen van 't energieke vrouwmens, een vuur van weerstand, dat zich tegen geweld verzette. Even maar... Toen vielen haar armen slap langs het vermoeide lichaam omlaag. Het bleke gezicht werd witter dan 'n kaars, en met een zachte kreun viel ze voorover van de stoel op de grond. De kinderen gilden.

In twee passen was hij bij haar. Geknield trachtte hij 't bewusteloze lichaam overeind te trekken, vragend en smekend en roepend. Maar de scheefgezakte mond gaf geen antwoord.

Wat moest hij doen? Met tranen in de ogen stond hij naast 't bed waarop hij haar had neergelegd. 'n Man, gebogen over een zwakke vrouw, 'n moeder, die als 'n tijgerin gevochten had en wier hoogmoed tot bloedens toe gestriemd werd door haar onmachtig vechten tegen de barre levensomstandigheden.

Peter suste onhandig de schreiende kinderen, en legde 'n natte doek op haar voorhoofd en slapen. Hij lei een hand op het groeiende leven onder haar hart en voelde een zacht op en neergaande deining. Gelukkig, ze leefde nog!

'n Hele tijd later pas opende ze de ogen en keek versuft het vertrek in. Langzaam keerde 't bewustzijn terug. Toen snikte ze lang en onbeheerst...

Peter sprak er niet meer over. De volgende dag ging hij naar de abdij en werd op 'n mijn aangesteld om de paarden in de rosmolen voort te drijven. Toen hij 's avonds thuiskwam, keek zijn vrouw naar zijn blank gezicht en ongeschonden handen. Hij kon 'n geamuseerd lachje niet onderdrukken. Ze gebruikten samen het avondmaal. Daarna ging hij naar 't schuurtje en werkte tot aan het nachtelijke uur.

Vanaf die dag waren de ergste zorgen overwonnen. Peter stond aan de rosmolen, waarin vier paarden rondliepen om de kracht op te wekken, nodig om de zuigerstangen in beweging te houden. 't Water uit de lager gelegen lagen werd op deze manier trapsgewijze naar de afvoerkanalen gepompt.

't Was een gemakkelijk baantje, dat niet te vergelijken was met 't werk beneden in de 7e verdieping. De bovenste verdiepingen waren oude ontginningen, die voordien door andere mijnbouwers werden geëxploiteerd, maar door gemis aan doelmatige afvoer verzopen waren. De drooglegging had voor de abdij grote kosten meegebracht. De resultaten waren echter bevredigend. Er werkten 56 mannen en nog 15 pumpers, die elkander om de acht uur op de diepste punten aflosten. Want, hoewel 't kanaal van de abdij diep gelegen was en de rosmolen voortdurend draaide, moest het alsmaar sijpelende water in de diepste delen nog met handpompen omhooggezogen worden.

Drie jaren werkte Peter aan de molen boven de schacht van de ‘Hemelich’. Toen werd hij overgeplaatst naar een andere mijn van de abdij, in Maubach, waar hij als helper van de ‘Kohlwieger’ werd aangesteld. 't Werk was zwarter, maar het loon beter. Hij ontving, evenals de mannen,

die in de galerijen werkten, vijftien stuivers per dag, zonder de drie kannen bier, die deze per ‘schiecht’ mee naar beneden kregen.

Toen 't vijfde kindje geboren werd, scheen de vrouw uiterlijk verzoend met het koelwerk van haar man. Het schiechtloon en de opbrengst van 't boerderijtje hield het hongerspook buiten de deur, terwijl Peter, tevreden over zijn prestatie, met plezier toekeek als de kindermondjes zich verzadigden. 't Leven was goed geworden.

Pasen viel in een vroege Lente. De abt gaf de mijnwerkers tot Dinsdag vrijaf, om het feest van de Opstanding des Heren in huiselijke kring te vieren. De mijn lag leeg en verlaten. Diep onder de grond murmelde 't water en dreef samen in de 14e verdieping. Geheimzinnige geluiden van knarsende en vallende koolbrokken schoven langs de wanden. 't Water steeg en toen de werkers, na hun twee vrije dagen weer beneden kwamen, vonden ze de verdieping verzopen. Meer dan 50 man werden aan de pompen geplaatst. Ook Peter moest afdalen. In 't schijnsel van een olielampje zwoegde hij naast z'n kompels. Ze pompten als razende vechters het borrelende geweld door houten buizen naar de hoger gelegen bak, waar de volgende ploeg 't weer hoger opvoerde, om het eindelijk in het kanaal te laten wegvloeien. Ze dronken méér dan drie kannen bier en knoopten de schiechten zonder onderbreking aan elkaar.

Moe en goor kwam Peter thuis. Met z'n zwarte knuisten nam hij zijn vrouw bij de schouders. Voldoening blonk in zijn zwartomrande ogen toen hij haar verzekerde: ‘Wij winnen, al moet 't barsten.’

Zij gaf hem geen antwoord.

Vijf dagen later stortte de 13e verdieping in en 24 uur later bezweken nog vijf verdiepingen tot aan de 8e verdieping.

Verslagen stonden de mannen aan de schacht. Alhoewel er geen mensenlevens te betreuren vielen, was er een stemming als op 'n slagveld vol stervenden.

Na veertien dagen was het water tot aan de derde verdieping gestegen. Opnieuw werd met man en macht gepompt, maar het watergeweld won 't van de mensenkracht. Evenzo verging het een andere mijn en toen in Hegghen, op het vroegere mijnveld der Graeffenköhler 'n nieuwe schacht in exploitatie werd genomen, stroomden opeens zo geweldige watermassa's de mijn binnen, dat deze volkomen onder water kwam te staan. De eeuwige vijand van de mijnbouw leek onoverwinnelijk. De abt liet zich echter niet ontmoedigen. 't Scheen, dat de tegenslagen hem aanvuurden tot nog heviger verzet en toen de Rekenkamer te Brussel toestemming verleende, plaatste hij boven de schacht van de ‘Buschweide’ een machine, die door een waterrad in de Worm werd voortgedreven. Door deze machine, die een aanmerkelijk grotere kracht dan een rosmolen ontwikkelde, was men in staat om 't grondwater meester te blijven. Enkele jaren later werd een tweede machine in het district Hegghen opgesteld...

Peter was, zonder 't zelf te weten, een echte mijnwerker geworden. De zwarte, weerbarstige wereld onder de grond, met zijn geheimzinnige stilte en onberekenbare krachten trok hem onweerstaanbaar aan. Hij vroeg om een baan beneden aan het front en werd te werk gesteld in kolenlaag ‘Meister’ bij het ondergronds vervoer en het oplieren van de manden. 't Was een kolfje naar z'n hand. Met vijf stuivers meer per schiech en levend in de zwarte oneindigheid, voelde hij zich de gelukkigste mens op de wereld. Z'n roep klonk door de gangen en door de schacht omhoog. Hij ging kijken naar het Trempelwerk op een andere mijn, waar in plaats van de lier een groot rad stond opgesteld. Binnen het kransvlak waren dwarshouten

treden aangebracht. De arbeiders sprongen op deze treden, waardoor een voortdurend draaiende beweging van het rad ontstond.

't Beviel Peter maar half, deze uitputtende springerij van de mannen in de ronding. Liever zag hij de ingespannen spierarbeid aan de lier, dan deze eentonige trempeltrap. Of was er nog een andere mogelijkheid? In zijn gedachten construeerde bij een machine, die hij met de neus van z'n klomp op de grond uittekende. 't Klopte niet. Hij werd er ernstig van en droomde soms hardop van een rad, dat vanzelf voortbewoog. Waarlijk, Peter was, zonder 't te weten, een volbloed mijnwerker geworden. 'n Mijnwerker met liefde en toewijding voor 't bedrijf, dat een geweldige vlucht nam.

Door de abdij werden in totaal negen mijnen geboord, waarin honderden mensen, mannen, vrouwen en kinderen het levensonderhoud voor zich zelf en de hunnen verdienden.

Er werden technische verbeteringen ingevoerd. Mijnpakken kwamen er en een beter geconstrueerde mijnlamp wierp haar licht in de duistere gangen. Om het transport der kolen te vergemakkelijken en de afzet uit te breiden, werden twee wegen aangelegd, die de verbinding met de grote verkeersaders tot stand brachten. De daadkracht der abten bracht welvaart in 't Roderland...

Peter deed zijn plicht en was tevreden. Het gezin breidde zich gestadig uit. Met de regelmaat van de tijd kwam elk jaar 'n nieuw kindje. En elke keer trok de vader de riem wat vaster om z'n middel, en groeiden de overuren, die hij in de mijn maakte. De zorgen waren niet gering. Hun hutje bestond uit één groot benedenvertrek en twee opkamertjes. De vier jongsten sliepen bij vader en moeder, terwijl de zes anderen in 't tweede kamertje op elkaar lagen geplakt. Toen het elfde werd geboren, timmerde

Peter 't schuurtje dicht en verhuisden de vijf jongens door een deur achter het woonvertrek naar deze heerlijkheid. Moeder kon in 't begin met deze verandering geen vrede nemen. Je had er geen oog op, en het waren jongens! Na verloop van enkele weken was ze er mee verzoend, zoals met zoveel dat ze tegen haar zin moest slikken. Haar meisjesdromen waren wreed geschonden. Ondanks de desillusies had ze echter 'n stille bewondering voor haar man, die zich met hart en ziel inzette voor het welzijn van hun gezin. Ze wist dat andere mannen avond aan avond in de kroegen zaten om hun droge kelen te spoelen met schuimend gerstenat. Peter deed 't met water. Hij hielp zijn vrouw in huis, of werkte 's avonds op de lap grond en in de stal. Voor zichzelf vroeg hij niets.

Over de mijn spraken ze niet. 'n Enkele keer als Peter zijn mond opende en het niet verder bracht dan 't uitstoten van een klank, wist ze dat hij iets over de koel wilde zeggen. Ze deed dan, of ze niets merkte en begon over iets anders.

De stijfkoppigheid van de vrouw zat Peter dwars, want zijn voornemen om de oudste jongen, als hij twaalf geworden was, mee naar de koel te nemen, zou in deze situatie 'n donderslag bij heldere hemel betekenen. 't Stond voor hem onherroepelijk vast, dat in de mijn de toekomst voor de kinderen lag. 't Kon hem niets schelen, dat de boeren met minachting op de koelgrevers neerzagen. Ze hadden goed praten. Niemand van hen gaf aan de knechts voldoende loon om een gezin te onderhouden. Wat wisten ze bovendien van de mijn? Ze moesten er eerst gewerkt hebben om te weten, dat daar beneden een gevecht geleverd werd, dat alleen de moedigsten konden volhouden! De kerels, die in de herbergen zaten en misschien meer drank gebruikten dan goed voor hen was, waren ondanks alles roekeloze durvers, die in donkere, nauwe mijngangen kropen, om 't zwarte goud uit de

schoot van de moederaarde te kappen: de kool, die in schachthonden naar de opening werd gesleept en uit het moederlichaam naar de zon werd gehesen, om aan verkleumden warmte te geven en aan de bedrijven de gloed in de ovens. Nee, Peter stond boven het oordeel van deze bekrompen lieden, die een stempel van minderwaardigheid op de mijnarbeid wilden drukken, omdat ze vastgeroest zaten in de oude streektraditie, en van 'n boerenzoon uitsluitend en alleen 'n boer wilden maken.

Peter stond er boven, maar toen z'n oudste jongen zijn twaalfde levensjaar bereikte, voelde hij zich onzeker worden. Meer dan eens vertraagde hij zijn pas, als hij van de mijn naar huis liep. Hij stelde zich het tafereel voor, dat zou volgen als de kleine Wilhelm met 'n zwarte snuit het woonvertrek zou binnentreden. Peter had zich voorgenomen om z'n zoon ongemerkt mee naar de mijn te nemen en zijn vrouw voor het voldongen feit te zetten. Hij wilde haar niet bedroeven en vond het eigenlijk ongepast, deze geniepige methode toe te passen. Maar er was geen andere uitweg. Als hij haar toestemming vroeg, wist hij op voorhand, dat ze haar kind als 'n moederdier zou verdedigen tegen deze mijnroof.

Als hij de jongens van z'n ploeg, voorovergebogen, met de touwen in hun vuistjes geklemd, de schachthonden zag voorttrekken, dacht hij aan zijn eigen jongen, die dit zware werk wachtte. 'n Misselijk gevoel maakte zich dan van hem meester. En toch nam hij Wilhelm op 'n druilerige morgen stiekum mee naar de koel. 't Leek veel op een vlucht voor 'n duivelse heks.

Z'n vrouw was, bezeten van schrik, aan het zoeken gegaan, toen ze tegen de middag haar oudste miste en van de anderen te horen kreeg, dat hij al de hele morgen weg was. Ze was in verwachting van 't twaalfde. De innerlijke opwinding maakte haar ademhaling nog moeilijker. Ze liep door de wei en riep z'n naam door de holle weg.

't Meisje, dat meeliep, vertelde huilend, dat Wilhelm al meer gezegd had, dat hij van huis zou weglopen en ginds in de bossen 'n hut ging maken. Ze mochten dan om de beurt bij hem komen, had hij beloofd. Hij zou bij vader in de mijn gaan werken en later, als hij groot was, directeur worden.

De moeder luisterde maar half naar 't gejiemer van het kind en zocht de omgeving af. In de hutten, die langs de glooiïng stonden, had niemand de jongen gezien. Ze zocht verder en riep ononderbroken zijn naam. De kinderen liepen met haar mee.

'n Man, die langs de weg zijn middageten zat te gebruiken, had medelijden met het afgejakkerde vrouwtje en tegen zijn zin vertelde hij haar, dat hij Peter met de jongen aan zijn hand naar de koel had zien gaan.

't Duizelde haar, toen ze dit hoorde. Ze moest zich aan 'n kind vastgrijpen om niet te vallen. Diep geschokt sukkelde ze terug naar huis en zat lange tijd voor zich uit te staren. 't Eten bleef onaangeroerd.

Toen haar zwager kwam zeggen, dat Peter op de Vroenhof werd verwacht, omdat vader niet te best was, keek hij verwonderd naar de wanorde die in de hut heerste. Ze gaf hem geen antwoord op z'n vragen en verdween met verwarde haren naar 't opkamertje, waar ze snikkend op het bed neerviel.

De kinderen vertelden aan hun oom wat er was gebeurd. Hoofdschuddend verliet hij de hut, zich gelukkig prijzend, dat hij maar twee kinderen had en van z'n boerderijtje kon leven....

Zwart als 'n nikkertje kwam Wilhelm, aan de arm van vader hangend, door de holle weg naar huis. Ondanks de vermoeidheid van de eerste werkdag, voelde hij zich groot en sterk. Hij wist zich opgenomen in de grote mensenwereld. Al het nieuwe, dat hij in de zwarte onder-

wereld had ervaren, vond hij geweldig. Z'n eerste sleeptocht met de hond, van de houwer naar de schacht, was een tocht vol romantiek geweest. En de potten bier hadden gesmaakt als honing. Zijn broertjes en zusjes zouden opkijken als hij dadelijk thuis kwam, even zwart als een grote mijnwerker. Hij zou hun vertellen van de lucht- en de ophaalschacht en de kohlgangen, hoe ze de bickel in de zwarte wanden dreven en de brokken loskapten. En hij zou z'n tochten met de schachthond als ontdekkingsreizen door een oneindig oerwoud voorstellen, waarvan ze geen flauw vermoeden hadden, dat dit onder de grond aanwezig was.

't Was goed, dat hij nu op de arm van vader kon leunen, anders had hij z'n benen aan zijn broekspijpen vooruit moeten trekken, zó moe was de jonge fantast...

De vrouw gooide juist enkele kohlbrokken in het vuur toen ze binnenkwamen. Twee zwarte mensen, 'n grote en een kleine. Wilhelm hield nog steeds z'n hand op de arm van zijn vader. Ze stonden aan de deur te wachten op de uitbarsting van moeder. Alhoewel ze hun binnenkomen had moeten merken, keek ze niet om. Ze ging naar het kastje en nam brood en boter voor het avondeten. De kinderen keken schuw naar hun vader en broertje. Toen de vrouw aan tafel stond en 't brood ging snijden zag Peter aan haar rood gezwollen ogen, dat ze had gehuild.

‘Je moet op de Vroenhof komen.’

‘Waarvoor?’

Ze gaf geen antwoord. Enkel 'n lichte schoudertrek, die hem beduidde, dat ze geen verdere uitleg wenste te geven. 't Waren benauwde ogenblikken voor de man aan de deur. Alleen de stokkende ademhaling der kinderen was hoorbaar in de beklemmende stilte.

‘Is er iets met vader of moeder?’

Weer geen antwoord.

Wilhelm liet de arm van z'n vader los en ging op de bank liggen.

Peter's tanden knarsten op elkaar. Z'n mat gezicht werd alsmaar geler. Hij voelde zich als 'n vreemdeling aan de deur van zijn eigen huis. Als ze gescholden had of hem desnoods met een stuk huisraad naar het hoofd had gegooid, zou hij zich hebben kunnen verdedigen. Maar deze houding, dit zwijgen, dit negeren kon hij niet verdragen. Als een getergde hond ging hij grommend naar buiten en waste zich in een emmer naast de put. Toen hij in het vertrek terugkwam, zaten de kinderen aan tafel. Wilhelm lag op de bank tegen de muur met zijn slaap te worstelen. Hij liet hem liggen en na zich verschoond te hebben, ging hij naar de Vroenhof. De deur smakte achter hem dicht.

De oude Rudi zat in de rieten stoel, waarvan de rugleuning met een hertenvel was bekleed. Nog nooit was hij ziek geweest maar nu worstelde hij tegen 'n instorting, die hem het gebruik van zijn benen belette. Meer dan veertig jaren beheerde hij de Vroenhof. De abten, die zijn heer waren geweest, hadden hem zonder onderscheid geroemd als een ijverige en betrouwbaar uitvoerder van hun wensen en verlangens. Hij was zacht in de omgang en onkreukbaar eerlijk in al zijn handelingen. Misschien was hij té eerlijk geweest. Zijn zonen moesten, evenals de knechts, hard werken en toen ze trouwden, kon hij hun niet meer geven dan de hut, waarin ze nog steeds leefden. Maar liever een bekrompen bestaan dan 'n gestolen weelde, die op den duur tóch ongeluk bracht. Zo dacht de oude Rudi en hij handelde er naar.

Toen Peter binnenkwam, lag hij achterover in de leunstoel met z'n lamme benen op een bankje, dat er voor geschoven stond. Zijn vrouw zat aan tafel over verstelwerk gebogen.

‘Wat is er gebeurd? Wat mankeert er aan?’

De oude keek z'n zoon onderzoekend aan. In plaats van hem antwoord te geven stelde hij 'n wedervraag.

‘Wat mankeert jou?’

Hij had het dus gezien.

't Hielp Peter niet, dat hij trachtte te doen of hij moe was. Zijn vader bleef hem observeren en vroeg of hij zijn ouders niet meer vertrouwde.

Toen begon hij te vertellen. 't Hele verloop van de moeilijkheden met zijn vrouw en de noodsprong, die hij had moeten doen door zijn zoon in 't geheim mee naar de mijn te nemen. Hij stokte en werd driftig, toen hij zijn thuiskomst beschreef. 'n Lange slok was nodig om het brood, dat moeder had klaargemaakt, door z'n keel te drijven.

Vader trommelde met z'n vingers op de stoelleuning. Peter meende, dat hij zich boos maakte over de bekrompen opvatting van z'n schoondochter. Hij keek dan ook verwonderd op toen de oude zei:

‘Je hebt je vrouw groot verdriet gedaan!’

‘Verdriet gedaan? Er stond geen andere weg open.’

‘Toch wel!’

‘Hoe dan?’

‘Je vrouw heeft evenveel recht op de jongen als jij. Je had met haar moeten spreken.’

‘Dan had ze geweigerd.’

‘Dat was haar goed recht geweest. Wat zou jij gezegd hebben als ze de jongen in 't geheim bij een boer had geplaatst?’

‘Dat had ze moeten wagen!’

‘Zie je wel. Nee jongen, je hebt verkeerd gedaan.’

‘U geeft mijn vrouw dus gelijk?’

‘In dit geval wel, ja.’

Peter zat verslagen naar de naden in 't tafelblad te kijken. Moeder kwam naar hem toe en spoorde hem aan 't met zijn vrouw in orde te maken. Ze moesten samen leven en

samen overleggen. Dat had zij ook altijd met vader gedaan.

‘U moest 't maar eens meemaken,’ verweerde hij zich. ‘Ik werk nu acht jaar in de mijn en nog nooit heeft ze er een goed woord voor over gehad.’

‘'t Kan allemaal waar zijn, wat je zegt,’ viel vader hem in de rede, ‘maar jouw gedrag zou geen enkele vrouw goedvinden. 't Is verkeerd wat je gedaan hebt.’

‘Ze is er zelf de schuld van.’

Terneergeslagen verliet Peter de Vroenhof. Had hij werkelijk ongelijk? Was 't verkeerd geweest om de jongen in de holle weg te laten wachten en hem, zonder medeweten van z'n vrouw, mee naar de koel te nemen? Er was met haar geen overleg mogelijk. Vader en moeder hadden goed praten. Die hadden zo'n situatie nooit meegemaakt. 't Verwijt van vader zat hem dwars. ‘Je hebt je vrouw verdriet gedaan.’ Ze haalde het zich zelf op de hals. Hij bedoelde 't goed met haar en de kinderen. Als 't moest zou hij zich voor hen laten vierendelen.

Peter kon 't met zichzelf niet eens worden. Toen hij thuiskwam was het vertrek leeg. Hij ging naar 't schuurtje en zag bij 't licht van de petroleumlamp Wilhelm liggen, glimmend blank gewassen en met een schoon hemd aan. Zelfs geen randje om z'n ogen en geen gruisstreepje onder zijn nagels viel te bespeuren.

Ineens nam hij 'n besluit. De toekomst mocht brengen wat ze wilde, hij zou de jongen morgen thuis laten en alléén naar de mijn gaan.

Zijn vrouw deed of ze sliep toen hij naast haar kroop. De volgende morgen verzorgde ze de kinderen, terwijl hij de koe ging melken. Zwijgend aten ze daarna het brood. Nadat hij een kruis geslagen had, stond hij op en wilde vertrekken. Wilhelm dacht, dat vader hem vergat en schoof van de bank om met hem mee te gaan.

‘Vader.’

‘Jij blijft hier.’

‘Ik wil mee.’

‘Je blijft hier. Je moeder zal wel voor je toekomst zorgen.’

De vrouw verbeet zich en bleef hem negeren. Toen hij weg was, barstte ze in tranen uit.

Wilhelm stond besluiteloos midden in 't vertrek. De kinderen keken met grote ogen.

‘Wat moet ik doen, moeder?’

Ze droogde haar tranen af en ging energiek verder met haar werk.

‘Wat moet ik doen?’

‘Doe wat je wil!’

Nu begreep Wilhelm 't helemaal niet meer. Vader zei, dat hij bij moeder moest blijven en voor moeder kon hij doen wat hij wilde. Hij wist heel goed, dat ze hem niet graag naar de mijn zag gaan. Anders had hij gisteren met vader geen verstoppertje hoeven te spelen. En hun thuiskomst zou hij nooit vergeten.

Toen vader gisterenavond vertrokken was, had ze hem afgeschrobd. Daarna was hij over z'n boterhammen in slaap gevallen en trok de hele wereld voor hem weg. Hij droomde dat hij 'n brok kool van honderd kilo boven z'n hoofd kon tillen. De mijn was zijn ideaal. En nu dit.

‘Mag ik niet meer naar de mijn?’

‘Doe wat je wil’, snauwde ze nogmaals, ‘ik tel toch niet mee. Je vader weet alles beter.’

Wilhelm stond verbouwereerd te kijken. Zo had hij z'n moeder nog nooit gezien. Maar als vader 't beter wist, zou hij hem nalopen. Dan mocht hij in de mijn werken en hij wilde niets liever.

Met 'n lenige sprong bereikte hij de deur en rende door de holle weg. Buiten adem kwam hij z'n vader achterop gelopen.

‘Vader... ik... ik ga met U mee!’

‘Vindt je moeder het goed?’

‘Ik kan doen wat ik wil, heeft ze gezegd.’

Peter nam zijn zoon bij de hand. Even draalde hij nog, toen zette hij er resoluut de pas in. Het verzet van de vrouw kon alleen door het radicaal stellen van feiten gebroken worden. De tijd zou bewijzen, dat hij de juiste weg gekozen had.

'n Goed jaar later nam hij z'n tweede zoon mee, na een hooglopende twist, die wederom een volkomen apathische houding van z'n vrouw tot gevolg had...

Er deden geruchten de ronde, dat in Frankrijk een revolutie was uitgebroken. Napoleon leverde bloedige veldslagen en het was niet denkbeeldig, dat deze geweldenaar ook 't Roderland zou doortrekken.

Abt Chaineux sprak de mensen moed in. Hij maande hen kalm te blijven en 't hoofd koel te houden. De kolenrijkdom van deze streek gaf voldoende garantie voor een onbezorgde toekomst.

Zo sprak de abt, maar de geruchten bleven...

Tegen zijn gewoonte in ging Peter op 'n avond naar de herberg om met de mannen over de woelingen te praten. Zijn vrouw was ongenietbaar en wist trouwens niets af van Napoleon of van een Brabantse vrijheids- en onafhankelijkheidsbeweging.

De mannen vonden het prettig, dat Peter kwam. In minder dan geen tijd stond 'n rij potten bier voor hem, die van alle kanten aanrukte. Hij dronk de potten leeg en bestelde toen op zijn beurt 'n rondje.

'n Kerel, met een stel wenkbrauwen als Robinson Crusoë, had het hoge woord. Met brede gebaren lalde hij over revolutie en het losmaken van de Oostenrijkse Nederlanden zonder aansluiting bij Frankrijk.

Er werd zwaar geboomd en zwaar gedronken.

Toen Peter met onzekere stap terug naar huis ging,

meende hij in de verte het geluid van de revolutie te horen. Napoleon schreeuwde z'n bevelen boven het krijgsrumoer.

Zich aan een boom vasthoudend bleef hij staan en luisterde. 'n Kater scheurde de stilte met 'n langgerekte liefdeszang, die eindigde in een erbarmelijk kindergeschrei. 'n Huivering doorliep de dronken man, die met slappe knieën z'n weg vervolgde.

De vrouw was nog op toen hij 't vertrek binnen laveerde. Ze keek hem verwijtend aan. Was dát nu de man, die er prat op ging zich voor z'n gezin op te offeren? Alsof ze niet elke stuiver dubbel en dwars konden gebruiken. De zuiplap!

Zwaar viel hij neer op de bank.

'Ik wilde niet, maar de kompels dronken allemaal. Allemaal dronken ze,' verontschuldigde hij zich. 'Napoleon is de schuld. Als die bij z'n moeder was gebleven, waren de poppen nu niet aan 't dansen. Heb je die kater niet gehoord? Wat zeg je... O, nee, ik meende, dat je wat zei. Als Napoleon komt, gaan wij foetsie. Die kater... Waar ga je naar toe?'

Hem 'n minachtende blik toewerpend, ging ze naar het opkamertje. Langs de wand schuivend ging hij haar na. 's Nachts riep hij 'allons avant Napoleon' en trapte naar een denkbeeldige kater, die aan het voeteneinde van 't bed zat.

De volgende dag vluchtte de abt met de archieven en de kas van Kloosterrade over de Rijn naar Westfalen.

De Fransen kwamen. Door de slag van Aldenhoven werden ze gedwongen het veroverde land weer te verlaten, na de overwinning bij Fleurus verschenen ze opnieuw en bleven er tot aan de nederlaag van Napoleon in de geweldige worsteling bij Leipzig.

Onder de bezetting ging het hard achteruit met de mijnbouw. De Fransen eisten met de dag grotere hoeveelheden

kolen. Aan betalen dachten de machthebbers niet. 't Werkvolk werd voortgedreven in een onmogelijk tempo. De vijf mijnen, die in exploitatie waren, werden geschonden en verminkt. Tot overmaat van ramp vielen er in een laat najaar zulke hevige regens, dat de machines de watermassa's niet konden verwerken. Er brak een rad en een der mijnen moest geheel worden stilgelegd.

‘Ze kunnen me de moord galopperen,’ zei Peter op een avond tegen z'n vrouw. ‘'t Is een hel daar beneden. 't Mankeert er nog maar aan, dat ze ons met de zweep op onze ruggen slaan. En waarvoor? Elke hond, die naar boven komt, wordt in beslag genomen. 't Papier, dat we krijgen, is geen pfennig waard. Ik verdom 't langer, ik blijf met de jongens thuis!’

‘En wat dan?’

Ja, wat dan? Dat vroegen alle arbeidersvrouwen en ook de boeren, die het grootste deel van hun vruchtenopbrengst aan het leger moesten leveren, waren er niet beter aan toe.

Ze hadden gelijk, als ze het verdomden. Maar wat dan? Van de abdij was geen steun te verwachten. De Fransen vertrouwden de monniken niet. Zij eisten hoeveelheden kolen, die alleen met 'n top-bezetting geleverd konden worden. Toen het militair bestuur ook nog de paarden vorderde, waardoor de kolentransporten slechts heel langzaam konden plaats hebben, bleven de leveringen ver beneden de eisen.

Sabotage!

‘Ze zijn er toe in staat. Je kunt er alles van verwachten.’ ‘De bezetting loopt met de dag terug. De transporten gaan in 'n slakkengang. 't Is onredelijk!’

‘Onredelijk of niet, ze donderen hen eruit. Wacht maar.’ ‘Dan gooien wij allemaal 't werk neer.’

't Was een hopeloos vechten tegen een onhebbelijke overmacht. Toen de prior en het kapittel van Kloosterrade

protesteerden tegen de beslissing van de Centrale Regering te Brussel, waarbij de mijnen in beslag genomen werden, kwam een militaire macht en dreef de bewoners uit hun oude woning. De abdij was opgeheven.

Peter en de zijnen leden honger, evenals de meeste bewoners van de streek. De verhouding tussen hem en z'n vrouw was echter opgeklaard. Op een avond, toen de kinderen op rauwe vruchten zaten te knagen, had Peter een der jongsten op z'n knie genomen. 't Kind hield een biet in zijn handjes geklemd en duwde deze tegen Peter z'n mond.

‘Proeven,’ femelde 't kind, ‘vader proeven?’

Z'n vrouw stond er bij toen hij lachend een stuk van de biet afbeet. Ze kon haar tranen niet bedwingen en toen 't kind zei: ‘Moeder ook proeven,’ beet ze eveneens een stuk van 't veevoeder af. Daarbij legde ze haar arm om Peter z'n hals. De kinderen zagen het.

‘Kijk vader en moeder eens!’

't Was een moment waarop ze beiden lang gewacht hadden. De hunkering naar verinniging, die in harten leeft en die zich, zonder woorden, in 'n simpel gebaar uitdrukt, kan een nieuwe wereld toveren. 'n Wereld van liefde en genegenheid.

Vanaf die dag was het weer goed geweest tussen hen. Ze spraken samen over de toekomst, als de Fransen weg zouden zijn.

‘Ik ga weer terug naar de mijn. Dan verdien ik met de jongens genoeg om spek en “weck” te kopen. Je zult zien, dat we er dan weer in enkele weken bovenop zijn.’

‘Laat je de jongens allemaal naar de koel gaan?’

‘We zullen zien. Misschien...’

De mijn! 't Zou niet lang meer duren voordat alle putten hun volledige ondergang tegemoet gingen. De Fransen pleegden roofbouw en dachten er niet aan de meest noodzakelijke reparaties aan te brengen.

De linker-Rijnoever werd onder Frans civiel bestuur gesteld. Zou dit een verbetering zijn? Er kwamen mijnbouwkundigen, die wekenlang in de verwaarloosde en vervallen gangen trachtten te redden, wat te redden viel. De toestand was echter van die aard, dat geen behoorlijke exploitatie meer mogelijk was. De oude mijnen, waaraan heel de streek haar energie had gegeven en waaraan menig mensenleven was geofferd, werden definitief opgegeven. Tyrannen kunnen in enkele jaren de prestaties van eeuwen kapot trappen.

Men verplaatste de mijnbouw naar het plateau van Kerkrade. In de nabijheid van de Holz werden nieuwe schachten aangelegd.

In de gezinnen regeerde het hongerspook. Peter's vrouw was een levend skelet geworden en hij zelf kon de ribben op z'n borstkas tellen. De kinderen liepen er in hun ondervoede toestand bij als stakkerige wezentjes en geen uitzicht op verbetering viel te bespeuren. De ene dag was gelijk aan de andere.

'n Zonneglimp aan de troosteloze hemel van jarenlang hulpeloos verzet bracht het bericht, dat aan een particulier Kohlengezelschap, als schadeloosstelling voor afgestane gronden, concessie werd verleend 'n nieuwe put te graven.

Peter met zijn twee jongens waren bij de eersten, die zich verhuurden aan de exploitanten van de ‘Nieuwe Prick’.

Niet lang daarna sloeg het uur der bevrijding. Bij de verdeling der landen werd het oude 's Hertogenrade doorgesneden. De Worm vormde de scheidingslijn tussen het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden en Pruissen. Het aan de abdij ontnomen mijnenveld werd eigendom van de Staat.

Peter werkte in de mijn van de Prickers. Zijn zonen volgden hem, de een na de ander, in zijn dagelijkse tocht

van het licht naar de zwarte wereld. Telkens weer kostte het de vrouw hete tranen en was een stroeve verhouding met Peter er het gevolg van. Maar steeds kwam daarna de berusting, die alleen de liefde van 'n vrouw kan opbrengen. Toen de jongste echter aan de beurt was, klemde zij het kind tegen haar schoot en borst. Haar gezicht was verwrongen als bij barensweeën. Bang keek ze naar Peter, toen hij naar hen toekwam. Hij legde z'n arm om haar schouders.

'Laat hem mij,' smeekte ze met geknepen keel.

Peter boog zich naar haar toe en fluisterde in haar oor. Haar gelaat ontspande en 'n glimlach tekende zich om haar mond. Met een diepe zucht liet ze de jongen los, die blij naar buiten liep. Veertien dagen later werkte hij bij 'n boer.

Zeven jonge mannen, nakomelingen van het oude boerengeslacht, dat eeuwen lang op de eerste heuvel had geleefd, waren mijnwerkers. Ze trouwden en werden op hun beurt vaders van kinderen. Er vormde zich een mijnwerkersstam, die in de hele streek haar vertakkingen kreeg. 'n Mijnwerkersstam van kerels met zwartomrande ogen in hun hoekige gezichten en met een gouden hart in hun gespierde lichamen.

De zoon van de Walin

Een felle strijd. Pauline de Walin. Gevecht in de mijn. Een geboren leider. Merieke van boer Helmus. Niet meer te remmen. Naar Walenland.

Tien soldaten verlieten in gesloten gelid de vesting.

‘Nee, zó niet.’

‘Waarom niet?’

‘Ik heb 't toch duidelijk gezegd!’

't Was een potige knaap, die op gebiedende toon sprak. De vaste blik van z'n donkere ogen weerspiegelde een sterke wil. Het was een echte veldheer, zoals hij daar stond voor z'n vrienden, hoofd en schouders staken boven hen uit.

De jongens durfden niet tegenspreken. Die 't had gewaagd ‘waarom niet?’ te zeggen, keek naar de grond. De anderen zwegen. Hadden ze hem niet begrepen?

‘Jullie met z'n vieren gaan beneden langs de berm liggen en de anderen stellen zich achter de heg van de Vroenhof verdekt op. Als ze komen, laat je hen passeren. Zodra ze ver genoeg zijn, geef ik 't sein en val je aan. Wij zullen hun hier van katoen geven! Begrepen?’

De jongens salueerden en gingen in twéé groepen naar hun stellingen. Ze hadden 't begrepen...

'n Stuk wildernis op de kop van een heuvel was de vesting van de rebellenclub, die zich ‘de Ratten’ noemde. Ze droegen hun naam met ere! Sluipend langs berghellingen en heggen bespiedden ze ongezien hun tegenstanders.

't Gebeurde slechts zelden, dat zij zelf aanvielen. Ze daagden uit en wachten af. De verdedigingstactiek werd door hun aanvoerder vastgesteld en altijd hadden ze de overwinning behaald. Als ze toesloegen, gebeurde dit fel en radicaal. Met builen en bloedneuzen dropen de belagers af. En als de Ratten tot achtervolging overgingen, keerden ze steeds met buit terug.

De tegenpartij hield haar samenkomsten in de abdij Kloosterrade, het speelterrein voor de jeugd van de streek. 't Klooster, na het vertrek der Sansculottenlegers tot niemandsland verworden, zag er erbarmelijk uit. De soldaten hadden, na de vlucht der monniken, de altaren omver geworpen en de kostbaarheden gestolen. De zalen der abdij werden kazerne en de kerk was veranderd in een paardenstal. De bewindhebbers verklaarden de in beslag genomen goederen en mijnvelden tot Staatseigendom. De gebouwen werden openbaar geveild. De twee en dertig kloosterheren, die overal verspreid woonden, kochten een gedeelte van hun bezittingen terug en smeekten de machthebbers om hun huis te mogen betrekken. Dit normale recht werd hun niet toegestaan. Ook hun bede om Kloosterrade in te richten als toevluchtsoord voor oude en gebrekkige priesters werd afgewezen. Ten einde raad ontbonden ze de kloostergemeenschap. Abdij en Hof bleven gemeenschappelijk eigendom, totdat het voor 'n geschikt doel, liefst een seminarie, zou worden vrijgegeven.

Na de aftocht der Franse rooflegers bleef de abdij leeg en verlaten op de derde heuvel liggen. De kerk werd een bergplaats voor hout en stro. Bewoners van de omliggende dorpen braken de vloeren op en gebruikten het hout in de stookplaatsen. In de vensterloze gangen, de kapittelen bibliotheekzalen rebelleerde de jeugd...

Op 'n zolder in een der bijgebouwen hielden de ‘Valken’ krijgsraad. Ze waren met zes en twintig man, jongens tussen negen en dertien. Hun aanvoerder, een tengere

knaap, zweepte zijn kornuiten op om deze keer geen duimbreed voor de ‘Ratten’ te wijken. Ze moesten hen, koste wat kost, van de heuvel drijven.

De jongens popelden van ongeduld om hun aartsvijanden aan te vallen. Johan had stokken meegebracht, met aan één kant 'n verdikking en aan de andere kant 'n gesneden punt.

Het plan voor de overval bewees de zelfverzekerdheid van de Valken. Zestien man zouden recht op de heuvel aanstormen, terwijl de acht anderen in de achterhoede bleven. Zodra de eerste groep contact met de vijand had, zouden de acht op het strijdtoneel verschijnen. De Ratten gingen piepen...

De wolken dreven in grillige vormen langs de hemel en verduisterden telkens de zon. Ze geleken 'n eindeloze karavaan zwaar beladen kamelen.

De groep van zestien ging onverschrokken op het doel af, gevolgd door de acht, die sluipend dekking hielden. Toen ze aan de voet van de heuvel kwamen, bleven ze staan. Nergens was 'n hoofd te bespeuren. Geen geluid werd gehoord.

‘Zouden ze?’...

‘Naar boven!’ beval Johan.

Met kromme knieën werkten de Valken zich tegen de heuvel op, in de ene hand de stok; met de andere trokken ze zich op aan struiken en planten. Ze spraken niet. Ze kenden hun taak en wisten wat hen te wachten stond. Er gebeurde niets. Ook boven was niemand te zien. De vorige keer hadden ze hier gevochten. Met wilde kreten waren ‘de Ratten’ op hen afgestormd. Ze hadden harde klappen gekregen.

Johan zocht met gefronste wenkbrauwen de omgeving af. ‘Kom, ze durven zeker niet,’ hoonde hij ingehouden giftig. Manhaftig klom hij op een afgebrokkelde muur. Eén moment stond hij daar. Toen kwam achter de muur

'n lichaam omhoog. Twee handen grepen hem vast en trokken hem tegen de grond. Tegelijk kwamen andere Ratten te voorschijn en stortten zich op de Valken. Ze klitten tegen hun tegenstanders of sloegen om zich heen. En ze sloegen raak!

‘Auw...’

't Was een kreet, 'n brul van pijn. Rudolf, de aanvoerder van de Ratten, gooide twee tegenstanders van zich af en liep naar zijn makker, die huilend een hand tegen z'n hals hield. Tussen zijn vingers kroop bloed. Toen zag de zwarte jongen de puntstokken van de Valken. Langs de vijanden door rende hij naar 'n stuk muur. Met de vingers in z'n mond floot hij en zwaaide met z'n armen. Ze zouden de vuiliken mores leren. Drie Valken waren hem gevolgd. Hij sprong van de muur boven op hen. Zijn knie knelde de borst van een tegenstander; hij bewerkte hem met zijn vuisten. De twee anderen waren bang en bleven op eerbiedige afstand. Toen de Rattenhoofdman de eerste afgewerkt had, liepen ze weg. De strijd was ongelijk. Vier Valken stonden bij de gewonde Rat, die huilend naar hen trapte. Anderen kronkelden op de grond, drie Valken rond één Rat. Toen Rudolf kwam toegelopen, sprong Johan voor hem, de puntige stok recht op de borst van zijn aartsvijand gericht! Z'n ogen gloeiden. 't Was goed, dat hun aandacht even werd afgeleid door de komst van de andere Ratten. Pats, klats... 't Gevecht werd feller. Man tegen man trapten en sloegen ze elkaar. Enkele Valken riepen luidkeels om hun achterhoede. Toen deze aanrende, kregen ze weer moed.

De ene hand van Rudolf hield de puntige stok gekneld, de andere bonkte op het trappende, bijtende ventje. Johan was de mindere en kreeg er flink van langs.

‘Hier,’ schreeuwde hij tot z'n onderdanen, ‘kom hier!’ Met zessen sprongen ze tegelijk op Rudolf en zij dwongen hem tegen de grond. Stompen en slagen vielen op

hem neer. Hij verweerde zich als 'n lenig roofdier. Het leek of hij zich los zou wringen. Johan, bang dat zijn prooi zou ontsnappen, stak hem met geweld de spies in z'n rug.

Met ingehouden kreet viel Rudolf op de buik in het gras. Zijn handen krampten. Z'n gezicht was verwrongen van pijn.

'Kijk daar eens!'...

De strijd stokte.

'Dat heeft *hij* gedaan. Hèm hebben ze ook gestoken!'

Verslagen stonden ze, met hoogrode gezichten om Rudolf, die in 't gras lag. Alleen Johan lachte schamper. 'Zo,' zei hij tegen z'n kornuiten, 'die heeft genoeg'.

Ze dropen af, schuw en beklemd. 't Had niets van een leger, dat gezegevierd heeft. Veeleer leken ze een stel kwajongens, die een afstraffing hadden gekregen. Angstig wierpen ze hun stokken weg.

De Ratten probeerden hun hoofdman overeind te helpen, maar hij verzette zich.

'Laat me. Ik verrek van de pijn.'

Wat moesten ze doen? Hier laten liggen ging toch niet! 'Zouden we z'n vader roepen?'

'Die is op schiech.'

'Z'n moeder dan...'

Dat durfden ze niet...

Rudolfs moeder was een vrouw uit het Walenland, in het dorp bekend als een brutaal, eigengereid mens. 't Koeterwaals, dat ze sprak, werd door heftige gebaren onderstreept. Ze overtroefde iedereen. Zelfs de winkeliers zagen liever haar rug door de deur verdwijnen. Ze hadden 'n afkeer van het arrogante gezicht van de 'madame' uit de 'Walenpèjie'. De man, die er mee getrouwd was, had 'n hel op aarde...

Conrad, de vierde zoon van Peter, was er mee getrouwd.

En de mensen konden zeggen en denken, wat ze wilden, hij had er geen spijt van. In hun huisje kon men van de vloer eten, zo proper was het. Pauline deed wonderen met de *f* 4,66 die hij per zes schiechten uit de mijn wist te winnen. Hij hoefde niet, zoals andere mannen, tot diep in de donkere avond op het stuk grond of in het schuurtje te zweten. Het varken en de geit, in de volksmond ‘de mijnwerkerskoe’, werden door Pauline verzorgd. Ze kon werken, de Walin. In de zomer ging ze met de sikkel langs wegen en bermen om gras te snijden voor stalvoeder. En ze spitte als 'n kerel. Dat ze 't haar maar eens nadeden! Toen hij drie maanden lang met een kruipknie thuis had gezeten, was Pauline naar de Domaniale gestapt en had al die tijd als ‘porteuse’ de volle kolenmanden van de schacht naar de opslagplaats gedragen. Ze hadden van de twee gulden per week, die ze er mee verdiende, droog brood moeten eten, maar liever droog brood, dan de hand opgehouden. 'n Sober middagmaal en droog brood waren trouwens het gewone voedsel in mijnwerkersgezinnen. Het vlees van het varken kregen de vaders en de werkende jongens, ook het vet, dat op 't mijnbrood werd gesmeerd. Alleen 's Zondags, bij de koffie van 4 uur, kwamen in de kohlwerkersgezinnen langwerpige tarwebroodjes, ‘sjmeermoelle’, op tafel... Nee, Conrad had er geen spijt van. Aan haar gekrijs was hij gewend geraakt. Voor de rest was hij er goed mee en had hij er flink pakken aan. Hij hield van temperament! Z'n familieleden moesten niets van het Walenwijf hebben en vermeden zijn huis bij licht en duister. Ze wensten niet afgeblaft te worden door de Walin, die bijna nooit in de kerk kwam en zelfs over heilige zaken een vrijgevochten mening had. Ze was een vreemde voor de eenvoudige zielen, die in diep geloof hun godsdienstplichten vervulden.

De onverschilligheid van zijn vrouw voor de kerk zat

Conrad ook niet goed, maar hij kon het van Pauline toch begrijpen. De heren woonden in prachtige huizen. Ze leken meer op de Tsaar van Rusland dan op goede christenen. Christenmensen geven hun arbeiders het verdiende loon en laten de sjouwers niet in de kohlput zwoegen om hun eigen geldbuidel te spekken. 't Is slecht verdeeld in de wereld. Pauline werd razend, alleen al bij de gedachte, dat de heren met hun aanhang vóór in de kerk zaten en met de pastoor wijn zopen. Ze was van de krijg en niet van de geef. En omdat ze niet genoeg kreeg, gaf ze de brui aan de poppenkast, die de kerk met de arbeiders speelde. Wrang en fel was deze vrouw, die altijd in de weer was. Tranen van jaloersheid kon ze schreien, als ze de kinderrijkdom van anderen aanschouwde. Uit haar schoot was maar één kind gewonnen. Wellicht was dit de diepste oorzaak van haar opstandigheid tegen de hemel en tegen de mensen...

Rudolf, het enigste kind, werd door de Ratten naar huis gedragen. Ze hadden van takken een baar gemaakt zoals ze ook in de mijn gebruikt werden. Hoe dichter ze het huis naderden, hoe trager hun gang werd. Bange gedachten waren op hun gezichten te lezen. Enkelen hadden al geprobeerd de baar los te laten en er van door te gaan, maar de anderen hadden hen gedwongen in 't gareel te blijven. Anders lieten ze hem ook liggen...

Voorbijgangers kwamen nieuwsgierig naderbij en vroegen, wat er gebeurd was. De jongens antwoorden: ‘pijn in z'n rug’ en door elkaar heen spraken ze over 'n stok met een punt en over Johan. De mensen kwamen uit het geharrewar niet goed wijs. Ze konden moeilijk geloven, dat Rudolf zich door zo'n sprinkhaan als Johan op 'n draagbaar had laten werken Hij zou wel weer, zoals altijd haantje de voorste hebben gespeeld, en de kous op de kop hebben gekregen.

Hij wilde altijd de baas spelen, alsof hij niet een gewone

mijn werkerszoon was. De overgrootvader van z'n vader mocht dan op 'n hoeve hebben gewoond, de paar brokstukken, die op de eerste heuvel stonden, waren niet meer dan de armzalige resten van een vergane glorie. Conrad was een gewone mijnwerker evenals zijn broers. En hun kinderen waren dat ook. Hij moest zich dus maar niets verbeelden.

Zo spraken de mensen en hadden geen hart voor de jongen omdat 't de zoon van Pauline was...

Voorzichtig legden de Ratten hun hoofdman voor het huis op de grond. Eén trad naar voren en sloeg met de vuist op de deur. Het geluid, dat hol de gang inklonk, leek 'n startschot, want zonder afspraak renden ze eensklaps allemaal weg en lieten Rudolf alleen liggen, overgeleverd aan de genade van zijn moeder.

Pauline trok de deur met een ruk open. Haar mond stond al scheldensgereed, maar er kwam geen geluid, toen ze haar jongen zag op de takkenbos. Hevig geschrokken viel ze op haar knieën naast hem.

'Wat is er?'

Met een hand wees hij naar z'n rug.

'Hier. Ze hebben me gestoken.'

'Gestoken? Wie? Waarmee?'

'Met 'n puntige stok'.

'De punt van 'n stok?'

Toen brak ze los. Gillend beschuldigde ze de hele wereld. Als een getergd moederdier huilde ze haar opstandigheid uit met rauwe klanken en vloeken. Mensen zagen haar gebogen over 't lichaam van Rudolf liggen. Niemand kwam naderbij...

Bij de minste aanraking kromp hij ineen van pijn. Teneinde raad nam ze hem op met baar en al en trok hem naar binnen! Met veel moeite kreeg ze hem op de matras en deed met bevende handen z'n hemd omhoog. Tussen

de ribben, vlak naast de rugwervel, tekende zich een blauwe plek met 'n wondje in het midden.

‘Is 't hier?’ vroeg ze, op 't plekje duwend.

‘Ja’... kreunde hij. ‘Ze hebben me gestoken. Ze hadden punten aan hun stokken’.

‘Wie heeft 't gedaan?’

‘...Ik weet 't niet.’

Zo was Rudolf. Hij wist 't niet...

Pauline begreep niet, dat een blauwe plek zoveel pijn kon veroorzaken. 't Was haar een raadsel. Als 't een buil was geweest of een diepe kras of desnoods 'n dichtgeslagen oog, dan had ze wel raad geweten, maar nu...

‘Draai je eens om.’

‘Ik kan niet.’

‘Probeer het eens.’

‘Ik kan me niet verroeren!’

‘Dan ga ik de heelmeester halen.’

Met 'n grimmig gezicht kamde ze resoluut de haren en sloeg daarna een doek om haar schouders.

‘Wil je wat drinken?’

‘Nee’.

‘Blijf kalm liggen, ik loop vlug!’

Ze liep niet, maar rende. 'n Vreselijke angst joeg door haar heen. Zou haar jongen sterven? Zou hij... Zo hard als haar benen haar konden dragen, liep ze achter langs de mijn door naar Kerkrade. Even dacht ze eraan haar man te waarschuwen, maar hij was beneden en ze mocht geen tijd verliezen. Als Rudolf zoveel pijn had van een blauw plekje moest 't inwendig zijn en dat kon alleen de heelmeester zien.

De heelmeester kwam en bevoelde de plek. 't Wàs inwendig. 'n Paar gekneusde ribben en misschien ook edeler delen geraakt. Dit laatste moest afgewacht worden. De man der wetenschap haalde een fles met 'n drankje uit zijn valies en beloofde de volgende dag terug te komen.

De jongen moest vooral rustig blijven liggen!

Pauline voerde haar kind pap van geitenmelk en verwaarloosde haar werk in het schuurtje. Haar ogen volgden elke beweging, die hij maakte. Vermoeid viel Rudolf na enige tijd in slaap. ‘We zullen de lafbekken wel krijgen!’ hoorde ze hem dromen.

Toen Conrad van de schiech kwam, liep ze op hem toe en sloeg haar armen om zijn hals. Lawaaierig snikkend vertelde zij hem wat er gebeurd was.

De vader verstomde. Het duizelde hem. Hij had het gevoel alsof iemand met een stuk hout op zijn hoofd had geslagen. Versuft ging hij naar z'n zoon, die languitgestrekt lag te slapen. Bezorgd luisterde hij naar de korte ademhaling van de jongen en voelde met z'n zwarte kolenhand aan de gloeiende wangen.

‘Wat zei de heelmeester?’

‘Hij moet stil blijven liggen. Dit drankje moet hij slikken.’

‘Misschien is 't niet zo erg.’

Ze hielp hem bij het uittrekken van zijn kleren. Hij glom van de kool. Het wit van z'n ogen rond twee pupillen, die dof naar haar keken, maakte z'n gezicht spookachtig.

Misschien is 't zo erg niet...

Toen hij schoon was, gingen ze aan tafel. Er werd niet gegeten. Man en vrouw, twee karakters vol fouten en gebreken, één in zorg en verdriet om het kind, hun enige vreugde. Het kwam niet in ze op, dat Rudolf morgen niet in de dagschiech kon gaan, op zijn post ‘an de thur’; dat hierdoor de inkomsten met *f* 1,50 per week verminderd zouden zijn. Aan tafel zaten twee mensen, die doodsbenauwd waren om het leven, dat zij verwekt en gebaard hadden en dat hun trouw had beloond in een groeiende mannengestalte, vol schone beloften...

Wekenlang sliep Pauline op 'n strozak naast de jongen. Haar luidruchtigheid was verstild. Op de avond, dat

Rudolf thuis werd gebracht, had Conrad, tegen de gewoonte in, voor 't slapen gaan hardop 'n Vaderons en 'n Weesgegroet gebeden, ‘opdat hun kind gauw beter mocht worden.’ Ze had meegebeden en was de Zondag nadien naar de vroegmis gegaan. Toen Rudolf weer rechtop kon zitten, zei ze hem, dat hij God in de hemel diende te danken en Hem nooit mocht vergeten, als hij in nood was. Tot vreugde van de ouders genas de Rattenhoofdman wonderwel en op de eerste morgen van 'n nieuwe schiechreeks stond hij weer bij de mannen, vrouwen en jongens in de ‘vaarsjtoef’. In z'n nabijheid stond Johan. Er had zich die morgen niemand verslapen. Anders gebeurde dit nog wel eens. De mannen en jongens, die na de schiech op 't veld moesten werken, waren 's morgens haast niet wakker te krijgen. Eerst was het de gewoonte geweest, dat de kompels, als ze naar de mijn gingen, in het voorbijgaan bij hun kameraden op deuren en ramen klopten. Dit ‘aanroepen’ werd soms niet gehoord of gebeurde te laat. Daarom ging d'n ouwe Sjeng, een invalide kompel, tegen een kleine vergoeding in alle vroegte langs de huizen en roffelde op de deuren. Sjeng had méér succes.

Toen de opzichter Rudolf's naam aflas, riep hij, evenals de anderen, ‘joa’. Hij riep het met 'n blij gevoel, want dit ‘joa’ betekende voor hem een definitieve streep onder de ziekenrekening.

Achter alle namen kwam 'n kruisje. Ze baden samen een stuk van de rozenkrans en dan gingen ze naar de schacht. Bij het zakken van de kooi bad de oudste kompel:

Heilige Barbara, du edle Braut,
Mein Leib und Seel sei dir anvertraut,
Sowohl im Leben und im Tod,
Ach, steh mir bei, in letzter Not,
Und vor dem letzten End
Reich mir zu das hochheilige Sakrament,
Amen.

Beneden ging ieder naar zijn post. Rudolf stond ‘an der thur’, die hij moest openen als 'n kolentransport passeerde en die hij daarna weer sloot, opdat de luchtstroom, die door de gangen werd geleid, niet kon ontsnappen.

De mannen en jongens, die in de ‘bahn’ werkten, sleepten de honden van de dieper gelegen kolenposten tot in het ‘loch’, waar de ‘wiender’ de vracht met de ‘wien’ oftewel ‘windas’ naar boven trok. Tegelijk liet hij de lege honden naar beneden zakken. Dan werden ze weer teruggesleept naar de posten. Een cirkelgang zonder eind...

In de gangen zorgden anderen voor het verdere transport. De honden werden aan elkaar gekoppeld en deze treinen werden door paarden naar de schacht getrokken. Aan de schacht stonden de ‘cufladers’ die de kolen in de ophaalton stortten, welke door de ‘machinister’ met de ophaalmachine naar boven werd gehesen. Boven aan de schacht trokken de ‘lockeurs’ de ton op de losvloer en vrouwen droegen ze dan verder in manden naar de opslagplaats.

Rudolf stond aan een der luchtdeuren. Als er geen trein kwam, leunde hij tegen de muur. Hij kende elk geluid en hoorde al op verre afstand de paarden met de sleep aankomen. Hij stond al bijna 'n jaar ‘an der thur’ en droomde van de kool. Vooruit komen moest hij. Dat was niet zo makkelijk. Dat ging maar stapje voor stapje. Je moest de aandacht trekken, anders kon 't jaren duren voordat een ‘surveillant’ je 'n duwtje gaf. En hij wilde geld verdienen, veel geld, meer dan vader, die als houwer met de ‘bickel’ aan het front stond. Maar dan moest hij minstens ‘crieur’ worden, seiner onder aan de schacht bij het ophalen van de kolen. Als crieur verdiende je *f* 6,06 per week.

Rudolf stond tegen de muur geleund en fantaseerde: hij had de leiding van 't hele bedrijf. Hij gaf zijn bevelen en...

‘Vuilik!...’

't Was een glimp, die aan hem voorbijschoot en aalvlug door de deur verdween. Was dat Johan? De Rattenhoofdman had zich voorgenomen in de mijn niet te laten merken, dat hij met de aanvoerder van de Valken nog 'n appeltje te schillen had. Onder de grond waren alle mijnwerkers, groot en klein, kompels van elkaar in hun zware strijd tegen de zwarte natuur. Maar zó moest Johan niet beginnen.

Even later zag hij de sprinkhaan, in de wiemelende schijn van de olielamp, terugkomen. Toen 't ventje langs ging, greep hij hem vast.

'Wat had jij te zeggen?'

'Laat me los!'

'Ik zal je loslaten, maar reken er vast op, dat jij binnenkort je bed ingaat.'

Mét dat Johan de vrijheid voelde, trapte hij geniepig naar z'n vijand en liep toen hard weg over de planken, die in de gang het slepen vergemakkelijkten.

'Daar zal je voor boeten.'

De aanvoerder van de Valken dacht vast en zeker, dat Rudolf niet van z'n post durfde komen. Hij vergiste zich. Rennende voeten klonken achter hem. Schichtig keek hij om. Met kloppend hart liep hij langs een trein 'n zijgang in. De looppas bleef klinken. Vallend over stenen en schurend langs de puntige wanden liepen ze door het donker achter elkaar, tot ze aan de 'vergarich' kwamen, het bassin, waarin het water uit de gehele mijn samenvloeide. Hier kreeg Rudolf z'n tegenstander te pakken. De mannen, die het water zeven dagen van de week uit het bassin in het waterkanaal pompten, waardoor het ondergronds naar de Worm vloeide, staakten hun werk, toen de twee jongens tegen de grond kwakten.

'Wat is daar aan de hand?'

De pumper, die naderbij kwam en zijn vraag herhaalde, kreeg geen antwoord. Hij zag een wild slaande jongen,

die 'n kleinere ongezouten van katoen gaf. Dat waren geen Bergmansmanieren.

‘Wil je gedomme wel eens ophouden!’

Tegen de sterke armen van de pumper was Rudolf machteloos. Hij werd op z'n benen gezet en kreeg geen kans meer Johan, die giftig huilde, te naderen. Het oliepitje belichtte een zwart gezichtje, waarin witte strepen getekend door tranen.

‘Zijn jullie helemaal bedonderd?’

‘Als ik hem nog eens te pakken krijg, vil ik hem levend!’ ‘O, ben jij 't,’ zei de man, Rudolf herkennend. ‘Dat zal ik je vader 'ns vertellen. Die zal je wel mores leren.’

‘Ik maak hem kapot. Wacht maar eens.’

‘Wie maak je kapot?’

't Was de stem van een opzichter. Niemand had hem horen aankomen.

‘Wie maak je kapot?’

‘Hem!’

‘Zo, maak je hem kapot. Dan kom maar 'ns mee. Moordenaars kunnen we hier niet gebruiken.’

Met de surveillant ging hij bevend door de gangen. Z'n rug deed weer pijn.

De opzichter bracht hem boven. De directeur troonde achter een groot bureau.

‘Hij heeft z'n post “an der thur” in de steek gelaten, om een andere jongen 'n pak slaag te geven. De volgende keer maakt hij 'm kapot, beweert ie. Wat moet ik met zo'n aap doen?’

De mijnheer keek Rudolf dreigend aan. De vechtjas stond rechtop en sloeg z'n ogen niet neer. 't Duurde 'n hele tijd, voordat de directeur sprak.

‘Zo, zo, wil jij 'n kompeltje kapot maken?’

‘Jij kunt naar beneden gaan,’ zei hij met 'n knipoogje tegen de surveillant.

De opzichter zei ‘Glück auf’ en verliet het bureau.

‘Ga daar maar 'ns zitten.’

Rudolf zag 'n grote leren stoel.

‘Ik ben vuil.’

‘Ga zitten!’

De zwarte jongen was niet op z'n gemak. In de grote stoel voelde hij zich klein, heel erg klein.

De mijnheer keek hem alsmaar aan. Over z'n voorhoofd liep 'n blauwe streep. Had hij ook in de mijn gewerkt? ‘Heb je ruzie gehad?’

‘Ja,’ knikte de kleine jongen in de grote stoel.

‘Met wie?’

‘Met Johan.’

‘Waarvoor?’

Waarvoor? Als hij dát moest uitleggen.

‘Vertel me precies wat gebeurd is. Dacht je dat ik vroeger m'n handen altijd heb thuisgehouden. Vooruit, voor de dag er mee.’

De Rattenhoofdman kreeg z'n zelfvertrouwen terug. Als de baas alles weten wilde, zou ie 't te horen krijgen.

Meer dan 'n kwartier was hij aan 't woord. Hij vertelde van de vesting op de eerste heuvel, van z'n club en de oorlogen van de Ratten met andere groepen. Van de laatste veldslag gaf hij breedvoerig verslag. Hij zat te springen op z'n stoel. Tenslotte stond hij vlak voor het bureau met driftige gebaren zijn verhaal kracht bij te zetten. Toen hij de achtervolging in de mijn beschreef, werd hij onzeker. ‘Dat was fout,’ eindigde hij, ‘dat had ik moeten laten.’

De directeur beet op z'n lippen. Maar met ernst in zijn stem zei hij:

‘Onder de grond mag nooit gevochten worden. In de mijn zijn alle kompels kameraden, die hun leven voor elkaar over moeten hebben.’

Zó had ook Rudolf 't altijd gevoeld. Dat was de ongeschreven wet. Heftig knikte hij daarom ‘ja’.

De mijnheer kwam van achter het bureau en legde z'n hand op de schouder van de kleine man.

‘Ik verwacht, dat dit nooit meer gebeurt. Kan ik daar op aan?’

‘Ja,’ knikte de kleine man.

‘Dan kun je morgen weer naar beneden gaan. Ik zal je in de gaten houden.’

Toen de vechtersbaas over de ‘pleij’ liep, oogde de directeur hem door het venster na.

‘Dat ventje is de moeite waard,’ dacht hij...

Daar was hij goed vanaf gekomen. Toch voelde Rudolf zich onvoldaan. Lusteloos, met de handen in de zakken, slenterde hij naar huis. Hij had zich door Johan uit z'n tent laten lokken en hij begreep niet goed, waarom de directeur hem eigenlijk zo maar had laten gaan. Voor zich uit naar de grond kijkend, liep hij door het dorp, net alsof alle mensen wisten, wat voor schurkenstreek hij had uitgehaald...

‘Ben je al terug? Gaat 't niet?’

Het gezicht van Pauline drukte een en al bezorgdheid uit. ‘Heb je nog pijn?’

Pijn? Hij had er niet meer aan gedacht. Nu ze 't zei, voelde hij 't weer. Toen hij op Johan neerviel, had een steek z'n rug gepriemd. Daarna was 't blijven mieren. ‘Je had beter nog 'n paar dagen thuis kunnen blijven.’

‘'t Is niet zo erg.’

Opeens gooide hij 't er uit.

‘Ik heb Johan op z'n donder gegeven en ben toen bij de directeur moeten komen.’

‘Johan?’

‘Ja. Hij heeft me in m'n rug gestoken en nu durfde dat kreng ook nog “vuilik” te zeggen.’

Voor 't eerst in haar leven had de Walin geen woorden. De verdienste van Rudolf hadden ze in de weken van

z'n ziekte moeten missen. De pot bier, die Conrad 's avonds met de kompels in de dorpskroeg dronk, was er bij ingeschoten en Pauline had, door 't zogend gevoel in haar maag, meer dan eens de slaap niet te pakken kunnen krijgen. Ze hadden 't beiden graag over gehad voor hun jongen, die goed moest eten om beter te worden. Dat was 't voornaamste geweest. Het leed was nu geleden. Maar als hij ontslagen was! Ze waren op de mijn aangewezen. ‘En nu?

‘Ik heb de directeur alles verteld. Morgen kan ik weer beginnen.’

Er viel iets van de moeder af. Op slag was ze weer de oude en 't onweer brak los. Met scherpe stem schold ze op ‘die verrekkeling van 'n Johan’ en al het gespuis, dat 't op haar jongen begrepen had. Als Rudolf haar raad had opgevolgd, was hij subiet naar de mijn teruggegaan, om de Valkenaanvoerder 't hoofd van de romp te rukken. Conrad moest haar 's avonds aan de rokken vasthouden, anders zou ze naar 't huis van die ‘rot-gamin’ zijn gelopen, om de boel op stelten te zetten...

Toen Rudolf de volgende dag weer in de ‘vaarsjtoef’ stond, vertelde 'n jongen hem, dat Johan gisteren z'n congé had gekregen. De Hoofdrat begreep er niets van. De opzichter riep hem voor het afdalen bij zich. Met een nors gezicht zei de man, dat hij in het vervolg ‘slepen’ moest. 't Duizelde Rudolf van de vraagtekens. Deze verandering van post betekende drie cent meer loon. Dat was achttien centen per zes schiechten van tien uur!

Hoewel de jonge sleper diep in zijn hart spijt had, dat 't zo met Johan was gelopen, zocht hij elke avond naar een gelegenheid om hem z'n beloofde portie te geven. Voordat de kemphanen echter hun sporen konden gebruiken, verhuisde de Valkenkapitein met z'n familie naar Eschweiler, om in de Duitse Bergwerke geluk te zoeken.

Rudolf sleepte de schachthonden naar de helling. Soms was de laag op de koolposten zo dun, dat hij op z'n buik moest gaan liggen om bij de gekapte steen te komen. Dan bond hij het touw aan zijn been vast en trok hij kruipend de hond achter zich aan naar de gang. 't Was vermoeiend werk, maar wat is er fijner dan de kohl aan de tegenstribbelende aarde te ontfutselen? De houwers waren er trouwens nog beroerder aan toe. Die moesten in de onmogelijkste houdingen de zwarte brandstof loskappen. Gelukkig bestond niet elke post uit een dunne laag. Meestal kon je ten minste op je knieën zitten.

't Roderland kreeg, na het vertrek van de Fransen, geleidelijk aan weer het gewone aanzicht. De meeste bewoners waren arm, maar 't leven is nu eenmaal hard voor de mensen, die in de hemel willen komen. 't Scheen echter, dat het kolenbekken geen blijvende rust mocht hebben.

In het Zuidelijk deel der Nederlanden was een onafhankelijkheidsopstand uitgebroken. In de Muntschouwburg te Brussel werd de verzetsopera ‘De Stomme van Portici’ opgevoerd. De Walen grepen deze gelegenheid aan, om revolutie te maken en zich van het Noorden af te scheiden. Kroonprins Willem van Oranje kwam met de voorhoede van zijn leger vanuit Tienen naar Brussel om de toestand te verkennen, maar hij stuitte op barricaden.

Ze verzochten hem met een deputatie binnen de stad te komen. Niet zonder levensgevaar waagde de Prins van Oranje dit avontuur. Op een vergadering in zijn paleis werd hem te kennen gegeven, dat men bestuursscheiding eiste. Willem I gaf niet toe en Frederik kreeg bevel Brussel te bezetten. Na vier dagen vechten in de straten van de stad, moesten de Nederlandse troepen aftrekken. De Hollandse generaal Chassé bleef heer en meester van de stad Antwerpen. De Belgen kregen echter hulp van

de Franse maarschalk Gérard, die met een leger van 50.000 man naar de Scheldestad optrok. Het geweld barstte los en de citadel werd in puin geschoten; de verdedigers vluchtten. Luitenant Van Speyk lag met 'n kanonneerboot in de haven en zou in handen der Fransen gevallen zijn. Maar de trotse Hollander ging liever met man en muis de eeuwigheid in dan zich over te geven. Hij liet het schip de lucht invliegen!

Bij de afscheiding, die hierna volgde, werd de Zuidelijke helft van Limburg bij België getrokken. Alleen Maastricht, de oude vesting aan de Maas, hield onder generaal Dibbets stand en bleef in Nederlandse handen.

De opstandelingen eisten van de directeur der Domaniale de steenkolenmijnen op, waardoor zij aan de Belgische staat kwamen.

Pauline glorieerde. Ze had geen syllabe verstand van politiek, maar deed alsof zij de opstand zelf had aangevoerd en de grenzen had bepaald. Waar zij de kans kreeg, hoorde men haar stem triomfantelijk klateren in een stortvloed van Waalse radheid. Ze voorspelde, dat het niet lang meer zou duren, of iedereen zou gedwongen worden Frans te spreken. Dit was immers de taal van de overwinnaars en de mooiste van heel de wereld. Ze verbitterde de mensen nog meer dan vroeger. Het kwam zelfs zo ver, dat Conrad in de kroeg geen aanspraak meer had. De mannen lieten hem links liggen. Hij moest zich maar met zijn vrouw amuseren.

In werkelijkheid had de grensscheiding niet veel invloed op het dagelijkse leven. Er veranderde practisch niets. Alleen Rolduc werd in zijn vroegere luister hersteld.

De bisschop van Luik had het schenkingsaanbod van de kloosterheren aanvaard en de abdij weer bewoonbaar gemaakt. Hij kwam in hoogsteigen persoon de opening verrichten. Meer dan driehonderd studenten bevolkten van toen af de gebouwen.

Dat de abdij haar oude bestemming weer terugkreeg, was een culturele daad van grote betekenis. Het oude, indrukwekkende Rolduc, dat eeuwenlang het centrum van de mijnstreek was geweest, werd op deze wijze van de ondergang gered. Binnen haar muren zou niet alleen de toekomstige geestelijkheid worden gevormd, maar ook latere landsbestuurders.

De Belgische tijd duurde niet lang. Acht jaar na de scheuring kwam het Roderland weer bij Holland. Hierdoor viel het kerkelijk onder het bisdom Roermond. De apostolische vicaris kocht de abdij uit handen van de Luikse bisschop om er zijn seminarie te vestigen.

Rudolf was intussen opgegroeid tot een welgevormde jongeman. Met z'n zwarte ogen fascineerde hij de meisjes, wier hartje sneller klopte, als hij met een brede zwaai groette. Menige jonge vrouw koesterde de stille hoop, dat de jonge opzichter haar eens in z'n armen zou drukken. Maar de kater liet de lieve vogeltjes fluiten. Hij lachte tegen iedereen en zocht op de dansvloer het aardigste vlindertje uit. Voor de rest vermeed hij iedere toenadering. Rudolf voelde er niets voor om z'n vrijheid voor 'n vrouwmens te ruilen. Hij had thuis een sprekend voorbeeld, hoe een man in het huwelijk aan de luimen en grillen van zijn levensgezellin was overgeleverd! Nee, dát lag hem niet. Hij commandeerde liever zélf.

Sedert het onderhoud na de vechtpartij met Johan, had de onbegrijpelijke baas hem ‘in de gaten gehouden’. Drie en twintig jaar oud werd ‘het jongetje van de directeur’, zoals de kompels hem noemden, ‘surveillant’, opzichter in het ondergronds bedrijf. De mannen, die al een half leven in de kool werkten, lachten hem vierkant uit toen hij de ronde deed. Dat was voor het eerst en het laatst. Na enkele dagen wisten ze, dat er met hem niet te lachen viel. Rudolf was een geboren leider, die er niet

voor terugschrok de dommekracht te gebruiken, als hij zich moest laten gelden. Aan de meest weerbarstigen legde hij na enige tijd zijn wil op. Hij had in elke functie gewerkt en kende alle kneepjes. Wijsmaken konden ze hem niets. De luilakken kregen de wind van voren én van achteren. Radicaal eiste hij de volledige inzet van de mannen. Eens gaf hij zelfs zijn eigen vader openlijk een uitbrander. Deze had diarrhee en tot ergernis van de zoon zat hij bij elke ronde op 't tonnetje. In de mijn moest gewerkt worden. Als de houwers niet kapten, konden de slepers niet slepen en zo veroorzaakte de diarrhee van Conrad stagnatie in het hele productieproces.

De vader verdroeg de toornige blik van de ‘opzichter’ met 'n verbeten gezicht. Antwoorden deed hij niet. Hij waagde zich echter niet meer op de ton, maar liet de dunne viezigheid gewoon langs z'n broekspijpen lopen. De kompels staken stevig de draak met hem bij het verlaten van de schacht en niemand wilde met hem mee naar 't dorp.

Toen Rudolf thuis kwam en moeder bezig zag haar man schoon te wassen, wist hij met z'n houding geen raad. De manier waarop hij zijn vader behandeld had, kon toch eigenlijk niet door de beugel.

Pauline zag rood van kwaadheid. Ofschoon ze waanzinnig trots was op haar zoon en hem geregeld aanmoedigde flink de baas te spelen, was dit 'n streek geweest, die ze niet kon verkroppen.

‘Zo,’ zei ze tegen haar bibberende man, ‘je bent schoon.’ Met de natte doek in haar hand draaide ze zich om en gooide met kracht de vuile plak in Rudolfs gezicht.

‘Dat is voor jou, smerige hond, die je bent’, schreeuwde ze. Rudolf wist niet, wat hem overkwam. De doek viel op de grond.

Conrad stond van de stoel op en ging voor hem staan, bibberend over zijn hele lichaam.

‘Is dit het loon voor alles, dat ik voor je heb gedaan?’

't Was lachwekkend en tragisch. De man stond tegenover z'n zoon, wiens begruisd gezicht door de natte doek vuil geplakt was. Pauline stond te schelden, de emmer water in de hand. 't Liefst zou ze die over het hoofd van de ‘hond’ hebben leeggegooid!

Rudolf beheerste zich manhaftig.

‘In de mijn moet gewerkt worden,’ zei hij kort. Toen draaide hij zich om en ging de deur uit.

Ondanks hun verbolgenheid stokte er iets. Pauline slikte. Waar zou hij heen gaan?

Het dorp uit, een heuvel op en altijd verder liep de opzichter. Hij kookte. Geen duimbreed zou hij wijken. Als ‘d'n ouwe’ morgen nog de schijt had, kon hij 't weer langs z'n broekspijpen laten lopen! Hij werd betaald om kolen te kappen en niet om op de ton te zitten.

Met grote passen passeerde hij een boerderij. 'n Meisje kwam van het veld. Ze had een rode doek om haar hoofd gebonden. Toen ze hem voorbij ging, giechelde ze.

‘Wat heb jij te lachen?’

Hij kende haar van op 'n afstand. Merieke, de dochter van boer Helmus, die drie span paarden had en een heel stel knechten om voor hem op het land te werken.

‘Je gezicht lijkt wel 'n landkaart.’

Rudolf zag haar tanden blinken. Hij bleef midden op de weg staan. 't Ranke lijfje stapte lachend verder, draaide zich nog eens om en verdween toen in de poortopening. Tot z'n eigen verwondering was hij niet kwaad. 'n Gevoel, waarvoor geen woorden zijn uitgevonden, kroop in z'n borstkas en speelde door zijn bloed. 't Liefst zou hij haar na zijn gelopen.

‘Je gezicht lijkt wel 'n landkaart.’

Stom, dat hij hier zo stond. Wat moest dat meisje wel van hem denken? Zij had een blank gezicht, gebrand door de zon. Hij was zwart als 'n koelpiet. 't Kind wist

natuurlijk niet, dat hij opzichter was. De boeren wilden met de koelpieten, die in de hel afdaalden, niets te maken hebben. Ze voelden zich boven de delvers van het zwarte goud verheven en behandelden hen als minderwaardige wezens, die reeds op aarde hun zonden moesten uitboeten. De maaiers van het gouden koren zagen niet in, dat mijnwerkers tegen dezelfde aarde vochten als zij. Boven en onder moest er gezweet worden. De mensen van boven en de mensen van onder waren op elkaar aangewezen. Samen trokken ze uit dezelfde aarde voedsel en brandstof. Maar als de bewoners der hoeven in de winter om de haardvuren zaten, dachten zij er niet aan, dat ze de warmte die hun toestraalde, aan de harde arbeid van de kohlgrevers te danken hadden...

Rudolf stond op de weg. Z'n gedachten waren vol van het meisje dat hem had uitgelachen. Hij voelde geen lust om verder te lopen en ging terug. In het voorbijgaan keek hij door de poort. Op het erf was geen Merieke te bekennen.

Afgekoeld kwam hij thuis. Hij waste zich, at en ging toen, zonder 'n woord te zeggen, naar zijn kamertje onder het dak.

‘Ze kunnen me nog meer vertellen,’ dacht hij hardop, voor hij in bed stapte, ‘meisjes zijn allemaal 't zelfde. 't Ene is wat aardiger dan het andere, maar ze hebben allemaal één doel: de man, die ze trouwt, naar haar pijpen te laten dansen. Het is overal als hier. Nooit zou ik in de plaats van m'n vader willen zijn.’

's Nachts droomde hij echter, dat Merieke hem het gezicht afwaste en toen drukte ze haar lippen tegen zijn wang... 's Morgens lag hij dwars in het bed met het kussen in zijn armen. Giftig op zich zelf gooide hij het tegen de muur en nam zich voor nooit meer aan het kind te denken...

Op de mijn werd hij bij de directeur ontboden, die in alle vroegte al achter zijn lessenaar zat.

‘Goeden morgen, directeur.’

't Waren z'n eerste en laatste woorden. 'n Woedende ‘monsieur’ gaf hem een uitbrander, die aan duidelijkheid niets te wensen overliet. Als hij z'n vader nog één keer op een dergelijke manier behandelde, kon hij z'n biezen pakken. 'n Opzichter was geen slavendrijver...

Sedertdien werd de dienstklopper bedachtzamer. Zijn toon klonk gemoedelijker en, hoewel hij in geen enkele situatie werkloze handen kon verdragen, hield hij zich in toom. Tot z'n verwondering won hij sympathie en werkten de mannen minstens even hard, als toen hij als een spion door de gangen sloop.

Op een koude wintermorgen ging Rudolf met zijn klarinet onder de arm naar de repetitie van de harmonie St. Caecilia, die in Kerkrade tegenover de Lambertuskerk in ‘Moskou’ haar bijeenkomsten hield. De naam ‘Moskou’ had 't gebouw van de pastoor gekregen. Tot ergernis van de predikant drong onder de preek het lawaai van het repetitielokaal door tot in de kerk. ‘'t Lijkt Moskou wel’, liet de gewijde redenaar zich ontvallen. Sedertdien heette het Caecilia-café ‘Moskou’. De Fransen hadden bij hun terugtocht verschrikkelijke verhalen over de Russische hoofdstad verteld en de mensen dachten, dat het daar een oorverdovende heksenketel was.

Rudolf speelde dus klarinet in het muziekcorps. Hij zou ook graag lid van de schutterij St. Sebastianus zijn geworden, maar daarin werden alleen ‘notabelen’ toegelaten.

De hoogmis was juist uit. De kerk stroomde leeg en de mensen verspreidden zich door de vriesmorgen huiswaarts.

Juist wilde de clarinettist ‘Moskou’ binnengaan, toen

een bekende meisjesstem hem deed omzien. Hij had die stem in heel z'n leven slechts één keer gehoord, maar hij zou ze uit duizenden hebben herkend. Merieke lachte ook nu weer tegen hem. Er kwam iets zachts in hem. 'n Gevoel, dat een hand strelensgezind maakt. Hij was er finaal weg van en toen hij later op zijn clarinet zat te blazen, moest de dirigent tot tweemaal toe afkloppen, omdat hij er naast zat of vergat in te vallen. Hij kon dat gevoel niet meer kwijtspelen, de hele verdere Zondag niet. Z'n moeder merkte het aan tafel, omdat zijn peinzende ogen een verlangen uitdrukten, waar vrouwenwangen kleur van krijgen. Pauline had hem dóór! Wie zou 't zijn?

De volgende dag zong Rudolf nog het zelfde liedje. Na de dienst waste hij zich tweemaal en kamde z'n haren of hij naar een bruiloft moest. Ondanks de koude wind, die over de omliggende heuvels tjoepte en scherp door de dalen blies, ging hij uit. Z'n moeder knipoogde tegen haar man, die met een onverschillig schouderophalen bij het vuur ging zitten. Hij had de slaap nog niet goed uit en moest binnen enkele uren de nachtschiech in.

De verliefde jongeling liep door de vroege avond over een hard bevroren voetpad, dat tegen 'n heuvelrug tussen landerijen kronkelde. Aan de andere kant van de heuvel, in de glooiïng, lag de hoeve. Hij hoopte vurig Merieke te ontmoeten, 'n glimp van het kind op te vangen. De hele nacht had hij van haar gedroomd en geen moment van de dag was ze uit zijn gedachten geweest. Altijd door zag hij haar lachend gezicht met de blinkende tanden. Geen ander geluid konk in de schemerende avond dan zijn zware stap op de harde grond. De maan stond bleek aan de hemel.

Toen hij de heuvelkop had bereikt, lag enkele honderden meters verder de hoeve als een zwart blok in de vallende nacht. 'n Enkel pinkelend vensterlichtje... Vreemd,

om op dit uur hier te komen. Merieke zat natuurlijk veilig en wel in de huiskamer en zou in de verste verte niet vermoeden, dat hij om harentwil een half uur door de kou kwam gelopen. Hoe kon ze dit trouwens weten. Ze hadden elkaar nog nooit gesproken. 'n Enkele opmerking over een gezicht vol plakken kon men toch geen gesprek noemen. Plotseling kreeg hij er spijt van, dat hij haar die avond niet bij de armen had vastgegrepen en naar zich toe had getrokken. Als hij zo'n kans nog eens kreeg, zou hij zich niet meer als 'n verlegen snotjongen gedragen.

Z'n verlangen dreef hem vooruit, in de richting van de boerderij. Daar woonde het liefste schepsel van de hele wereld...

Het rythme van zijn voetstappen vertraagde naarmate hij de hoeve naderde. Wat moest hij doen, wanneer haar vader of een knecht naar buiten kwam? Wel, dan liep hij gewoon voorbij! Wie zou er trouwens in dit weer naar buiten komen? De poort was natuurlijk gesloten.

In de ijdele hoop, dat het toeval hem gunstig zou zijn, slenterde hij over de hobbelige weg met de diepe karresporen. 't Werd steeds donkerder. Als de maan zich niet zo stijf tegen het vallend duister had verzet, zou de jonge vrijer enkel het verlichte venster hebben gezien. Maar zijn geoefende mijnwerkersogen waren aan duisternis gewend en de maan bleef een trouwe kameraad.

Geen Merieke kwam echter te voorschijn. Zeker tien keer liep hij langs de boerderij heen en terug. Voor de poort bleef hij staan en luisterde. Bij het minste geluid, als de waakhond op 't binnenplein aan zijn ketting trok of er ergens 'n staldeur dichtsloeg, ging hij vlug verder. Z'n hart klopte dan danig. Toen hij eindelijk teleurgesteld de terugtocht wilde aanvaarden, kreeg hij een inval. 't Verlichte venster opzij van de hoeve was zeker de huiskamer. Als hij daarheen sloop, had hij kans Merieke te zien.

Z'n verlangens gingen wel verder, maar dat was toch al iets.

Vanuit de greppel langs de weg kroop hij over een lage heg en liep door 'n wei met kale bomen. Nu en dan bleef hij staan, keek om zich heen en ging dan weer verder. Zonder moeite bereikte hij het verlichte venster en spiedde, met één oog dichtgeknepen, langs het kozijn naar binnen. Er waren enkele mensen in het vertrek. Die vrouw was zeker de moeder. Waarachtig, daar zat Merieke naast de tafel iets wolligs te breien. Rudolf vond het een schilderijtje, het mooiste dat hij ooit gezien had. 't Licht scheen op haar blank gezicht en flonkerde in de kastanje-bruine haren, die in vlechten op haar rug vielen. Haar vlugge vingers speelden met de pennen.

Zonder dat hij 't zelf wist, stond hij met heel zijn bovenlijf voor het venster in extase naar het meisje te kijken. Ze keek op... naar hem... Ze keek! Haar ogen vergrootten zich. Haar mond ging open... Toen snerpte 'n gil door het vertrek.

De huisgenoten draaiden zich geschrokken naar haar toe. ‘Wat is er?’ vroeg een mannenstem.

Ontzet wees ze met bevende vinger naar 't venster.

‘Daar!’

Toen drong de situatie eerst tot Rudolf door. Vlug schoot hij weg van 't raam en rende door de wei, klom over de heg en verdween, zonder om te kijken, in de duisternis. Trillend over heel z'n lichaam stond hij even later met bonzende slapen op de heuvel en zag 'n slingerend licht in de buurt van 't venster. 'n Hond blafte... Als de boer hem te pakken had gekregen, was hij nog niet gelukkig geweest. En wat zou Merieke gezegd hebben? Hij voelde zich op veilige afstand en moest onwillekeurig lachen.

't Slingerende licht verdween en de hond blafte niet meer. Voldaan ging hij terug naar huis. Pauline kon geen

hoogte krijgen van haar zoon, die op de bank langs de muur alsmaar zat te lachen.

Lang woelde hij in bed, van de ene zij op de andere. De slaap liet op zich wachten. Toen hij eindelijk weg was van de wereld, kwam Merieke door 't venster en drukte een kus op z'n voorhoofd. Hij trok haar in z'n armen. Alles ging vanzelf. Toen kwam de boer aanlopen en sloeg hem met 'n hark op 't hoofd...

Rudolf ging de volgende Zondagmorgen naar de vroegmis om Merieke te ontmoeten. Ze was er niet. De verdere morgen stond hij, verkleumd van de kou, op schildwacht, Toen ze eindelijk met haar vader naderde, ging hij voor de kerkdeur staan, zodat ze hem moest passeren. De vader merkte niet, dat z'n dochter deze toenaderings-manoeuvres met een schalks lachje beloonde. Dat was álles, maar Rudolf wist met stellige zekerheid, dat Merieke hem niet ongenegen was. Het zong in z'n bloed.

De week daarop ontmoetten ze elkaar bij toeval in het dorp. Hij kwam recht uit de schiech en zij juist uit een winkel. De man, die naast Rudolf liep, zag de opzichter resoluut op haar toestappen.

‘Daag. Ben je inkopen gaan doen?’

‘Ja.’

‘Ik ben lekker zwart, hé?’

Ze lachte.

‘Zal ik die mand voor je dragen?’

‘O nee, ze is niet zwaar.’

‘Welke kant loop je op?’

‘Ik moet terug naar huis.’

‘Dan loop ik met je mee.’

Ze stribbelde niet tegen en samen liepen ze naast elkaar in de richting van de heuvel. Toen het dorp achter hen lag, vroeg ze, of hij niet terug moest, maar hij dacht er

niet aan en beweerde dat hij alle tijd had. Ze spraken over 't weer, de Zondagsmis en over ‘Moskou’. Hij vertelde, dat hij ook uit een boerengeslacht stamde en liet z'n fantasie spelen bij de beschrijving van de oude hoeve op de eerste heuvel. Eerst toen ze over de mijn spraken, begon het gesprek te vlotten.

‘Wat doe je in de mijn?’

‘Ik ben opzichter.’

't Klonk triomfantelijk. ‘Ik ben opzichter. Geen gewone mijnwerker. Ik ben de baas!’

‘Ik zou de mijn wel eens willen zien. Is 't daar beneden niet donker en zwart? Zijn de gangen niet nauw? En kan zo'n gang niet invallen?’

‘Natuurlijk kan 'n gang invallen. Daarom wordt hij gestut. Er kan ook gas zijn en 'n steen kan onverwachts losraken.’

‘Dat is toch erg gevaarlijk?’

‘Ja zeker is het gevaarlijk. Gevaar is overal. Is er bij jullie op de boerderij nooit 'n ongeluk gebeurd?’

‘Nou. De vorige zomer is Hubert bij 't kersenplukken uit de boom gevallen en Driekus heeft zich bij het maaien met de zeis in z'n been gehakt...’

Ze kwamen boven op de heuvel en bleven staan. Ze wisten: tot hier en niet verder. 't Was niet goed, als ze het vanuit de hoeve zagen.

‘Ga je Zondag niet uit?’

‘Naar de kerk.’

‘Dan is je vader bij je.’

‘Wat wil je?’

‘Zou je niet... eh... Ik zou Zondag met je willen gaan wandelen.’

‘Ik mag nooit alleen uit. Alleen boodschappen doen.’

‘Wanneer ga je weer?’

‘Misschien Dinsdag.’

‘Afgesproken.’

Ze lachte tegen hem, toen ze doorliep. Hij bleef kijken, tot hij haar niet meer zag.

Sindsdien bracht hij haar week na week naar de heuvel. Hij wachtte op haar, of zij op hem. Na de morgenschiech was hij zwart. Wanneer de nachtschiech er op zat, glom hij van de groene zeep, die hij kwistig had gebruikt. Alleen bij de middagschiech moesten ze zich met 'n vluchtige groet op Zondagmorgen tevreden stellen.

Iedereen wist het. Pauline en alle mensen van 't dorp. De vader van Merieke kreeg het pas in de gaten, toen de winter uit de grond wegtrok en het jonge groen zich uit de bolster perste. 't Was te laat! De twee mensenkinderen hielden van elkaar en geen vader, al had hij nog zo'n harde boerenkop, was bij machte, z'n dochter de omgang met een koelpiet te verbieden. Ze kreeg huisarrest, maar wist altijd een gaatje te vinden om te ontsnappen. En toen hij haar met de koelpiet in 'n holle weg betrapte, waar ze elkaar stonden te zoenen, dreigde hij woedend haar de deur uit te gooien, maar baten deed het niet.

'Ik laat 'm toch niet,' zei ze.

De moeder had met smeken en tranen al evenmin succes. Het enige resultaat was, dat Merieke zich als een koppig kind nog hechter aan Rudolf vastklampte en verder ging dan een meisje normaal zou doen. Als ze samen waren, hing ze aan z'n hals tot het bloed uit haar armen was gelopen.

Rudolf sloeg de overwinning naar het hoofd. 'n Jongen moet veroveren. Tegenstand prikkelt tot doorzetten. De onredelijkheid van de vader had tot gevolg, dat het aanhankelijke Merieke hem geen moeite bezorgde. In plaats van een geleidelijke groei naar elkaar, werd 't een roekeloze overgave, die beiden samenbond in 't verzet. De natuurlijke rem voor de zinnelust viel hierdoor los langs de wielen. 'n Kilometer was 'n drempeltje geworden. En een drempeltje betekent slechts 'n schuifelvoetje...

Ze lagen in de laan, waarlangs knotwilgen hun borstelig hoofd in de lucht staken. Ernstig en melancholiek. Ze zoenden elkaar lang, eindeloos lang, de armen stijf om de willoze lichamen gebonden. Merieke genoot in zalige omarming de man aan wie ze zich in volle vertrouwen overgaf.

Deze man had echter in geen weken 'n rustige nacht gekend en was vechtensmoe geworden.

't Meisje lag tegen hem aan. 'n Wilde drift raasde door zijn leden. Vaster werd z'n greep. Zijn borst hijgde. Toen, in de uiterste spanning, brak z'n wil en wellustig rukte hij de bloem in stukken. 'n Vogel vloog verschrikt Weg...

Bij het afscheid durfden ze elkaar niet in de ogen te zien. Met lood in zijn schoenen en diepgebogen hoofd liep hij naar huis.

‘Wat is er?’ vroeg moeder.

‘Niets.’

Hij ging naar z'n kamertje en viel gekleed op bed, ontdaan, verslagen; hij voelde zich leeg en verpletterd en kon niet denken meer. Tranen vulden z'n ogen en liepen over z'n slapen...

Pauline luisterde aan de deur, maar hoorde niets.

‘Wat zou 't zijn?’

‘Hij heeft wat veel gedronken,’ meende Conrad.

‘Nee, dat is 't niet,’ zei de moeder.

Enkele maanden later werd Merieke door 'n uitzinnige vader de poort uitgegooid. Ze stond op de weg met niets dan de kleren, die ze aan had. De moeder stond snikkend op de binnenplaats voor de deur van het woonhuis. Ze vond het verschrikkelijk, wat haar man deed, maar ze verzette zich niet.

Toen Rudolf van de mijn kwam, zag hij Merieke aan de poort staan.

‘Merieke.’

‘Ze hebben me er uit gegooid.’

‘Waarom?’

Ze huilde tegen z'n borst. De mannen, die met Rudolf naar buiten kwamen, keken verbaasd naar het tweetal. Zo ver was de liefde van hun vrouwen nooit gegaan. Als die aan de mijn kwamen, gebeurde dit meestal op loondag, om hun mannen uit de kroeg te houden.

‘Hebben ze 't gemerkt?’

‘Ze weten 't.’

Met een verbolgen blik naar de kijkende mannen nam hij haar om het middel.

‘Bij mij thuis is wel plaats voor je,’ zei hij.

't Werd een schandaal. Heel het dorp roddelde er over. In de mijn waren de schampere opmerkingen niet van de lucht. Iedereen had leedvermaak. Pauline, die na de grenscorrectie al 'n toontje lager had moeten zingen, werd bij elke gelegenheid uitgelachen en men verweet haar in haar gezicht, dat haar zoon een vuile bandiet was. De Walin werd er mager van.

Alleen de directeur liet ‘z'n jongen’ niet in de steek. Hij zorgde ervoor, dat Rudolf in het Luikse bekken een goede baan kreeg.

Dat gebeurde in de tijd, dat de Staat der Nederlanden de exploitatie van de Domaniale mijnen afstond aan de Aken-Maastrichtse Spoorwegmaatschappij, als tegemoetkoming voor de aanleg van de spoorbaan tussen deze steden. Hierdoor werd het Roderland ontsloten en konden de kolentransporten in enkele dagen de afzetgebieden bereiken.

In dat jaar schonk het personeel der Domaniale, bij gelegenheid van de restauratie der Lambertus kerk, een gebrandschilderd raam, voorstellende de H. Catharina, patrones der mijnwerkers.

Nog voor het kind geboren werd verhuisde Rudolf met z'n vrouw naar Charleroi.
Conrad en Pauline trokken mee. De Walin juichte.

Stille waters....

Driekus Joep, de eeuwige vrijgezel. De neef van Driekus Joep. Het rode elfje. Twijfel en achterdocht. De Waanzinnige. Nieuw leven. Er zit muziek in.

'**N**on Serviam... Ik dien U niet!!!...'

De zware stem van de pater donderde door de kerkruimte. De gelovigen luisterden met ingehouden adem.

Non Serviam!...

'Als de duivel U belaagt en hij U naar de tinnen des tempels voert, om U de pracht en de praal van de aarde te laten aanschouwen, weersta de satan dan in 'n triomfantelijk: Non Serviam...

En als de helleploert het vuur van de opstand in U ontsteekt en aanblaast, ga dan fier rechtop staan en spuw hem in het gezicht: Non Serviam...

Wij zijn kinderen Gods. De duivel is onze aartsvijand. Als hij tot U komt, gehuld in schapenvacht en aan Uw oren femelt; jongen en meisje, man en vrouw, ruk U los van de stem der verleiding en zeg: Non Serviam. Ik dien U niet'...

De preek was ingeslagen. Driekus Joep kwam uit de kerk en baande zich een weg door het volk naar het eerste 't beste café, om zich courage in te drinken voor het aanstaande gevecht met de 'aartsvijand'. 'Non Serviam', zei hij en wipte twee glaasjes prikkelend vocht z'n maag in. De duivel zou hem niet krijgen. Van het ene café zeilde

hij naar 't andere. Hij werd hoe langer hoe strijdlustiger. Over de weg naar de Domaniale zwaaiend riep hij tegen 'n eenzame boom ‘Non Serviam’ en tegen 'n angstige rat, die in de struiken verdween, lachte hij uitgelaten: ‘Jou snoodaard, ik dien U niet!’

De poort van de mijn grendelde hij als 'n brandkast. Driekus Joep was portier en moest zorgen, dat er geen ongewenste elementen op het terrein van de mijn kwamen. Als de satan zich in alle mogelijke vermommingen aandiende, moest hij op zijn hoede zijn.

Driekus Joep zette zijn schouders tegen de poort om zich ervan te overtuigen, dat hij z'n maatregelen goed had genomen en stapte daarna de loge binnen, waar hij zich ontkleedde en in het vrijgezellenbed kroop. Hij sloeg met onvaste arm een kruis over zijn lichaam en lalde ‘Non Serviam’...

De directeur kwam in zijn koets van Aken, waar hij de Zondag bij bekenden had doorgebracht. De paarden liepen in draf. Ze roken de stal. De directeur was broodnuchter, maar kneep z'n ogen dicht en sperde ze daarna wijd open, toen hij zag, dat de poort van de mijn dicht was. De poortwachter stond altijd klaar in de open poort om te helpen bij het uitspannen. Vijftig meter voor de ingang knalde hij met de zweep, maar toen de paarden stilstonden, viel er nog geen levend wezen te bespeuren. Verbaasd klom de grote baas van de koets en sloeg met zijn vuist op de poort. Er kwam geen antwoord. Kwaad trapte hij tegen 't houten gevaarte en hoorde eindelijk geluid. 'n Raampje ging opzij naast de poort open.

't Hoofd van Driekus Joep verscheen.

De baas mopperde: ‘Ben je d'r eindelijk? Waarom is die poort gesloten?’

Twee koeienogen keken hem wazig aan en een benevelde

stem riep: ‘Aha, je zult me niet krijgen. Non Serviam! Ik dien U niet!’

Mee werd 't raampje weer dichtgeklapt.

De directeur wist niet wat hem overkwam. ‘Non Serviam. Ik dien U niet’. Wat had dát te betekenen?

Ondanks roepen en kloppen bleef de poort gesloten. Ten einde raad nam de verbolgen directeur de paarden bij de leidsels en spande de dieren uit in een nabijzijnde schuur. De boer had Driekus Joep naar de kerk zien gaan en dacht dat hem misschien de wroeging om z'n vrijgezellenzonden in het hoofd was geslagen.

De volgende morgen verliep alles weer normaal. De eerste schiech vond de poort open en Driekus Joep wenste de mannen, zoals altijd, ‘Glück Auf’.

Toen de directeur kwam, tikte de portier aan z'n pet.

‘Zo Driekus Joep,’ zei de baas, ‘heb je de slaap uit?’

‘Ja mijnheer.’

‘Wat was er gisterenavond aan de hand?’

‘Gisterenavond?’

‘Ja, Non Serviam! En ik stond voor de poort!’

‘U...’

Langzaam kwam er iets uit Driek z'n onderbewustzijn los. De pater! Ik dien U niet! Borreltjes! De poort... Er had iemand geklopt... Hoe was dat verder gegaan?... ‘De paarden staan bij Scheres,’ zei de directeur koel, ‘zorg, dat ze hier komen en laat dergelijke onzin in 't vervolg achterwege!’

Heel de morgen pijnigde Driekus Joep z'n hersens af, maar hij herinnerde zich de juiste toedracht niet meer. In ieder geval had hij de directeur voor de poort laten staan.

's Avonds stamelde hij z'n verontschuldiging aan de grote baas, die wel gevoel voor humor scheen te hebben, want lachend sloeg hij de berouwvolle zondaar op de schouder. ‘De duivel ziet er anders uit dan ik,’ zei hij.

Driekus Joep was er zelf de schuld van, dat iedereen de ‘Non Serviam-historie’ te weten kwam. Dezelfde avond vertelde hij ze in geuren en kleuren aan de stamtafel, en 't verhaal verspreidde zich toen als een lopend vuurtje. De lach was niet van de lucht en weken nadien werd hij nog in de maling genomen. Maar dat kon het slachtoffer wel hebben.

Driekus Joep hield van plezier maken. En hij was heus geen uitzondering. Heel de streek stond bekend om de originele wijze waarop men er feest wist te vieren.

De Kermis en de Vasteloavend waren dagen van uitgelaten vrolijkheid. Bijna niemand werkte, met het gevolg, dat de boeten met dozijnen vielen. Verkoude- en maagpatiënten vulden in die dagen de ziekenlijst. Anderen fantaseerden originele ‘smoesjes’ om vrijaf te hebben. Meerdere van deze gevallen deden nog lange tijd opgeld als ‘sterke verhalen’, die in heel de streek bekend waren. Zo het geval van Flup, die met enkele vrienden 'n ongeval ensceneerde. Toen hij kermend op de grond lag, met dikke koolbrokken om zich heen, was de halve mijn in opschudding geraakt. Zelfs de directeur was er bij te pas gekomen en had te goeder trouw zelfs z'n ‘voiture’ aangeboden om Flup naar huis te rijden. Twee vrienden droegen hem in 't rijtuig en de koetsier legde de zweep over de paarden. Dat gebeurde de avond voor de Kermis. Op Woensdagmorgen kwam de voituur met het gezelschap op de mijn terug. Ze waren drie dagen lang aan de zwier geweest! Ook de koetsier had de verlokking van schuimende potten bier en flessen jenever niet kunnen weerstaan. Hoewel ‘de kaars brandde’ kregen ze geen boete. In z'n woede vergat de directeur hun die te geven. Met schijnheilige gezichten dropen ze af en gingen weer aan 't werk in de zwarte kohlgangen...

Driekus Joep stond, met op z'n voorhoofd een dik askruis

getekend, aan de poort van de Domaniale. Hij keek naar de mannen en jongens, die binnen kwamen en groette hen ‘Glück Auf’. Z'n dikke tong verhinderde hem aan de woorden klank en ronding te geven. ‘Zouden die anderen ook zo'n vuile smaak in hun mond hebben?’ dacht de oude vrijgezel. Hij had 't er van genomen. Z'n trekharmonica zou wel hier of daar uit een hoek te voorschijn komen. 'n Jaar geleden had de zoon van Sander uit de ‘Gouden Koe’ hem ook teruggebracht. Driekus Joep maakte er zich geen zorg over. Hij was voldaan, ondanks de vuile smaak in zijn mond en z'n dikke tong, die hem het slikken moeilijk maakte. 't Beste middel om weer op stoom te komen was een flinke borrel, maar op Aswoensdag onthield 'n Christenmens zich van drank en spijzen. ‘Memento homo’ had de pastoor gezegd: ‘mens, gedenk dat gij van stof zijt!’

De koffie, die hij had gezet, bracht geen lafenis aan z'n wrang gehemelte. Enfin, Driekus Joep kende de oorzaak en hoefde zich niet ongerust te maken. 't Was een natuurlijk verschijnsel!

Op 't laatste nippertje kwam een jongeman aangehold, die zonder groet naar de meldingsplaats liep.

‘Hij boft als ie 't nog haalt’ dacht Driekus Joep hardop en bleef voor z'n loge staan kijken tot hij zekerheid had. Toen ging hij naar binnen en dronk een tas zwarte koffie, die smaakte als roet.

Driekus Joep was een kleinzoon van Peter en 'n rechte neef van Rudolf, die vijftig jaar geleden naar Charleroi was verhuisd en sindsdien nooit meer iets van zich had laten horen. In de eerste tijd vertelden mijnwerkers uit die buurt, dat 't tussen hem en z'n vrouw niet boterde. Maar dat was al lang geleden. Driekus Joep had de ‘opzichter’ nauwelijks gekend. Rudolf was jaren ouder en Driekus' ouders waren niet familieziek. Zijn vader was de jongste thuis en had nooit in de mijn gewerkt. Hij

was de oogappel van zijn moeder, die tot aan haar dood bij hem had ingewoond.

Vader had nooit gewild, dat zijn twee jongens de ‘koel’ ingingen, maar na zijn dood waren beiden zo verstandig geweest om zich naar beneden te laten zakken. Met tweeën op 'n boerderijtje was niets gedaan.

't Was toen eigenaardig gelopen. Driekus Joep vrijde met Mariekatrieng, een aardig levenslustig meisje. Z'n broer Anton had een roodharig kind met een bleek sproetengezicht. Er heerste de beste harmonie, totdat 't sproetengezicht vervelend begon te worden. Zo scheen het tenminste. 't Duurde niet lang of de liefde was uit tussen z'n broer en de rooie.

Mariekatrieng gaf Anton groot gelijk en ried hem aan, nooit meer naar 't sproetenkind om te zien. - Legde ze hierbij iets te veel ijver aan de dag? In 't begin had Driekus Joep niets in de gaten. En toen hij haar op 'n avond in de armen van Anton aantrof, meende de naïveling nog, dat het slechts 'n vergaande familiariteit was. De donderslag kwam dan ook bij heldere hemel. Mariekatrieng wilde hem geen pijn doen, zei ze, maar ze hield zo ontzettend veel van z'n broer, dat ze 't niet langer kon uithouden. Zij had het altijd geweten...

Hij beet op z'n tanden, slikte en nam 'n onverschillige houding aan. Inwendig was hij kapot.

Anton trouwde haar.

De broers werkten beiden als houwer in de Domaniale. Op de trouw-dag verdomde Driek 't om thuis te blijven en sloeg woedend z'n bickel in de zwarte steen...

'n Half jaar later donderde het dak uit 'n kohlgang. Anton werd bedolven. Toen ze hem vrij hadden, zagen de mannen, dat z'n hoofd door een zware steen was verpletterd. Hij gaf geen teken van leven meer.

Mariekatrieng was bij het bericht flauw gevallen. Ze zat met starende ogen bij het lijk en wilde niet eten of

drinken. Nadat Anton begraven was, lachte ze niet meer. Haar zoon, die twee maanden na de dood van zijn vader geboren werd, had de aard van zijn moeder. Hij was een stille melancholieke jongen, die, tot verwondering van iedereen, op twaalfjarige leeftijd naar de mijn ging.

Driekus Joep had 't, na het dodelijk ongeval van zijn broer, flink te pakken gekregen. Als hij beneden was, beefde de benzinelamp, die de oliepit had vervangen, in z'n handen. Bij het minste geluid liep hij weg van 't front. Ten laatste hield hij het niet meer en werd te werk gesteld, bij het bovengronds vervoer.

Zestien jaar na de aanleg van de spoorweg Aken-Maastricht had men vanuit Simpelveld een zijtak van dit spoorlijntje naar de Domaniale getrokken. 't Vervoer naar dit station bleef echter met paarden[trac]tie gebeuren. In de bergen koppelde men de paarden af en rolden de zwaarbeladen spoorwagens vrij naar beneden. De mannen, die er naast liepen, remden met stukken hout langs de wielen als 't tè hard ging. 'n Tiental jaren later werden de paarden vervangen door een stoomlocomotief.

Driekus Joep werd bij deze gelegenheid als portier aangesteld. Aan de poort konden ze een vrijgezel best gebruiken. D'n Driekus Joep zou nooit trouwen, dat stond vast. Hij verkondigde het aan ieder, die het horen wilde. Diep in z'n binnenste echter bleef er een genegenheid bestaan voor Mariekatrieng en haar zoon Jozef.

Waarom zou die jongen vanmorgen zo laat zijn geweest? 't Gebeurde practisch nooit dat hij op het nippertje kwam aanhollen. Vasteloavend was zeker niet de schuld, want geen sterveling zou geloven, dat de stille Jozef de bloemetjes buiten zette.

De ‘stervelingen’ vergisten zich echter. 'n Oud spreekwoord zegt: ‘Stille waters hebben diepe gronden’. Zo was 't ook met Jozef. Hij had wel degelijk Vasteloavend

gevierd en was met een meisje in aanraking gekomen, dat in een vloek en 'n zucht z'n hart had gestolen.

Jozef zat in een café potten bier te drinken. Om hem heen werd gezongen, gelachen en gesprongen. Onder juichend gelach klom een van de ‘Kuulebule’ op een tafeltje en zette een lied in, dat door allen werd meegezongen. Ze pakten elkaar bij de schouders en dansten in een lange sliert tussen de stoelen en tafeltjes door.

Jozef zat in z'n eentje toe te kijken. Hij voelde geen lust om zich in de luidruchtige lawine van vasteloavendsgekken te gooien. Dat lag niet in z'n aard. 'n Sliert hoste langs hem. De laatsten konden de vaart niet bijbenen en trokken Jozef met stoel en al tegen de grond. 'n Meisje viel over hem heen. 'n Golf rode, glanzende haren en een fijn blank gezichtje met lachende ogen lag vlak naast hem. 't Was maar een ogenblik, want het kind sprong direct op en stond al weer op haar benen, toen Jozef pas aanstalten maakte om overeind te komen. Met tweeën hielpen ze hem. 't Meisje en een oudere man. Toen hij weer wilde gaan zitten, stak ze haar arm door de zijne.

‘Kom zuurpruim,’ lachte ze, ‘'t is vasteloavend’ en trok hem naar het midden van 't café. Hij bood geen tegenstand en liet zich meedeinen op 't rythme van de hossende troep. Tot diep in de nacht hield ze hem op sleeptouw. Hij was reddeloos verloren in de ban van gouden haren en schitterende ogen. 'n Enkele keer, als ze midden in een troep terecht kwamen, was het hoofdje weer vlakbij z'n gezicht en voelde hij haar hijgende borstjes tegen zich aandrukken. Dan trachtte hij 't elfje te zoenen, maar ze gaf hem geen kans.

‘Nee, droge Piet,’ lachte ze, ‘van die markt ben ik niet thuis. Zing liever mee, dan hoor ik je stem tenminste!’ Ze gingen van het ene café naar 't andere. Hij werd hoe langer hoe zatter.

Eensklaps voelde hij zich alleen. Hij stond tegen een

buffet geleund, toen hij merkte, dat het rode elfje was weggevlogen. Met spleetogen zocht hij tussen de mensen, maar vond haar niet terug. Waggelend liep hij door de nacht...

Vasteloavends-Dinsdag, na de schiech, ging hij op zoek en vond haar in 't zelfde café, waar ze over hem heen was gevallen. Ze zat rustig aan een tafeltje en herkende hem terstond, toen hij binnenkwam. Hij ging pardoes naast haar zitten.

‘Ben je vannacht goed thuis gekomen?’

‘Ja... Waar was jij zo opeens?’

‘Ik moest naar huis.’

‘Ik zag je niet meer.’

‘....’

‘Is dat je vader?’

‘Hij daar? Ja.’

‘Die kan nog goed meedoen.’

‘Waarom niet. Hij is zo oud nog niet.’

Jozef voelde zich niet op z'n gemak. Hij was niet graag in gezelschap, waar je werd aangesproken en je antwoord moest geven. 't Rode meisje zag er heerlijk uit. Kon hij maar met haar alleen zijn.

‘Zouden we niet met ons tweeën kunnen uitgaan?’ vroeg hij zacht, zonder z'n lippen te bewegen.

Ze keek hem onderzoekend aan.

‘Ik zal 't vader vragen.’

‘'n Uurtje, omdat 't vasteloavend is.’

't Was een miezerige avond. De maan hing omfloerst aan de hemel.

Voor 't eerst in z'n leven liep Jozef naast een meisje, dat hem onweerstaanbaar aantrok. Tot nog toe had hij voor zich zelf geleefd. 't Voorbeeld van zijn verbitterde moeder, die nooit een sprankeltje zon in haar leven toeliet, had hem zo gemaakt. Dit kind had hem meegetrokken naar de vreugde.

Ze liepen zwijgend naast elkaar en zochten beiden naar een onderwerp om een gesprek te beginnen. Zij begon 't eerst.

‘Werk je op de Domaniale?’

‘Ja. Ik ben sleper.’

‘Mijn vader werkt in de “Neu Prick”.’

‘O...’

‘Woon je hier?’

‘Nee, in Chevremont.’

Hij bleef staan.

‘Ik heet Jozef,’ zei hij resoluut, ‘mijn vader is beneden verongelukt, voordat ik geboren werd. M'n moeder is er nog niet overheen. Altijd heeft ze het over hem. Ik ben alleen met haar en heb niemand. Gisterenavond... je weet niet hoe goed me dat heeft gedaan... Jij bent...’ Toen stokte hij en keek naar de grond.

‘Laten we doorlopen,’ zei ze, terwijl ze haar hand onder z'n arm duwde. Dit gebaar zei hem meer dan woorden konden uitdrukken.

Zij vertelde over haar thuis. Over haar moeder, die altijd anders wilde dan haar vader.

Jozef liet haar vertellen en genoot. 't Uurtje scheen niet meer dan enkele minuten te zijn geweest. Hij sprak af, om Zondag met haar naar Kerkrade te gaan. Vader vond het goed.

't Was over twaalven toen hij thuis kwam. Z'n moeder zat op hem te wachten.

‘Ben je d'r eindelijk, Gisterenavond was je zo zat als 'n dweil en nu heb je 'n paar ogen alsof je in een ketel vuur hebt geblazen... Met wie ben je uit geweest?... Ben ik geen antwoord waard?’

Er was opstand in hem. Moest hij altijd aan de leiband lopen en mocht hij niets aan zijn leven hebben? De moeder van Liesbeth was ook al zo vervelend. Hij liet zich niet langer dwingen. Als Liesbeth 't wilde, gingen

ze gauw trouwen. Dan kon ze alleen zitten kniezen en gesprekken met haar man voeren.

‘Ben ik geen antwoord waard?’ herhaalde ze.

‘Ik heb me geamuseerd,’ antwoordde hij hard en ging naar bed.

Ze riep hem de volgende morgen niet, waardoor hij bijna te laat op de mijn was gekomen. Buiten adem rende hij z'n oom aan de poort voorbij en kon nog net in de kooi stappen, die de laatsten van de schiech naar beneden bracht. Innerlijk voldaan ging hij aan het werk en duwde de kolenbakken van de werkpunten naar de hoger gelegen gangen. Daar trokken de paarden de gekoppelde kipwagentjes, die ‘cuffaten’ werden genoemd, verder naar de schacht. 't Vervoer geschiedde op rails.

De Aken-Maastrichtse spoorwegmaatschappij, die de exploitatie van de Domaniale in handen had, verbeterde zoveel mogelijk de arbeidsomstandigheden. Geleidelijk aan was de luchtverversing tot aan de voorste posten gebracht en de benzinelamp betekende voor de delvers een aangename vooruitgang, hoewel de eenvoudige lieden moeilijk afstand deden van de oude hulpmiddelen. Ze waren door de omstandigheden mijnwerkers geworden, maar de boer leefde in hen voort. Dat zag je aan hun dorpjes. Ze bezaten allen een stukje grond en hadden 'n schuurtje achter het huis. Hun mijnkleding bestond, zoals van ouds, uit een broek, een blauwe kiel en 'n halsdoek. De ouderen gingen nog altijd 's Zondags in deze kledij naar de kerk. Nieuwigheden werden wantrouwig bekeken. De omschakeling naar de moderne techniek bracht zelfs een zekere weerstand teweeg. De jongeren namen het sportiever op. De slepers en de paardenjongens lieten de wagentjes liever over de rails denderen, dan dat ze de schachthonden sleepten. En de stoommachine kon beter het zware ophaalwerk doen. Vroeger moesten de

mannen zich inspannen tot het zweet hen langs de lichamen droop.

Jozef duwde de ‘cuffaten’ door de lage gangen. Hij voelde zich sterk en had lust om een lied te zingen. Als hij hieraan had toegegeven, zou hij van zijn eigen stem zijn geschrokken. 't Zou de eerste keer zijn geweest. De zwaarmoedige moeder drukte zijn lippen stijf op elkaar. Maar die morgen speelde een trekharmonica in z'n borst en zijn gedachten waren vol van de lachende Liesbeth. 't Werd de twee jonge mensen over en weer niet gemakkelijk gemaakt. Elke Zondag wandelden ze langs eenzame velden, waar de boeren de ploegen door de aarde hadden gedreven. Jozef verheugde zich de hele week op deze uren van samenzijn met het wezentje, dat aan zijn denken en verlangens inhoud en betekenis gaf. Hij liet zich vol vertrouwen door haar leiden op de weg naar een andere, betere wereld. Zij vertelde de tijd vol en hij luisterde. Echt vrouwelijk kon ze haar hoofd tegen zijn schouder leggen, als een kind dat bescherming zoekt. Dan doorhuiverde Jozef 'n heilige vreugde. Diep in z'n binnenste echter mierde een onrust, een angst, dat hij haar niet zou behouden. Soms, als hij 's avonds in de kamer bij zijn moeder zat, kwamen gedachten in hem op, die als ruwe handen z'n keel omklemden. Dan twijfelde hij of Liesbeth 's Zondags zou komen. Zij was zo blij en zonnig en hij... 't Zweet parelde dan op zijn voorhoofd. Als zij op 't afgesproken uur naar hem toekwam en ze samen in Kerkrade naar de Vespers gingen, drukte hij haar arm stevig tegen zich aan. Ze liet hem zijn gang gaan en vertelde honderd uit over de gevalletjes, die zich in de afgelopen week in haar omgeving hadden afgespeeld. Als de duisternis begon te vallen namen ze met een zoen afscheid van elkaar.

Die avond wilde hij zekerheid hebben. Zijn hand klemde vast om haar arm. Het meisje keek hem verwonderd aan.

‘Wat is er?’

‘Kom je de volgende week weer?’

‘Natuurlijk. Twijfel je daar aan?’

‘Nee... eh... Ik denk de hele week aan je.’

‘Wat denk je dat *ik* doe? Dadelijk, als je weg bent, begin ik al weer naar de volgende Zondag te verlangen!’

‘Blijf je altijd van mij?’

‘Domme jongen. Wat spookt er nu weer door je hoofd?’ Hoe moest hij 't haar duidelijk maken? Hij wilde vertellen van de angst, die hem opvrat. Hij wilde haar zeggen, dat ze het liefste was, dat hij bezat. Dat hij zonder haar niet kon leven.

‘'t Is goed,’ zei hij alleen, met een tragische uitdrukking op zijn gezicht.

Toen flapte Liesbeth 't er uit:

‘Ben je bang, dat ik je in de steek laat?’

Hij greep haar beide armen en dreigde:

‘Als je dat doet, vermoord ik je.’

Ze schrok van z'n stem. Zijn greep deed haar pijn.

‘Doe niet zo dwaas. We zijn toch geen kinderen meer.’ Hij liet haar los, verlegen over z'n uitbarsting.

‘Ik kan zonder jou niet leven,’ kwam het toonloos uit zijn mond.

Ze had deze passie nooit in hem vermoed. Verbaasd keek ze naar z'n verwrongen gezicht, waarin de ogen haar onheilspellend aanstaarden.

‘Maar Jozef toch,’ zei ze met een diepe zucht. ‘Wat ben jij zwaar op de hand. Je moet niet zoveel prakkizeren.’ Haar hand streek over z'n voorhoofd.

‘Zondag kom ik weer en de Zondag daarna weer. En 't volgend jaar gaan we samen trouwen. Dan ben ik helemáál van je, voor altijd.’

't Hoofdje lag weer tegen z'n schouder. Hij nam haar in z'n armen en zoende haar lang en vurig.

‘Je bent mijn meisje.’

‘En jij bent mijn jongen...’

De volgende Zondag kwam Liesbeth niet. Ze had haar zusje gestuurd om hem te zeggen, dat ze ziek was.

‘Wat mankeert haar?’

‘Ik weet 't niet. Ze ligt in bed...’

Weer kwam de waanzinnige angst, die hem achterdochtig maakte. Was dit geen verzinsel om van hem af te komen? De volgende week was ze natuurlijk nóg ziek en dan stuurde ze haar zusje niet meer.

‘Hoe lang is ze al ziek?’

‘Van Dinsdag.’

‘Kan ik niet bij haar komen?’

‘Ik weet 't niet.’

‘Ik ga met je mee.’

‘Ja, maar moeder is zo eigenaardig.’

‘Ze weet toch, dat we samen gaan.’

‘Jawel. Misschien, als ze je ziet, dat ze 't wel goed vindt.’ ‘Is je vader niet thuis?’

‘Die is vanmiddag weggegaan.’

Hij ging met haar mee. Duizend gedachten warrelden door z'n hoofd. Verbeten klemde hij zijn tanden op elkaar, toen ze het huis naderden.

‘Zal ik vragen of je binnen mag komen?’

‘Goed, ik zal hier wachten.’

Pal voor de deur ging hij staan en hoorde na enige tijd een schelle stem. Driftige voeten kwamen door de gang. Ze verscheen in de opening, een rode vrouw met een bleek sproetengezicht. Brutaal nam ze hem op van kop tot teen. 'n Minachtend lachje krulde om haar lippen. ‘Zo, ben jij die lekkere jongen, smeerlap dat je bent.’ Smeerlap? Wat mankeerde dat mens? Hij was altijd eerlijk tegenover Liesbeth geweest.

‘Je zult hier nooit 'n voet over de drempel zetten. Ga maar terug naar je moeder en doe haar m'n groeten.’

Trillend op z'n benen stond hij voor 't rode wijf, dat schamper vervolgde:

‘Ze heeft haar verdiende loon gekregen. Haha, eerst de een en dan de ander en uiteindelijk kan ze nog alleen in bed kruipen.’

Wat kletste dat mens toch allemaal. Hij wist niet wat er gebeurd was. Niemand had hem ooit iets verteld. Geel van gif keek hij haar aan.

‘Mag ik naar Liesbeth of niet?’

‘Nee!’

't Klonk triomfantelijk. Lang had de vrouw op dit moment gewacht. Ze wist, dat haar dochter met de zoon van Marieketrieng ging. Sinds de dag, dat de jonge kerel, waar ze met hart en ziel aan hing, haar de bons had gegeven, doorgloeide de haat haar hele denken. Ze had van vreugde in haar handen geklapt, toen ze het dodelijk ongeluk vernam. En déze kans was te mooi om niet volledig te benutten.

‘Nee,’ zei ze, ‘zo lang ik leef, zul je hier nooit in huis komen!’

't Gebeurde met een ruk. Ze werd opzij gestoten en moest zich aan de deurpost vastgrijpen om niet te vallen. Jozef was al in de gang, voordat ze de kans kreeg hem dit te beletten. ‘Liesbeth’, hoorde ze hem roepen, ‘Liesbeth, waar ben je?’

Hij stormde de trap op naar de plaats, waar 'n meisjesstem antwoord had gegeven...

‘Liesbeth...’

Wild greep hij het meisje in z'n armen.

‘Liesbeth...’

‘Jozef... Dát had je niet moeten doen!’

‘Ik moest je zien. Ik moest weten...’

Hij sprak 't niet uit, maar ze wist wat hij zeggen wilde. ‘Je moet me geloven. Ik ben van jou en van niemand anders.’

Hij had wel kunnen huilen van geluk. Nu wist hij 't zeker. Ze was van hem en zou van hem blijven.

Er kwamen mensen naar boven.

‘Vlug. Ga weg. Ze is tot alles in staat.’

‘Wat wil ze dan?’

‘Ze heeft vroeger verkering met je vader gehad...’

‘Waarom heb je me dat nooit verteld?’

‘Waarom zou ik dat doen?’

De deur werd opengegooid. De rode vrouw verscheen, geflankeerd door haar twee zonen, beiden met onheilspellende ogen.

‘Daar is hij.’

Dreigend kwamen ze naderbij.

‘Laat hem gaan moeder. Laat hem...’ smeekte Liesbeth. ‘Hij heeft U toch niets gedaan.’

Jozef kwam van de rand van 't bed. Hij voelde zich sterk. Onbevreesd keek hij naar het drietal.

‘Dat iemand maar eens 'n hand uitsteekt...’

Langs hen heen, ging hij naar de openstaande deur. 'n Overwinnaar had zich niet machtiger kunnen voelen.

‘Ik kom de volgende week weer terug,’ zei hij. Hij draaide zich om en verliet de kamer. Zelfbewust nam hij trede na trede. De scheldende stem van het rode vrouwmens klonk op het kamertje. Ze schold haar zonen uit voor ‘laffe sodemieters’.

‘Ik kom volgende week terug,’ zei Jozef tegen het zusje, dat in 't gangetje stond te bibberen.

Hij hoefde de volgende Zondag niet terug te komen. Liesbeth was reeds op de afgesproken plaats, toen hij aankwam. Ze zag nog bleekjes.

‘Ben je weer beter?’

‘Ja... Bedankt voor 't fruit, dat je me hebt gestuurd.’ ‘Heb je 't gekregen?’

‘M'n zusje heeft 't aangenomen.’

Stijf drukte hij haar arm tegen zich aan.

‘Als je niet gekomen was, had je me weer zien verschijnen.’

‘'t Is beter zo...’

Die middag voerde hij 't hoogste woord. Hij vertelde van z'n moeder, hoe ze geschrokken was, toen hij haar had gevraagd of vader met 'n ander had gevrijd. Vader is haar afgod, daar kan ze geen kwaad van horen. Ze is nog stiller geworden. Misschien had ik er beter over kunnen zwijgen, maar eens komt ze toch te weten, dat jij 'n dochter van... eh... van die bent.

‘Ik kan er niets aan doen, dat ik rood haar heb.’

‘Maar kind, ik ben juist op je haren verliefd geworden..’ Ze gingen langs een boomgaard, die in bloei stond. De schijnbaar dode takken van enkele maanden geleden hingen vol bloemen. De boomgaard leek een gesluierde bruid in de jonge natuur. 'n Bruid, die blinkend stond te rijpen om vruchten voort te brengen.

In deze nieuwe wereld liepen Jozef en Liesbeth en spraken over de toekomst. Twee jonge boompjes in de tuin van Gods liefde, met de kracht en de geschiktheid om in dienst van de Schepper open te bloeien en vrucht te dragen.

Jozef had er in de eerste tijd geen aandacht aan geschonken, dat zijn moeder, sinds hij haar over de ‘rode vrouw’ had gesproken, soms dingen zei, waar geen touw aan vast te knopen was. Mariekatrieng was wel meer in de war. Op 'n avond echter, nadat ze het avondbrood hadden gegeten, kwam ze naar hem toe en ging op z'n schoot zitten. Hij wist niet wat hem overkwam, maar liet haar begaan. Ze sloeg haar armen om z'n hals.

‘Hou je meer van die rooie als van mij?’ vroeg ze en deed net als 'n jong meisje, dat hysterisch verliefd is.

Jozef meende, dat ze Liesbeth bedoelde en wist niet direct, wat hij in deze situatie moest antwoorden. Hij wilde haar niet kwetsen.

Ze drukte zich tegen hem aan.

‘Ik hou van je. Hou je ook 'n beetje van mij?’

Hij werd er hopeloos verlegen van en trachtte haar af te weren.

‘Moeder...’

Ze omklemde hem nog vaster, haar lippen geopend tegen z'n wang.

‘Hou je van me?’

‘Ik hou van U allebei.’

‘Laat haar lopen en hou van mij alleen! Er kan niemand zoveel van je houden als ik. Geef me 'n zoen.’

Ze nam z'n hand en drukte die tegen haar borst. Haar mond hield ze voor de zijne. Hij wilde los van haar.

‘Moeder, laat me toch.’

‘Als je me 'n zoen geeft.’

Teneinde raad zoende hij haar. Ze wilde niet meer van z'n lippen. Wringend kwam hij op van de stoel en trachtte haar op de grond te dwingen. Ze bleef aan hem hangen.

‘Nu ben je van mij. Van mij alleen...’

Ze had hem die avond vertroeteld als nooit tevoren. Als ze langs hem kwam, streek ze hem over z'n haren of pakte hem vast en zoende hem waar ze kans kreeg. En ze lachte met 'n eigenaardige schittering in haar ogen. Zo was ze nooit geweest. Toen ze hem weer pakte en zoende, stond hij met 'n ruk op.

‘Nu is 't genoeg met die onzin...’

Als 'n kat, die 'n muis gaat bespringen, kwam ze langzaam naar hem toe. Hij deed een stap achteruit, maar ze bleef komen en sloeg haar armen weer om z'n hals.

‘Je hebt me gezoend,’ zei ze, ‘nu ben je van mij.’

Hij nam haar bij de heupen en duwde haar van zich af. ‘Ik hou van U, maar ik hou ook van Liesbeth,’ zei hij kwaad. ‘Laat me met rust. Ge doet nog gekker dan 'n verliefd meisje.’

Ze worstelde zich tegen hem aan.

‘Kom hier, ik moet je wat zeggen.’

Hij voelde haar hete adem aan z'n oor.

‘We gaan slapen.’

Gelukkig, dacht Jozef. Morgenvroeg zal ze wel weer normaal zijn. Hij vergiste zich echter. 't Was nog pas het begin.

Ze ging met hem mee naar z'n kamertje en begon zich, met 'n knipoogje in zijn richting, uit te kleden.

‘Moeder, wat doet U?...’

Ze lachte en kwam weer naar hem toe. Hij pakte haar bij de polsen. Ineens wist hij het. Mariekatrieng was gek geworden. Ze dacht, dat hij vader was. Hij zag 't aan haar ogen. Haar borsten half bloot vocht ze met hem.

‘Je moet van mij houden. Van mij alleen...’

Hij stootte haar ruw terug.

‘Laat dat moeder. Ik ben Uw man niet. Ik ben Uw zoon. Jozef!’

Langzaam kwam haar hoofd omhoog. Ze keek hem aan met zo'n oneindige smart in haar ogen, dat hij wel had kunnen schreeuwen van medelijden.

Strak bleef ze hem aankijken. 'n Huivering ging door haar heen. Slap kwam 't over haar lippen:

‘Jozef...’

Languit gooide ze zich op 't bed en huilde waanzinnig. Toen ze wat gekalmeerd was, bracht hij haar naar haar kamer en hielp haar in bed. Ze bleef huilen en gooide de natte doek, die hij op haar voorhoofd wilde leggen, op de grond.

‘Ga naar die rooie,’ gilde ze.

's Nachts hoorde hij haar huilen en lachen.

De volgende dag werd ze naar Venraay gebracht...

't Was een stralende Zondagmorgen, toen de verliefden samen met Driekus Joep naar Kerkrade gingen, om de

terugkomst bij te wonen van Ailbertus, de stichter van Rolduc. Zijn gebeente had bijna acht eeuwen in vreemde grond gerust. Eindelijk zou het in de crypte van ‘zijn huis’ worden bijgezet.

De verloofden hadden, na maanden lang buiten te hebben gezworven, bij Driekus Joep 'n thuis gevonden, waar ze altijd welkom waren. De vrijgezel achtte het een eer de steun en toeverlaat te zijn van de twee jonge mensen, die zijn oude hart weer warm deden kloppen.

In het oude mijndorp wapperden de vlaggen en waren de straten versierd met groen en bloemen.

Voor de pastorie stond de sarcophaag met het gebeente onder een prachtige troonhemel opgebaard. Het drietal had zich 'n plaatsje veroverd, toen een lange stoet naderde van leraren en studenten van Rolduc. Vier leraren tilden de kist op hun schouders.

De klokken begonnen te luiden. ‘Kamers’ bulderden. De duizenden langs de wegen keken eerbiedig naar de thuiskomst van de Stichter van 't oude Kloosterrade.

Bij de deur van de abdijkerk namen mgr. Lorenzelli, de Internuntius bij het Hof en mgr. Boermans, de bisschop van Roermond, de kostbare last in ontvangst.

De directeur van Rolduc hield een lofrede en de sarcophaag werd in de crypte geplaatst. Toen begon de plechtige hoogmis, opgedragen door de bisschop van Roermond met assistentie van de deken van Heerlen en de deken van Weert.

‘'t Werd tijd, dat hij terugkwam.’ zei Driekus Joep en hij sloeg z'n borrel in één wip naar binnen. ‘Ze hebben hem lang genoeg in Sechthem vastgehouden. Voor mijn lijk zullen ze over acht eeuwen niet zoveel drukte maken.’

‘U heeft Rolduc ook niet gebouwd,’ lachte Liesbeth.

‘En ik ben ook zó'ne brave niet,’ antwoordde ‘de nonk’

en bestelde 'n nieuwe. ‘Dat is goed voor 'n lang leven,’ verzekerde hij.

Jozef dronk 'n pot bier en Liesbeth snoepte aan 'n glaasje met zoetigheid. Ze hadden afgesproken, dat ze bij Driekus Joep zouden blijven eten.

Ze verkeerden in de beste stemming, toen ze naar huis gingen. Driekus Joep had de aardappelen al geschild en Liesbeth wilde niet, dat hij verder nog 'n hand uitstak. Ze zou eens laten zien, wat ze kon. De mannen volgden al haar bewegingen met bewonderende blikken.

‘'n Man zonder vrouw is 'n kip zonder kop,’ zei Driekus Joep. ‘'t Enige voordeel is, dat hij niet behoeft te kakelen.’ ‘Dat kunt U rustig aan ons overlaten,’ lachte Liesbeth. ‘Daarvoor zijn jullie ook de kop!’

Met de soeplepel in haar hand ging ze voor hem staan. ‘Als wij getrouwd zijn, komt U elke Zondag bij ons eten.’

‘Wanneer zullen we dat beleven?’

‘Ja, wanneer? Dat moet Jozef beslissen.’ zei ze en ging in de soep roeren.

‘Wanneer denk je in de boot te stappen?’ vroeg Driekus Joep aan z'n neef, die, zoals gewoonlijk, niet veel zei.

‘Liefst zo gauw mogelijk.’

‘Waarom dan niet direct. Je hebt een huisje en meubels. Je hoeft alleen maar “ja” te zeggen.’

‘Als moeder terug komt...’

Er viel een stilte. ‘Als moeder terug komt.’ Kwam ze nog terug? Het zou moeilijk zijn met haar samen te wonen.

‘Weet je wat ik doe?’ stelde Driekus Joep voor, ‘ik ga eens met de dokter praten. Per slot van rekening moeten jullie weten, waar je aan toe bent.’

Geen van beiden gaf antwoord.

De vlotte stemming keerde niet meer terug, hoe ‘der nonk’ ook z'n best deed om de lichte toon er in te houden.

's Middags wandelden ze beiden door de dreve. Boven op de heuvel tekende de schachttoren van de Domaniale zich af tegen de wolkenloze hemel. Behalve het ‘Prikje’ was de Domaniale de enige mijn in het Roderland, waarin 400 arbeiders het brood voor zich en de hunnen verdienden. Er waren nog andere ondernemingen geweest, de ‘Willem’ en de ‘Sophia’, die onder Spekholzerheide concessies van de Staat hadden gekregen, maar toen de schachtaanleg mislukte, werden ze weer ongeldig verklaard. Er deden echter geruchten de ronde, dat 'n Belgische combinatie, de ‘Société Anonyme des Charbonnages Willem-Sophie’ in dit mijnveld een nieuwe schacht ging aanleggen. 'n Andere combinatie, onder de naam ‘Oranje-Nassau’, had in Heerlen een concessieveld gekregen, waarop reeds na korte tijd een schacht door 'n laag van 95 meter waterhoudende drijfzandlagen was gedreven. Dit resultaat animeerde de anderen om hun geluk ook te beproeven. Er werden in heel de streek boringen verricht.

Voorlopig stak alleen de schacht van de Domaniale op de uiterste grensstrook, zijn toren tegen de wolkenloze Augustushemel.

Jozef en Liesbeth keken er naar.

‘'t Is goed, dat je geen “pumper” bent, want dan moest je vandaag ook werken,’ zei 't meisje.

‘Alles goed en wel, maar de pumpers verdienen een mooie duit.’

‘We redden 't wel, als we getrouwd zijn.’

‘Ik hoop gauw houwer te zijn.’

Ze durfden het niet uitspreken. Ze mochten niet wensen, dat moeder in het gesticht zou blijven. Dat was zonde.

Driekus Joep bracht de tijding. Mariekatrieng was door de dokter ongeneselijk verklaard. 't Zat te lang en te diep, had hij gezegd. Ze konden en wilden het niet ge-

loven. Vooral Jozef was wekenlang zwaarmoedig gestemd. Hevige zelfverwijten vervolgden hem dag en nacht. Als Liesbeth er niet was geweest en Driekus Joep hem niet in de gaten had gehouden, zou hij ook in Venraay zijn terechtgekomen. Samen hielpen ze hem met veel geduld over z'n gemoedsbezwaren heen.

Toen het nieuwe voorjaar de wereld tooide, trouwden ze en gingen in het huisje wonen, waarin Mariekatrieng gek was geworden.

De meidoorn bloeide. Door de Zaterdagavond trok de mannelijke jonkheid van Kerkrade langs de huizen der jonkvrouwen om hun jaarlijks terugkerende ‘eierophaal’ te houden.

Voorop ging er één met de trekharmonica en achter hem een paar potige knapen, die 'n met linten en papieren bloemen versierde denneboom droegen. Deze ‘Meiboom’ hadden ze in 't bos van het kasteel Ehrenstein gestolen. Er achter stapten de aanvoerder en enkele jongens met de korven, waarin de eieren werden verzameld. Dan volgde de schare van Mei-vierende jongemannen.

Aan elk huis, waar een jonge dochter woonde, hield de stoet halt en werd gezongen:

‘De mei-eier, de mei-eier mosse veer han
Krint veer de mei-eier nìt, dan wèlle
vir ooch dat mädje nìt.
De mei-eier, de mei-eier mosse veer han’

Liet men de jongens te lang wachten, dan zongen ze:

‘Lost us hei zoë lang nìt stao
Vir mosse nog nao Tjint Salmoenis jao’

Waarna het ‘mei-eier’ refrein weer volgde.

Bij de ‘Rooi medam’, waar men ter ere van het zusje van Liesbeth tot driemaal toe van de ‘mei-eier’ had gezongen,

bleef de deur gesloten. De aanvoerder gaf een teken om verder te gaan. Ze zouden dat ‘kreng’ wel krijgen... Deponeerde een ‘hups’ meisje een stel eieren in een der korven dan zongen de mei-jongens verheugd:

‘Dat mäedje, dat is jot
Dat mäedje, dat is jot
Dat mäedje, dat is kirmits jod
Dat mäedje kriet inne nuie hot.’

De aanvoerder bood 't ‘jot mäedje’ als dank een ouwe klare aan, die meestal werd geweigerd. De jongens vonden dat niet erg, want ze dronken 't glaasje met evenveel plezier zelf uit.

Als het hele dorp was afgewerkt, werden de eieren in het stamcafé gebracht en trok de stoet naar het marktplein, waar een menigte was samengestroomd. De aanvoerder klom boven op de pomp en maakte de mei-koningin bekend. Hij vroeg: ‘Is uuch dat allemaol jot?’, waarna allen hun instemming betuigden met 'n ‘jao, jao!’. Dan volgde het voorlezen van de mei-paartjes, waarvoor eveneens de algemene goedkeuring gevraagd werd met: ‘Is uuch dat allemoal leef?’

'n Donderende ovatie kreeg de aanvoerder toen hij voorlas dat de ‘Rooi medam’, die hen aan de deur had laten staan, gekoppeld werd met de hengst van ‘Kloester’ en haar dochter met de ‘Rommelspot’, 'n vieze landloper, waarvan werd verteld, dat hij vroeger stationschef in Maastricht was geweest.

Nadat de aanvoerder vanaf zijn hoge standplaats alle paartjes op 't Mei-bal had uitgenodigd, dat de volgende dag zou worden gehouden, ging de jonkheid terug naar het café waar de eieren werden uitgeblazen en de bazin van de ‘brei’ lekkere koeken bakte. De eierschalen werden aan slappe koperdraden geregen en als slingers aan de boom gehangen. Midden in de nacht trok men naar het

huisje van de Mei-koningin om de Mei-boom te planten. Enkelen gingen stiekum naar het huis van de ‘Rooi Medam’ en kalkten de gevel vol. Wraak is zoet.

Toen Liesbeth, zoals gewoonlijk op Zondagmorgen deed, na de Mis thuis wilde aanlopen, stond de jeugd van Kerkrade voor de gewitte gevel van de ‘Mei-eier’ te zingen. Liesbeth kende de oorzaak van deze spot en sloeg 'n zijpad in. Ze voelde er niets voor om zich de Zondag door een kijvende moeder te laten bederven.

De zomer speelde z'n spel van licht en schaduw. 'n Onweer kraakte door de dorpen, waarbij een vlammende bliksemarm 'n boerderij in lichte laaie zette. De boeren maaiden het goudgeel gerijpte koren.

Toen de avonden kortten, telden Liesbeth en Jozef op hun vingers uit, wanneer hun kind zou geboren worden. Er ging geen avond voorbij zonder dat Driekus Joep minstens z'n hoofd door de deuropening stak om te informeren hoe de dag was geweest en de ‘kinderen’ 'n rustige nacht te wensen. D'n Driekus Joep was nog zenuwachtiger dan Jozef. Ze hadden een stille bewondering voor het jonge vrouwtje, dat volkomen kalm haar dagelijks werk deed. Ze zorgde voor 't eten en schrobde de vloer, onderwijl een liedje zingend. Liesbeth had een grenzenloos vertrouwen in de H. Antonius, wiens beeltenis op de schoorsteen stond, met het kindje Jesus op zijn arm. Ze sprak met hem als met een vriend en leefde rustig en tevreden in het heiligdom van haar huisje. Als ze bij het venster kindergoed zat te breien, bad ze de rozenkrans voor haar man en 't kindje, dat onrustig in haar schoot bewoog...

Op 'n gure Novemberdag kwam een buurjongen bij Driekus Joep aan de poort zeggen, dat Jozef direct naar huis moest komen. De jongen wist niet waarvoor. Zijn moeder had hem gestuurd.

Driekus Joep liep, bevend van nervositeit, naar het kantoor, waar een loopjongen de opdracht kreeg de aanstaande vader te waarschuwen.

't Duurde Driekus Joep allemaal te lang. Mopperend stond hij aan de poort te ijsberen en merkte niets van de wind, die venijnig in z'n gezicht sloeg. Zijn gedachten waren bij het kermend Liesbethje.

‘Loop een beetje harder’, riep hij kwaad tegen Jozef, toen deze de hoek omkwam.

‘Als je niet voortmaakt, kom je te laat’, snauwde hij, maar Jozef z'n benen wilden niet.

‘Geef me... geef me 'n glas water’ vroeg hij met benepen stem en hield zich aan de poort vast.

Vlug liep Driekus Joep naar z'n loge en kwam terug met een tas water, die hij meer langs de hals dan in de mond van Jozef schudde.

‘Zo, ga nu. Je moet flink zijn.’

Jozef ging. Hij sukkelde de weg af om z'n vrouw 'n steun te zijn in haar moeilijke uren!

Driekus Joep dacht onwillekeurig aan de mop, die hij 'n week tevoren gekscherend over een geboorte had verteld, waarbij werd bekend gemaakt, dat moeder en kind 't goed maakten en de vader bewusteloos was. Die mop is zo gek nog niet, dacht hij.

De uren, die volgden, schenen Driekus Joep 'n eeuwigheid toe. De laatste van de middagschiech was nauwelijks de poort uit, of hij grendelde ze af en ging naar Chevremont. Ze gingen d'n Driekus Joep leren kennen. Dat snotjong met z'n bleke snuit, dat om een glas water vroeg, zou hij 'n lesje geven.

Met bevende hand draaide hij de deurknop om. In 't opkamertje brandde licht en ook in de woonkamer scheen de petroleumlamp door het venster.

Aan tafel zat Jozef met 't hoofd in de handen.

‘Hoe is 't?’

‘'t Kan nog uren duren’.

‘Nog uren... Waarom ben je niet bij haar?’

‘Ik kan 't niet aanzien.’

‘Wat... Wat is er dan?’

‘Ga zelf maar eens kijken.’

‘Kan ik... Mag ik bij haar?’

‘Waarom niet? De buurvrouw is er ook.’

Voorzichtig deed Driekus Joep de deur van 't slaapkamertje open en ging, op z'n tenen lopend, naar binnen. 't Viel hem danig mee. Liesbeth lachte tegen hem.

‘Hoe is 't?’

‘Goed,’ antwoordde het dappere vrouwtje.

‘Ze beginnen goed door te komen,’ zei de buurvrouw met 'n wijs gezicht, ‘'t wordt zachtjes aan menens.’

De buurvrouw kon 't weten. Zij had zes kinderen ter wereld gebracht.

Eensklaps betrok Liesbeth haar gezicht. Haar vingers omklemden de beddeplank. Met moeite onderdrukte ze 'n kreet.

‘Wat is er?’ vroeg Driekus Joep angstig bezorgd.

‘Niets bijzonders,’ lichtte de vrouw hem in, terwijl ze met een natte doek over Liesbeths gezicht streek. ‘'t Zijn de weeën; 't moet nog 'n beetje erger worden.’

Hij kon zich heus geen voorstelling van weeën maken en was er niet gerust op. Als dat nog erger moest worden... ‘Kan ik niets doen?’

‘'t Wordt zo langzaam aan tijd, dat de vroedvrouw komt,’ zei de vrouw, ‘als gij haar wilt waarschuwen, kan de held hiernaast hier blijven. Hij zou levend sterven, als hij nu door de “Gats” moest.’

De man aan 't voeteinde van het bed groeide. Men vroeg zijn hulp in dit gewichtige ogenblik. Als de vroedvrouw kwam, zou het kind niet lang meer op zich laten wachten. Jozef was niet in staat om deze eretocht te maken. Dan zou *hij* 't doen. Natuurlijk zou hij 't doen.

‘Ik breng haar mee, al moet ik haar op m'n rug dragen,’ zei hij kloek en ging het kamertje uit.

‘Hij zal wel wat anders te dragen krijgen,’ lachte de vrouw tegen Liesbeth. Weer krampte het moederlijf...

‘Ik ga de vroedvrouw halen,’ zei Driekus Joep fier tegen Jozef, terwijl hij z'n jas dichtknoopte.

‘Zal ik meegaan?’

‘Blijf jij maar hier. Ik knap dat wel op.’

Door de donkere avond ging de man in de richting van Kohlscheid, waar de vroedvrouw woonde. 't Was ruim een uur lopen. Om er te komen, moest Driekus Joep door 'n holle weg. Er werd verteld, dat hier 's avonds tussen tien en twaalf uur de burchthond, die in de volksmond ‘de weerwolf’ werd genoemd, op de loer lag. Iedereen, die door de gats ging, moest het beest, dat zeker honderd kilo woog, op z'n rug dragen.

Driekus Joep liep door de avond. Hij geloofde aan geen weerwolf. 't Was elf uur. De wind floot. Wolkenmassa's dreven langs de hemel en verhinderden de maan om ook maar 'n stippeltje licht te geven. 't Kon Driekus Joep niets schelen. Hij kende de weg.

Eensklaps bleef hij staan. 'n Kreet klonk boven het lawaai van de wind uit. 'n Kreet, die door merg en been ging. Geschrokken luisterde hij, met ingehouden adem. Nu hoorde hij niets meer. Alleen de wind, die voortjoeg over de kale akkers. Wat zou dat zijn geweest? Toen hij wilde doorlopen, trapte z'n voet tegen iets, dat wegrolde. Teppere-teppere... tjoep... tjoep. Wat eigenaardig. Maar hij moest voort, anders kwam de vroedvrouw te laat. De wind sloeg de klep van z'n muts voor zijn ogen. Op 't zelfde ogenblik voelde hij, dat een lichaam op zijn rug klom. 'n Week gevaarte, dat zich aan hem vastklampte. De weerwolf!... 't Angstzweet brak Driekus Joep aan alle kanten uit. De maan gooide even tussen twee wolken 'n glimp licht. Voor hem lag de gats. Bij z'n

angst kwam nog de onrust, dat hij te laat zou komen. Met knikkende knieën strompelde hij voort. De last op z'n rug was zwaar als lood. Z'n schouders zakten omlaag en gebogen, doodsbang droeg hij de weerwolf door de gats. De wind lachte hem gierend uit. Aan 't eind voelde hij het logge lichaam van zijn rug glijden. Hij dorst niet omkijken, maar liep, zo hard hij kon, voort door de duisternis.

Meer dood als levend kwam hij bij de vroedvrouw aan, die hem twee maal 't glas moest volschenken, voordat hij een woord kon uitbrengen.

't Mens lachte hem vierkant uit. Ze geloofde niet, dat hij de weerwolf gedragen had.

‘Allemaal inbeelding,’ zei ze en sloeg haar pelleriene om. ‘Kom, dan gaan we. Ik ben duizend maal door de gats gegaan en heb nooit iets gezien.’

Ze gingen en ongestoord passeerden ze de gats. Geen schreeuw en geen weerwolf liet zich horen of zien.

Was 't dan toch inbeelding geweest?...

De twee mannen zaten in de huiskamer. Nu en dan hoorden ze Liesbeth 'n onderdrukte gil slaken. Jozef stopte de wijsvingers in z'n oren en beefde over heel z'n lichaam. Onrustig sprong hij op en liep met kloppend hart gejaagd de kamer op en neer.

De deur ging open. Beide mannen keken vragend naar de buurvrouw, die 'n kom kwam uitschudden en hem weer met kokend water volgoot.

‘Hoe is 't?’

‘Ze houdt zich flink,’ antwoordde de vrouw droog.

‘Dat is 't eerste en 't laatste!’ verzekerde Jozef.

‘Hoor hèm!’ smaalde de vrouw, ‘dat zeggen ze allemaal.’ Ze keek met 'n spottende blik op hem neer.

‘Zou 't nog lang duren?’ vroeg Jozef aan Driekus Joep, toen de vrouw weg was.

‘Ga 'ns kijken.’

‘Ik zou 't niet kunnen. Ik kan niet zien, dat Liesbeth pijn heeft.’

'n Vreselijke, langgerekte gil bezorgde de mannen kippenvel. Met grote angstogen keken ze elkaar aan.

‘Luister!...’

'n Kind schreide...

Driekus Joep sprong op en Jozef's hart stond stil van vreugde. 'n Kind schreide...

Even later mocht de vader binnenkomen. Driekus Joep moest nog wachten.

‘Wat is 't?’, vroeg hij met bevende stem.

‘'n Flinke jongen,’ lachte de vrouw.

‘En Liesbeth?’

‘Alles is goed...’

Jozef lag geknield voor het bed, met Liesbeths blanke hand in zijn grove werkhanden. Hij kuste die hand, alsof 't een lelie was. 't Jonge moedertje lachte door haar tranen heen om haar ‘jongen’, die nu vader was en van wie ze zo zielsveel hield. Ze had hem een zoon geschonken. 't Mooiste, wat een vrouw geven kan. De doorstane pijnen waren vergeten...

‘Hier, kijk eens naar hem,’ nodigde de vroedvrouw hem uit, ‘hij lijkt precies op jou.’

Ze kwam naar hem toe en legde het kind in zijn armen. Jozef keek stil naar 't rood gerimpeld hoopje mens.

‘Zo’, bedisselde de vroedvrouw, ‘nu laat ons met rust, dan zijn we in 'n kwartier klaar.’

‘Mag ik hem even aan Driekus Joep laten zien?’

‘Die kan hem nog lang genoeg op z'n schoot hebben,’ zei de hardvochtige vrouw en duwde hem 't kamertje uit.

Driekus Joep was er niet over te spreken.

‘Waarom mag ik hem niet zien?’

‘Ik heb 't gevraagd, maar ze wilde niet.’

‘Dat kreng,’ zei Driekus Joep en trommelde met z'n

vingers op de tafel. ‘Ik kan me voorstellen, dat de weerwolf haar met rust laat...’

De vroedvrouw kreeg gelijk. Driekus Joep liet geen gelegenheid voorbijgaan, om de kleine Wilhelm op z'n knie paardje te laten rijden. De peuter was niet voor niets z'n petekind, ook al droeg hij dan de naam van Liesbeth's vader. Daar hadden ze niet aan kunnen ontkomen, omdat het traditie in de familie was.

Bij 't weggaan had de vroedvrouw gezegd:

‘Tot de volgende keer. Er is nu plaats voor een nieuw.’ Jozef had verlegen geglimlacht, maar nauwelijks was de winter uit de lucht, of de mensen zeiden: ‘Liesbeth is weer zo ver.’

Na de geboorte van een meisje kwamen nog drie kinderen de zorg om het dagelijks brood vergroten. Maar de toekomst was hoopvol. Toen de twintigste eeuw drie stappen in de tijd had gezet, opende de Staatsmijn Wilhelmina onder Terwinselen haar poorten. De Willem Sophie in Spekholzerheide werkte al met 'n goede bezetting. Er zat muziek in de kolen...

Door ellende naar geluk

'n Hondenleven. Gewaagd hartespel. Ontgoocheling. Tegen de muur. Noodkreet. Maak ons maar kapot! Hunkering naar geluk. Greetje. 'n Groot mens, 'n groot priester. Weduwnaar. Steeds weer Greetje. Staking? Moord op mens en eer. Zon en vreugde. Geslaagd!

De zon stond als een gloeiende potkachel aan de hemel te branden.

Op de rand van het trottoir in een stoffige straat stond 'n vuil gespeeld jongetje, met alleen 'n hemdje aan, in de goot te plassen. 't Straaltje miezelde in het stof en druppelde uit.

'n Eind verder in de straat hingen kinderen op een vervallen muurtje, dat voor de huizen liep. Dit muurtje was bedoeld als afscheiding voor de tuintjes. Er waren echter geen tuintjes. Als men al ooit met gepatenteerde rozenbedden en grasranden de eentonigheid van grijze, cementen gevels had willen breken, dan was dit pogen op een grandioze mislukking uitgelopen. De jeugd had er loopgraven aangelegd, waarin huisvuil slingerde.

Op de trottoirs stonden bomen in twee rijen tegen de verdrukking in te groeien. Ondanks ontvellingen droegen ze bladeren. Groene bladeren temidden van stof en grauwheid.

De kinderen speelden...

Aan het eind van de straat lag een ‘slambassin’. Arbeiders stonden met hoge kaplaarzen in 't kolenslik en vulden met welgemikte schopworpen de vrachtauto's, die daarna

met de bibberende massa wegreden. Plakken als ‘koeflatten’ gleden tussen de schotten op straat, waar ze in de zon tot zwarte stof verpoeierden. Auto's reden af en aan.

De pungel over de schouder, kwam Wilhelm van dagschiech. Met zware stap kwam hij de straat in. Het jongetje zag hem en liep naar hem toe.

‘Vader!’

Met wrevel keek de man naar het smoezelige ventje. Z'n hand streek over het hoofdje. Toen ging hij door het ‘voortuintje’ zijn woning binnen. 'n Scherpe spinazielucht sloeg hem in 't gezicht. De pungel viel op de grond. Stampend ging hij de de trap op naar boven.

'n Dikke vrouw, met een ontevreden gezicht, kwam uit de achterkamer de gang in.

‘Zo, ben je er? Moet je niet eten?’, vroeg een harde stem. ‘Straks. Ik ben hartstikke moe,’ antwoordde hij.

‘Als je moe bent kun je toch wel eten. Straks bekt 't je weer niet. Maar dan ben je er zelf de schuld van.’

Hij bleef staan.

‘Kun je dat wurm geen broek aan zijn gat doen?’

Verbolgen keek ze op.

‘Je meent zeker, dat ik niets anders te doen heb dan op dat jong te letten. 't Is nooit goed. Zorg jij dan voor hem. Je hebt hem ook op de wereld gezet. Als je 't zo erg vindt, dat hij zonder broek loopt, breng er dan 'n stuk of twaalf mee.’

Hij klom verder de trap op. Ze schreeuwde hem nog na: ‘Jij hebt hem op de wereld gezet en ik moet maar zien, hoe ik met 'n hongerloon rondkom!’

Ze hoorde 'n plof en het kraken van een bed.

Driftig gooide ze de deur achter zich dicht en ging met haar dikke lijf tegen de stang voor het fornuis hangen, om de spinazie door de aardappelen te stampen.

Boven op het kamertje begon 't voor Wilhelm te draaien.

Zijn gezicht was vaalbleek. De ratelende afbouwhamer trilde in zijn armen en schokte in zijn lichaam.

Ze hadden hem van katoen gegeven. 't Was beestenwerk, om uit de vuile laag, waarin ze nu al meer dan een maand zaten, per man zeven wagens de goot te laten afratelen. Eerst waren het vijf wagens geweest, die volgekapt moesten worden om het accoordloon te halen. De opzichter was er echter niet tevreden mee. Hij kroop als een jachthond van stuk naar stuk door de pijler. De kompels hadden in hun handen gespuwd. 't Resultaat was, dat zés wagens per man werden geleverd. Ze hadden toen een voordelige afrekening gekregen, maar bij de nieuwe vaststelling van het accoord, werd het prompt op zés wagens bepaald. De mannen waren om te barsten geweest. 't Enige resultaat was, dat het spelletje zich herhaalde. 't Duurde niet lang of de zevende wagen werd de goot afgeschud. En weer opnieuw werd het accoord herzien. Over méér-prestatiepremie werd daarna niet meer gesproken. De domste opzichter wist, dat er geen brok méér losgewroet kón worden. De werkers zouden 't trouwens vierkant verrekken. Ze waren genoeg bedonderd. 't Vertrouwen was kapot. De heren profiteerden ‘rücksichtslos’ van elke inspanning. Ze vroegen er niet naar, of 't ménselijk, bóvenmenselijk of ónmenselijk was. Ze zaten in hun fauteuils te confereren over bezuinigingsmaatregelen. Dat de heren maar 'ns op hun buik, onder een lekkend dak kwamen te liggen, om over bezuiniging te praten, als de afbouwhamer door hun lichamen ratelde en 't water hun langs het lichaam dreef. Dan zouden ze tot andere conclusies komen en van de werkers geen prestaties verlangen, die boven hun krachten gingen. 'n Hondenleven, dat van mijnwerker.

De twintigste eeuw had het aanschijn der aarde in heel de streek, van Kerkrade via Brunssum tot Geleen, totaal

veranderd. De eeuwenoude landbouwstreek was een modern mijnbekken geworden.

Nadat de Staatsmijn ‘Wilhelmina’ in Terwinselen de kolenwinning was begonnen, verrezen spoedig de schachttorens in Hoensbroek en Brunssum op de terreinen van de ‘Emma.’ De ‘Maurits’ in Lutterade, wroette nadien de eerste stenen naar boven. Met de vier mijnen van de particuliere onderneming, de ‘Oranje Nassau’ te Heerlen, de ‘Willem Sophie’ onder Spekholzerheide, de ‘Laura’ en ‘Julia’ in het Amsteldal te Eygelshoven en de oude ‘Domaniale’, was Zuid-Limburg twaalf steenkolenmijnen rijk. 't ‘Prikje’ onder Bleijerheide was 'n geluidloze dood gestorven.

De groei der ‘koelen’ had in luttele jaren een sterke bevolkingsaanwas tot gevolg gehad. Boerendorpjes groeiden uit tot industrieplaatsen. 't Landbouwdorp Heerlen, centrum van het kolenbekken, zag in minder dan dertig jaar haar inwonertal vertienvoudigen.

Het aantal arbeiders uit de streek was op de duur niet voldoende! De werving ronselde daarom buitenlanders. Duitsers, Tsjechen, Oostenrijkers, Hongaren, Polen, Italianen, Slovenen en anderen. De dorpen werden staalkaarten van nationaliteiten. 'n Gedeelte van degenen, die naar het ‘steinreiche Holland’ kwamen, assimileerden. Ze stichtten gezinnen en werden vaste bewoners van de mijnstreek. Toen de uitbouw zich goed en wel had voltrokken, kwam de crisis... Overproductie!...

Twaalf steenkolenmijnen zaten midden in de wanhopige worsteling, die op de wereldmarkt werd geleverd.

Vreemde kolen werden tegen dumpingsprijzen geïmporteerd, terwijl op de eigen mijnen bergen kolen onverkoopbaar lagen. De bedrijfsleidingen der ‘koelen’ stonden voor onoplosbare economische problemen. De ellende in de arbeidersgezinnen groeide met de dag. Angst en wantrouwen verwekten 'n geest van verzet, die zich niet

openlijk kon uiten, maar die heviger werd, naarmate personeelsinkrimping of prestatie-opdrijving werd doorgevoerd. Vooral in de mijnen, waar hoofdzakelijk buitenlanders werkten, de vergaarbakken van nationaliteiten, klonk het lied van de arbeid waanzinnig rauw. De ontslagen, die met tientallen vielen, betroffen veelal allereerst de buitenlanders. Waar moesten ze heen? De mijnstreek was hun nieuwe vaderland geworden. Het dreigend spook der werkloosheid maakte hen krankzinnig van angst. Dit spook zwaaide z'n scepter in de pijlers aan het kolenfront, waar de zwarte kerels zich, koste wat kost, wilden handhaven. Ze leverden topprestaties.

Wilhelm lag in bed. Z'n adem zwoegde in zijn borstkas. In z'n mondhoeken borrelden blaasjes. Kreunend draaide hij zich op 'n zij. Even later snurkte hij.

Beneden had Truda de ketel op de fornuisplaat gezet en was op een stoel gaan zitten. Haar vlees hing aan weerskanten over de zitting. Piekharen sliertten langs haar blauw opgelopen gezicht. Haar ogen staarden recht vooruit, ontzet of er iets verschrikkelijks te gebeuren stond. Truda had dit de laatste tijd méér. 'n Weeïg gevoel aan haar hart, duizeligheid, die haar angstig maakte en klamme zweetdruppels uit de poriën perste.

Hijgend zat ze op de stoel. Haar hart begon eensklaps heftig te bonzen. Ze moest slikken om 'n opstotend gevoel terug te dringen.

Als zo'n aanval voorbij was, nam ze zich iedere keer voor naar de dokter te gaan. Maar 't kwam er nooit van. Bij de dokter moest je alles uitdoen. Daar zag ze tegen op. 't Kloppen verminderde. De ademhaling werd rustiger. Na een langgerekte zucht verdween de angst langzaam uit de ogen. Met de rug van haar hand streek Truda de piekharen van haar klamme voorhoofd weg. Toen begon ze te huilen.

‘Wat heb ik aan m'n leven?’ dacht ze.

Haar huwelijk met Wilhelm was 'n bittere ontgoocheling voor haar geworden. Ze was een flinke jonge vrouw geweest, met 'n welgevormd lichaam. In de danszaal glorieerde ze. De jongens vochten om haar. Jonge kerels met sterke armen, die haar, op het rythme van de slepende dansmuziek, over de gladde vloer wiegden.

De gelukkige, die haar na een dansavond naar huis mocht brengen, werd door 'n stel teleurgestelden afgunstig nagekeken. Truda wist met haar vrouwelijke intuïtie, wie ze de beurt moest geven om 't vuur levend te houden. De uitverkorene gaf ze royaal voldoening. Ze was niet zuinig, liet zich zoenen en wanneer armen haar lichaam omknelden, sloeg ze de hare om de hals van haar slachtoffer, die voor altijd in deze overdaad van voelbaar geluk wilde voortdeinen. De huwelijksaanzoeken, die Truda kreeg, waren dan ook niet te tellen. Maar de jonge vrouw speelde liever het gewaagde hartespel in de lokkende onbestemdheid van het vrije leven dan zich aan één hart te binden. Totdat Wilhelm kwam...

Hij kwam op 'n Zondag met een vriend naar Aken om de stad te bezichtigen. Ze waren de danszaal binnengestapt om 'n glas bier te drinken. Wilhelm was een flinke jongen, met donkerbruine ogen.

‘Hij is uit 't slag gevallen,’ zeiden de mensen van het dorp, waar hij woonde. Zijn vader was een gebogen man met 'n ernstig gezicht en zijn moeder 'n lieve vrouw met rood haar. Toch verwonderde niemand zich over zijn forse gestalte. Zonder dat men het naadje van de kous wist, vertelden de kinderen reeds, dat de mijnwerkersfamilie, waartoe Wilhelm behoorde, uit 'n stam van reuzen voortkwam, zwarte kerels van meer dan twee meter, met donkere ogen en 'n legendarische kracht... Wilhelm kwam de danszaal binnen en zag Truda. Toen ze zich omkeerde zag zij hém. Hun ogen boeiden elkaar.

Ondanks de waarschuwingen van z'n vriend, ging hij haar ten dans vragen. Ze verkoos hem boven de anderen en genoot van de veroveringsdrang, die door zijn lichaam trilde. Hij liet z'n vriend in de steek. Stekelige opmerkingen van concurrenten lieten hem koud. Hij had alleen oog voor Truda, die hem met haar lichaam bekoorde en met haar lach aanmoedigde. Hij bracht haar naar huis door de straten van de oude Keizerstad. De jonge vrouw durfde de omweg langs de Lousberg, die ze anders met haar gezellen ging, niet te maken. Ze duchtte de vlam in de ogen van haar begeleider en de druk van z'n armen. Door de nacht ging hij terug naar het dorp, drie uur gaans. Hij had middagschiech, anders had hij bij z'n thuiskomst rechtstreeks naar de mijn kunnen gaan.

Zondag na Zondag trok hij naar Aken. Steeds ontmoette hij Truda in de danszaal. Telkens bracht hij haar naar huis. Hij vond 't vanzelfsprekend, dat Truda van hem was. Vooral nadat hij met 'n medeminnaar had afgerekend, met één vuistslag sloeg hij hem neer. Toen beschouwde hij zich voor goed de alleenbezitter van de jonge vrouw.

Hoewel Truda naar het leven van ongeregeld genieten verlangde, hield ze van de aanhankelijke zwarte jongen. Hij was de sterkste, de moedigste, de vurigste. En... hij kwam alleen 's Zondags. De zes andere dagen kon ze doen wat ze wilde...

Hij vroeg haar niet, maar besliste, dat ze in de komende zomer zouden trouwen. Hij was hulphouwer op de Domaniale en verdiende genoeg om haar te onderhouden.

Ze was er van geschrokken. Zij wist van hem niet meer, dan dat hij ergens over de grens woonde en in 'n ‘grube’ werkte. Aan trouwen had Truda totaal niet gedacht. Wilhelm was haar Zondagsvriend...

Ze stonden tegenover elkaar op een weggetje in het ‘Wald’.

‘Dan ben je van mij,’ fluisterde hij, ‘van mij alleen. Voor altijd.’

Met neergeslagen ogen wilde ze z'n vragen ontwijken.

‘Ik... ik moet naar huis... Ik...’

Hij nam haar om haar middel.

‘Is dat afgesproken?’

‘Ik zal er over denken, Zondag...’

‘Goed,’ zei hij zelfverzekerd, ‘Zondag zullen we 't bekend maken.’

Ze had zich voorgenomen om hem nooit meer te ontmoeten, maar bij 't naderen van de Zondag werd ze onzeker. 'n Uur lang moest Wilhelm in de zaal op haar wachten. Eindelijk kwam ze. Ze had zich wat verlaat. Als een koning, die zijn bruid aan z'n hovelingen voorstelt, leidde hij haar naar het midden van de zaal en maakte hun ‘voorgenomen huwelijk’ bekend. Luid was 't applaus, dat opklonk. 'n Stel jonge kerels beten op hun tanden. Ze konden het niet verkroppen, dat 'n vreemdeling hun de aangebedene wegkaapte.

Ze trouwden, zeer tegen de zin van Jozef en Liesbeth. Toen deze vernamen, dat Truda 'n ‘Mädel’ van bedenkelijke zede was, die er al zeven en tachtig had ‘versleten’ zonder aan één te blijven plakken, verzetten zij zich tegen het huwelijk. Twee andere kinderen hadden verkering in de buurt. Hun oudste meisje was met een jongen uit Brunssum getrouwd. Waarom moest Wilhelm 't in Aken zoeken, waar 't vrouwvolk van een ander slag was. Daar zou hij spijt van krijgen, zeiden ze.

Wilhelm hád er spijt van gekregen. En Truda niet minder. Uit balorigheid was de trouwlustige jongeman op de Willem Sophie gaan werken, waar hij een huis in 'n kolonie kreeg. Hij woonde zodoende ver genoeg van z'n familie om aan haar bemoeizucht te ontsnappen.

Wilhelm droomde zich een hemel op aarde. 't Werd echter 'n koude hemel. De vrouw, die hem overdag be-

koorde, was 's nachts niet te genaken. Als z'n hand haar lichaam aftastte, bleef ze onbewogen. Truda was als de dood zo bang om kinderen te krijgen. Ze wilde jong blijven; 'n ongeschonden lichaam hebben, om de mannen te bekoren. In haar huwelijk speelde ze 't oude spel van verleiding ongestoord voort. Ze fascineerde de mannen met haar uitdagende lach. De jaloerse vrouwen uit de buurt haatten de ‘Duitse’. Met een minachtend gebaar en 'n schampere lach draaide ze hun de rug toe. Wilhelm ijsbeerde door de dagen en nachten. Totdat 't gebeurde. Toen een buurvrouw 't hem vanuit de openstaande deur toeriep, beschouwde hij het als venijnige vrouwenklets, maar in het café hadden de mannen hem zekerheid gegeven. Het was nu duidelijk, waarom de ‘steiger’ hem plotseling op nachtschiech had geplaatst.

Woest liep hij naar huis. De deur dreunde in 't slot. Als een losgebroken stier stormde hij op Truda toe, greep haar bij de polsen en brulde: ‘Loeder dat je bent!’

Ze was hevig ontsteld en lachte van de zenuwen. Dat was haar redding.

‘Loeder.’

Weer lachte ze.

In plaats van haar te trappen en te slaan, zoals hij zich had voorgenomen, stond hij hijgend van begeerte voor het lokkende lichaam. Met de oerkracht van de hartstocht tilde hij de vrouw op en droeg haar door de kamer naar boven. Ze klemde zich aan hem vast. Hij overweldigde haar in 'n ontembare losbarsting van lang opgekropte zinnelust.

Toen hij haar verliet, zei hij 't nog: ‘Loeder!’

De volgende dag nam hij, na 'n handgemeen met de ‘steiger’, waarbij hij de woorden ‘vuilak’ en ‘schoft’ gebruikte, z'n ontslag en meldde zich bij de ‘Wilhelmina’. Hij was een der laatsten, die aangenomen werden. De crisis deed haar intrede.

Truda had hem nadien niet meer durven weerstaan. Hun verhouding bleef echter stroef en zonder warmte. Wilhelm ging drinken en Truda gaf als antwoord de brui aan 't huishouden. Ze luierde door de dagen en toen ze het leven in haar schoot begon te voelen, werd ze na een opstandige tijd 'n teleurgestelde vrouw, die meer hing dan stond. Ze werd er dik van.

De geboorte van het kind bracht, in plaats van toenadering, vijandschap tussen de ouders. Zij had 't niet gewild. Het was zijn werk...

Haar hangerige onverschilligheid nam met de dag toe. Ze werd alsmaar dikker. De ranke klipgeit van weleer groeide uit tot 'n kamerolifant. De omgeving begon haar invloed uit te oefenen. 't Huis vervuilde, evenals de vrouw. Ze werd als de buurt, slordig en vies...

Truda zat op een stoel en huilde. Wat had ze aan haar leven, waarvan ze zich zoveel had voorgesteld...

Over zessen kwam Wilhelm naar beneden. De vrouw schepte 'n bord vol versudderde spinazie en zette 't voor hem neer. Hij at met lange tanden. Vlees kwam zelden of nooit op tafel, ook nu was 't er niet. 'n Man, die de helft van z'n loon verzuipt, kan deze lekkernij niet verwachten. 't Was voor een geregeld gezin al moeilijk de eindjes aan elkaar te knopen. Menig huisvader ging 's Zondags niet meer naar de stamkroeg, eenvoudig, omdat geen dubbeltje van het zuurverdiende geld in 't gezin gemist kon worden. De zuipnaam, die de mijnwerkers hadden, was op weg een fabel te worden. De tijd was voorbij, dat vóór en na de schiech in de kroegen tafels vol ‘snaps’ klaarstonden.

In de eerste tijd der evolutie, was er geen grenscontrole. 't Uitschot van alle natiën kon in 's Hertogenrade papieren kopen, waardoor Jan Rap en z'n maat naar de mijnen kwam. 't Waren kerels, die nergens meer terecht konden

en die vrouwen van allerlei allooi meebrachten, waarmee ze huisden en vertier maakten.

Er werd grof geld verdiend. 't Vreemde vrouwvolk verdiende bovendien voor zich zelf de kost. Ze sliepen nooit alleen. Ook niet als haar vaste bedgenoot nachtschiech had. Op loondag ging de meerderheid van de middag- en nachtploeg niet naar beneden. Er werd gegokt en gezopen tot laat in de nacht.

In die wilde jaren had, door de zattigheid en zwijnerij van dat maatschappelijk uitschot, de naam mijnwerker een minderwaardige bijklank gekregen. Nog lang heette het in de volksmond: ‘Die z'n vader en moeder heeft vermoord, is nog te goed voor mijnwerker’.

Toen de grenscontrole werd verscherpt en 't politioneel onderzoek bij aanneming op de mijnen werd geregeld, kreeg geen avonturier meer kans om onder te duiken. Allengs werd het gehalte beter en voerde de oude mijnwerkersstam, met zijn traditionele zeden en gewoonten, weer de boventoon. De oude mijnwerkersstam, met de ‘richtige bergmansgeest’ en de echte vaktrots. De jongeren zouden deze geest en deze trots echter nooit krijgen. Daarvoor waren de tijden te zeer veranderd. De romantiek had plaats gemaakt voor harde realiteit.

Na 'n paar happen schoof Wilhelm 't bord weer weg en ging uit. In plaats van naar de kroeg, zoals Truda veronderstelde, ging hij, nadat hij het kind naar binnen had gestuurd, in de richting van Terwinselen. In een winkel kocht hij 'n paar broodjes, die hij onderweg opat. Wilhelm ging bij een kompel op bezoek. Hij had hem al meerdere malen beloofd eens aan te komen. 't Was een oude buurman van z'n ouders, die als sleper en later als hulphouwer op de Domaniale had gewerkt, voordat hij als houwer op de ‘Wilhelmina’ werd aangesteld. Hij woonde in een der arbeiderswoningen, die deze Staatsmijn omzoomden.

De zon stond nog fel aan de hemel te branden. De akkers geurden. Ergens in 'n kerktoren sloeg de klepel zeven slagen.

Rechts op de heuvel lag Kerkrade tegen de Duitse grens gedrukt, met het kostbare cultuurmonument ‘Rolduc’ op de achtergrond. Van de kastelen, die in de Middeleeuwen het landschap sierden, lag alleen ‘Ehrenstein’ in 't Ansteldal te verbrokkelen. Nieuwe kastelen waren ervoor in de plaats gekomen. Kastelen, met schachttorens en hoge schoorstenen, die zwarte rook spuwden op de huizen der horigen en de lucht met gruisstof vergrauwden. Wilhelm liep over de weg naar Terwinselen en keek onwillekeurig naar het draaiende vliegwiel in de schachttoren van de Wilhelmina. Beneden, in de doolhof van gangen en pijlers, werkten de kompels van de middagschiech, om de kolen los te hakken en de wagens vol te laden.

't Vliegwiel in de schachttoren draaide...

Wilhelm ging naar kompel Gerard. Deze stamde uit een familie van mijnwroeters. die zich ziek voelden, als ze 'n dag niet naar beneden waren geweest. Kerels, die leefden voor hun vak, waarin ze de voldoening vonden, die eerlijke werkers nodig hebben, om met een fier gebaar hun loon op te strijken.

Gerard was de vijftig al gepasseerd. In tegenstelling met andere kompels, die op veertigjarige leeftijd het beste deel van hun leven achter zich hebben, was Gerard een bonkige man met brede schouders. Tegenslag en verdriet waren hem niet gespaard gebleven. Z'n vrouw was kort na de geboorte van hun derde kind gestorven. Het oudste meisje, Greetje, nauwelijks acht jaar, kon onmogelijk de moeder vervangen. Liesbeth, hun buurvrouw, was in die jaren 'n ware engel geweest. Zij had het gezin er doorheen geholpen. Later, toen Greetje zelfstandig werd, kwam

ze nog dagelijks om Hans te verplegen. Hans, de jongste, 'n stumperig ventje, dat nooit had kunnen lopen. Nauwelijks tien jaar oud stierf hij.

Gerard had dikwijls het verdriet in z'n keel voelen kroppen, maar hij was 'n gelovig mens, die God kans gaf de zijnen te beproeven.

Z'n tweede meisje was getrouwd. Samen met z'n oudste die door de zorg voor het gezin haar huwelijkskansen had laten voorbijgaan, woonde hij in een huis van de mijn op de hoek van een pleintje. 't Was een proper huisje, goed in de verf, met witte gordijnen. De hele buurt maakte trouwens 'n prettige indruk, ondanks het mijnstof dat er op plakte.

Op de daken stond 'n stel duiventillen. Mijnwerkers zijn hartstochtelijke duivenmelkers, die hun beesten verzorgen als kinderen. Vooral in de tijd, dat de vluchten gemaakt worden, zijn de duiven 't gesprek van de dag.

Toen Wilhelm voor de deur stond, aarzelde hij. Wat kwam hij eigenlijk doen? Gerard was 'n beste kerel. Hij was een overtuigd lid van de Mijnwerkersbond en beweerde, dat elke kompel er lid van diende te zijn. Zou Gerard hem misschien willen overhalen?

Wilhelm was van geen bond. Z'n vader had er nooit voor gevoeld en hij evenmin. 't Kostte je alleen contributie. Wat presteerden de organisaties? Hadden ze de loonsverlagingen kunnen verhinderen? Bij 't werktempo mochten de leden even hard meekappen als de rest. Nee, 'n stelletje bonzen aan een goed salaris helpen, daar voelde Wilhelm niets voor. Dat die met hun melkhanden ook maar als wormen in de pijlergangetjes kwamen liggen... Toen hij aanbelde deed Greetje open.

‘Kijk, daar hebben we Wilhelm!’

Ze lachte met haar hele gezicht.

‘Dat is nu eens aardig van je.’

‘Is... eh... is je vader thuis?’

‘Ja zeker. Kom er in. Hij is in 't tuintje met z'n dahlia's bezig.’

Ze bracht hem door de huiskamer naar 't tuintje achter 't huis, waar Gerard tussen de bloemen stond. Alleen z'n hoofd was zichtbaar.

‘Pap, hier is Wilhelm.’

‘Ah, je hebt dan toch woord gehouden,’ klonk Gerard's stem tussen de dahlia's. ‘Ik kom zo!’

‘Ga maar 'ns kijken,’ nodigde Greetje haar oude buurjongen uit, ‘dan ga ik 'n kopje koffie zetten.’ Meteen wipte ze naar binnen.

Wilhelm keek haar na. Greetje... Hij had vroeger met haar gespeeld. Ze hadden gekibbeld. Nu was 't een volwassen jonge vrouw. Ze was schoon gewassen, had de haren gekamd en droeg 'n gebloemd schortje op een blauwige jurk met halve mouwen. 't Gangetje en de kamer waren zindelijk. 't Koper blonk. Wat 'n verschil met Truda...

‘Kom eens hier, dan laat ik je de eerste-prijs-winnaars van de tentoonstelling zien,’ riep Gerard.

Wilhelm schrok op uit z'n gepeins. Met trage stap ging hij naar het bloemperk, waar de oude kompel hem z'n producten toonde.

‘'t Vorig jaar heb ik de derde gekregen. Maar let eens op. Met deze hier maak ik kans op de éérste,’ beweerde hij, terwijl z'n grove handen een rose bloem streelden. ‘'t Is een wonder,’ zei hij trots.

Wilhelm had geen verstand van dahlia's. Hij vond ze wel mooi, maar kon de bewondering, die Gerard verwachtte, niet opbrengen.

‘Je moet eens in Kerkrade komen kijken, dan zie je de mooiste dahlia's, die er op de wereld bestaan.’

‘'k Zal eens zien,’ beloofde Wilhelm, ‘ik hou niet zo veel van bloemen. Ik heb er trouwens geen verstand van.’ Gerard keek in een misnoegd gezicht.

‘Enfin,’ zei hij, ‘ieder z'n meug, zegt de boer... Kom, dan gaan we naar binnen. We hebben de zon buiten gehouden. 't Is er luchtig.’

Toen ze aan tafel zaten, kwam Greetje met de koffie. ‘Jelust zeker ook wel 'n koekje, hé lekkerbek?’ plaagde ze. Wat moest hij antwoorden? Hij knikte met z'n hoofd en zei:

‘Jullie doen 't je nogal van die paar rotguldens.’

Vader en dochter keken elkaar aan.

‘O... eh... wij... dat doen we omdat jij er bent,’ kwam 't weifelend uit Greetjes mond, ‘anders drinken we water!’

‘Drink je geen kop mee?’ vroeg vader haar.

‘Dadelijk. Ik moet nog even naar de kruidenier. Jullie redden je wel denk ik. Ik ben zo weer terug.’

Ze ging, en de mannen bleven alleen.

‘Santé,’ zei Gerard, ‘'t is wel geen borrel, maar 'n kop koffie smaakt ook.’

Wilhelm keek over de rand van de kop naar z'n gastheer. ‘Bedoel je hiermee te zeggen, dat ik 'n zuiplap ben?’

‘Hoe heb ik 't nou,’ verwonderde Gerard zich. ‘Je hebt nog niets anders dan hatelijkheden gezegd.’

‘Waarom moet ik hier komen?’

‘Maar jongenlief, dat ben je helemaal niet verplicht.’

‘U hebt het toch gevraagd?’

‘Omdat we oude buren zijn. 'n Andere bedoeling heb ik niet gehad.’

Ongelovig keek Wilhelm hem aan.

‘Ik heb U anders in de gaten,’ zei hij vijandig. ‘U wilt me overhalen om van de bond te worden.’

‘Zo, denk je dat,’ antwoordde Gerard kalm. ‘Dan kan ik je alleen zeggen, dat geen haar op m'n hoofd hieraan heeft gedacht. Zo iets moet je zelf weten. Ik beschouw 't lidmaatschap als een kwestie van plicht.’

‘Daar heb je 't. Plicht! Ik ben dus een lapzwans.’

‘Zeg, als je me nou... Enfin, ik neem 't je niet kwalijk.’ ‘Waarom niet?’

‘Waarom niet? Waarom niet? Je vraagt naar de bekende weg, beste vriend.’

‘Ik weet verdomd goed, wat U zeggen wilt. Ik ben 'n zuiplap, die z'n gezin verwaarloost.’

‘Dat weet ik niet.’

‘Dan weet ik 't voor ons tweeën. Als U in mijn schoenen stond zou U ook zuipen. Kom maar 'ns bij mij thuis kijken. Daar krijgt U geen kopje koffie met 'n koekje. Daar is zelfs geen schone stoel. Alles is vuile rotzooi. De jongen loopt zonder broek op straat, en zij... bah, wat 'n vrouw!’

De oude man keek hem recht in de ogen.

‘Je bent 'n arme kerel,’ zei hij, ‘maar het is je eigen schuld. Had naar je ouders geluisterd.’

Wilhelm's ogen fonkelden onheilspellend. Met een ruk stond hij recht.

‘Moest ik dan eeuwig en altijd aan de leiband blijven lopen? Ik mag toch zeker doen wat ik wil. 't Is goed zo... Verdomme, 't is goed zo...!’

‘Hou je kalm en ga zitten,’ verzocht Gerard hem.

‘Nee, ik ga. Ik laat me niet bedonderen. Door niemand.’ Aan de deur draaide hij zich om.

‘U kunt doen wat U wilt. Van de Bond word ik nooit...’ ‘Als dit niet vrijwillig gebeurt, moet je 't ook zéker niet doen,’ gaf de oude Gerard krachtig terug. ‘We zullen 't ook wel voor jullie opknappen. Als je niet beseft, dat tegenover het georganiseerde kapitaal 'n arbeidersbeweging nodig is, die de rechten der arbeiders verdedigt, dan zullen wij je dit bewijzen.’

‘Sallemander,’ smaalde Wilhelm, ‘wat bewijzen jullie? Wat doet de Bond? Geen donder. 't Kost ons alleen onze duiten.’

Gerard was ook opgestaan.

‘Jouw duiten? *Mijn* duiten wil je zeggen. Daar profiteer je van. 't Is 'n rot-tijd, dat geef ik toe. Maar vandaag of morgen barst de bom. Wacht maar eens. Als ze op de particulieren de loonsverlaging doorvoeren, gaan de poppen aan 't dansen. 't Is godgeklaagd, dat mannen, die in mijnen werken, nog minder loon ontvangen dan een steuntrekker of 'n arbeider in de werkverschaffing.’

‘Zo erg is 't hier toch niet?’

‘Omdat de Staat de tekorten dekt en de Staatsmijnen de particulieren beconcurreren. We zijn allemaal mijnwerkers en als kompels moeten we een gesloten eenheid vormen. Je wilt toch zeker niet zeggen, dat wij 'n hemeltje onder de grond hebben?’

't Was echte mijnwerkerspraat die Gerard uitsloeg, doorspekt met vergadertermen. Maar hij had gelijk. 't Economisch kolenproces voerde de bedrijfsleidingen, die zich aan de wurgingsgreep wilden ontworstelen, tot wanhoopsdaden...

‘'t Is rotzooi,’ zei Wilhelm, terwijl hij weer op de stoel ging zitten. ‘En wat doet de Bond nu?’

‘Ze zijn aan 't confereren. Binnenkort hebben we vergadering. Als je wilt kun je gerust 'ns komen luisteren. Dan gaan je ogen misschien open.’

Ze waren beiden gekalmeerd. Wilhelm dronk z'n koffie uit en stond op.

‘Ik ga opstappen,’ zei hij. ‘Misschien kom ik nog eens terug.’

‘Je bent altijd welkom’...

Aan de buitendeur ontmoette hij Greetje.

Ga je al weg?’

‘Ik kom nog eens terug.’

‘Dat moet je zeker doen. Dag Wilhelm.’

‘Dag Greetje.’

‘De groeten thuis!...’

Op de hoek aan de hoofdweg Kerkrade-Heerlen ging

Wilhelm een café binnen. Er zaten nog enkele mijnwerkers, druk redenerend over het hangende loonconflict. De achteruitgang van de mijnindustrie bracht bange zorg in de harten van de uiterlijk ruwe mannen. Er heerste een noodtoestand. De mijnstreek stond met 't gezicht tegen de muur. De directies wilden er door heen, maar de muur bleek van beton... Nog voor kort hadden de gezamenlijke mijnen de loonsovereenkomst opgezegd en aangekondigd, dat zij door de slechte gang van zaken genoodzaakt waren een loonsverlaging van tien procent toe te passen. De Mijnwerkersbonden wensten deze verlaging onder geen beding te aanvaarden. - 't Bleef gisten en spannen.

De Hoofdingenieur van het Staatstoezicht op de mijnen richtte een noodkreet tot Regering en volk. Hij betoogde: ‘Onze zeer moderne Nederlandse mijnen, die onder de beste der wereld te rekenen zijn, ondervinden de onbelemmerde concurrentie van het buitenland, terwijl ze bij de export overal voor gesloten deuren staan...

Wanneer onze mijnindustrie aanspraak wil maken op gerechtvaardigde Regeringssteun, gelijk alle omliggende productielanden: Duitsland, Engeland, België, Polen, die aan de mijnbouw verlenen, en gelijk die hier te lande ook aan de landbouw gegeven wordt, dan moeten de bedrijven en de arbeiders aantonen, dat zij hunnerzijds al het mogelijke hebben gedaan om zich aan te passen. Welnu, dit is tot op de bodem van de beker gebeurd. De mijnwerkers deden ten volle het hunne, niet slechts in prestatie, maar ook in verdienste. De zeer sterk verhoogde prestatie bij nietverhoogde productie, had een personeelsvermindering van 8000 man tot gevolg.

Mijnwerkers zijn mensen, die door de zeer zware slopende arbeid gemiddeld met 45 jaar versleten zijn. Vele gezinnen van deze arbeiders moeten, gedwongen door loonsverlaging en verzuimdiensten, met minder dan *f* 14,-

per week toekomen. Dit is absoluut onaanvaardbaar. Dat er iets gebeuren moet, staat wel vast. Het behoud onzer mijnen en het levensonderhoud onzer nog 30.000 arbeidende mijnwerkers zijn een groot algemeen belang. Sluiten van mijnen of dalen der lonen onder het uiterste bestaansminimum, dus totale verarming der gehele mijnstreek, kan niet geduld worden.'

De directies bevestigden deze 'schijnbare overdrijving' door een hernieuwd opzeggen van de loonovereenkomst en tevens van de collectieve arbeidsvoorwaarden.

'n Golf van verbittering sloeg door heel de mijnstreek. De voorstellen van de Werkgevers werden resoluut afgewezen. Als 't buigen werd of barsten, dan barsten... Zo stonden de zaken.

De mannen zaten met grimmige gezichten aan het tafeltje. Wilhelm ging bij hen zitten.

'Ze kunnen me verrekken,' zei er een, 'als de Bond 't niet haalt, dan gooi ik 't neer. Je kunt dan beter gaan stempelen.'

'Ja, 't is rotzooi,' zuchtte 'n ander.

Wilhelm dronk een glas bier. Onwillekeurig dacht hij aan de kop koffie, die hij van Greetje had gekregen. Wat was 't daar proper en gezellig. Gerard had wel 'n houwersloon, maar als hij dronk, zou het bij hem thuis niet zo kunnen uitzien. Die dahlia's waren toch wel mooi...

De zwarte man schoof onrustig op z'n stoel. Zo zou het bij hem ook kunnen zijn....

De anderen aan het tafeltje mopperden voort en geloofden heilig, dat de Bond deze keer, zelfs met een vermindering van de procenten, geen genoegen zou nemen. De directies en de heren in Den Haag moesten eindelijk maar eens weten, dat de mijnwerkers 't vierkant verdomden...

Wilhelm dronk z'n glas leeg en vertrok. Toen hij, over

negenen, de straat inkwam, zag hij nog juist een glimp van zijn zoontje. 't Kind had een broekje aan en liep aan 't slikbassin hard de hoek om. 't Kereltje wist, dat hij door z'n vader naar bed zou worden gestuurd.

Truda zat voor de deur met een buurvrouw te kletsen. Ze keek verwonderd naar haar man, die vroeger dan gewoonlijk naar huis kwam.

'Moet 't kind niet naar binnen komen?' vroeg hij nors. 'Probeer jij hem maar eens te krijgen,' antwoordde ze. 'Voor mij heeft hij helemaal geen ontzag.'

Hij ging naar binnen. In de kamer hing nog een zure spinazie-lucht. 't Was er rommelig en vuil.

Driftig trok hij de achterdeur open en keek in het braak liggend tuintje. Zijn eerste aandrift was een schop en houweel te nemen en aan het werk te gaan. Maar deze werktuigen had hij niet. Hij zou een schop kopen. Dan maar niet zuipen, dacht hij resoluut.

Toen hij weer naar binnen ging en de wanorde in de Kamer zag, steeg een vreselijke woede in hem op.

'*Zij* is de schuld van alles,' dacht hij ziedend. '*Zij* heeft me kapot gemaakt. Als ze was als Greetje, zoop ik niet, maar kweekte dahlia's en dronk 'n kop koffie met een koekje.'

Z'n ogen tastten de muren af en dwaalden over de gore meubelstukken. Z'n handen balden zich tot vuisten. 't Liefst had hij in zijn onmacht-razernij de boel kort en klein gegooid, de stoelen tegen de muur, de tafel tegen het plafond...

Bevend ging hij op een stoel zitten en nam de krant van tafel. Hij keek er in, maar las niet. Hij dacht aan zijn moeder, bij wie hij sedert z'n trouw niet meer was geweest. Van zijn vader had hij nooit gehouden. De oude Jozef was een stuurse man, van wie je niets anders mocht dan stil op 'n stoel zitten. Moeder was heel anders. Die vulde 't huis met haar lach en ravotte met de kinderen

als een jong meisje. Als vader thuis was, bediende ze hem als een koning en eiste van de jeugd, dat ze deden, wat hij wenste. De kinderen waren allemaal bang voor hem. En toch wisten ze, dat hij van hen hield. Dat had hij bewezen toen Catrien, het tweede meisje uit de troep, weg was gelopen. Jozef kwam van de mijn en had, zonder een brok te eten, de hele omgeving afgezocht. Toen hij haar, laat op de avond aan de steenberg vond, waar de kleine zat te spelen, had hij het kind huilend in zijn armen genomen. Hij zag bleek en groen toen hij er mee thuis kwam, maar z'n ogen blonken. Hij hield van ze, maar de kinderen wisten niet goed, wat ze aan hem hadden.

Nu was de oude gepensionneerd. Hij had stoflongen en zat hele nachten rechtop in bed naar lucht te snakken. 't Was goed, dat de kinderen verdienden, anders konden ze van het karig pensioen rechtop kreperen.

Wilhelm keek in de krant. Hij dacht aan zijn moeder. Ze was 'n middag bij hem thuis geweest. Dat bezoek was op een ruzie met Truda uitgelopen. Nadien was ze niet meer gekomen... Als hij Zondag eens naar haar toe ging? Wat zou vader zeggen? Nee, dan ging hij liever naar kompel Gerard en Greetje...

Bij deze gedachte gooide hij de benen over elkaar en spande zich in om te lezen. Het frontartikel trok z'n aandacht. ‘De mijnwerkerslonen,’ stond er in dikke letters boven. Er werden weekinkomens van houwers, slepers en bovengronds personeel mét en zonder kinderen in vermeld, om tot de conclusie te komen, dat het er bedroevend uitzag. Met een diepe zucht gooide hij de krant terug op tafel. ‘Dat moet de Bond maar opknappen,’ bromde hij en ging naar de voordeur.

‘Ik ga slapen.’

‘Roep de jongen dan. Naar mij luistert hij niet.’

Hij riep 't kind, dat zeurend naderbij kwam en ging de

trap op naar boven. Lang lag hij wakker. Toen Truda naar bed was gekomen en reeds uit haar eerste slaap ontwaakte, had hij nog geen rust gevonden. Hij ergerde zich aan het gekreun en de onregelmatige ademhaling van z'n vrouw.

Korzelig gooide hij in de vroege morgen de pungel op z'n schouder en ging naar de mijn. De slaap hing zwaar op de kleppen van z'n ogen.

Aan de controle nam hij zijn penning en ging dwars over het terrein naar het kleedlokaal. Tegen het plafond hingen de werkpakken aan haken, die 'n kettingverbinding met de zijwand hadden. 't Was een griezelig schouwspel, al die kleren tegen 't plafond. Net 'n massaophanging!

Wilhelm maakte de ketting van zijn kleerhaak los en liet z'n werkkleren naar beneden zakken. Hij verwisselde zijn burgerkleding met 't mijnpak en na z'n eigen kleren tegen het plafond te hebben getrokken, haalde hij in de lampisterie een lamp en sloot zich met lome pas aan in de rij van kompels, die aan de liftkooi op hun beurt wachtten.

Op elke verdieping van de kooi namen 16 man plaats; telkens 64 gingen met 'n snelheid van 8-12 meter per seconde naar beneden. 't Ging vlot. Aan een kant stapte de nachtschiech uit, terwijl aan deze zijde de dagschiech de kooi bevolkte.

't Gezamenlijk gebed voor de afdaling was vervallen. Toch sloegen velen nog een kruis.

Uit de kooi stapte Wilhelm op de losvloer in de grote schachtplaats. Daar stonden de treinen klaar, om de mannen naar de afdelingen te rijden. Vandaar gingen ze te voet door de afvoergalerijen naar de pijlers.

De laag waarin Wilhelm werkte, lag 110 m dieper. Hij moest met de kompels langs een ladder, die terzijde van de hulpschacht van vloertje op vloertje was aangebracht,

naar beneden. Ze kwamen in de galerij en gingen naar de sleuf langs het front, die pijler heette. De schudgootmeester tekende de stukken uit en wees elke arbeider z'n plaats. In een lange rij knielden de mijnwerkers, als gloeiwormen aan het front. Ze boorden met de afbouwhamer de kool los, schepten deze in de schutgoot en stutten het ontstane dak met kophout...

De mannen van de nachtploeg hadden de leidingen omgelegd en de schudgoot direct achter het front geplaatst. In het ontkoolde stuk waren de stutten weggenomen, waardoor het dak met razend geweld was ingevallen.

Wilhelm zat geknield voor zijn stuk en zette de afbouwhamer in de splijtvlakken. Het licht van z'n lamp reflecteerde in de kool, die in glimmende brokken neerviel. De hulphouwer kende de kneepjes van 't vak en drukte de zware beitel precies op de goede plaatsen tegen de kolenmuur. De losgetrokken kolen brokkelden neer en werden met forse scheppen in de goot gedeponeerd.

't Eerste uur vlotte het werk uitstekend. Hij kreeg een zichtbare voorsprong op de twee kompels naast hem. De opzichter was met de chronometer komen controleren. Boven het geraas van de eindeloze band, de ratelende boorhamers en de neerstortende stukken kolenmuur, had hij hem goedkeurend toegeschreeuwd:

‘Je vordert goed, kameraad. Hou zo aan!’

Z'n sterke armen hanteerden met gemak de hamer. In een felle drift vocht hij met de weerbarstige aarde, die brok na brok 't veld voor hem ruimde.

‘We zullen je,’ meesmuilde de krachtpatser, die in normale omstandigheden al lang houwer was geweest.

Hij vocht driftig voort. Kolenbrokken vielen neer, werden weggeschept en nieuwe stutten werden geplaatst. 't Zweet dreef langs z'n lijf. Plotseling stokte hij...

Hij hoorde dat de opzichter z'n kameraad, die naast hem werkte, uitkafferde, omdat hij op hem achterbleef. De

man was ouder dan Wilhelm en beweerde, dat er wat aan z'n beitel haperde. De opzichter nam het gereedschap van hem over en ratelde een halve wagen stukken tegen de grond.

‘Als je wilt luilakken, moet je in de steun gaan,’ schreeuwde hij, ‘wat hij kan, moet jij ook kunnen.’

Wilhelm hoorde het verwijt en keek naar de kompel, die woedend de boorhamer in het front stootte. Zijn zwartgrauw gezicht stond verbeten.

‘Als je niet klaar komt, help ik je straks wel,’ riep Wilhelm.

‘Ik heb van jou geen hulp nodig. Maak jij ons maar kapot.’

Op dat moment stokte Wilhelm...

De kompel had gelijk. 't Was abnormaal hoe hij stond te razen. Dat deed alleen een man, die vol wroeging en zelfverwijt z'n opstand tegen het leven met de kool trachtte uit te vechten. En daar profiteerde de opzichter van. Nu hij even uitrustte, merkte hij de siddering in zijn lichaam en de kramp in z'n handen. 't Was gekkenwerk.

Op z'n knieën schuivend ging hij naast de kompel liggen en zette de boor in het stuk van de sombere man.

‘Ik kan niet meer,’ klonk het uit diens mond, ‘ik ben zo ziek als 'n hond.’

‘Waarom neem je dan geen ziekenkaart?’

‘Die heb ik al twee maal gehad...’

Wilhelm wist genoeg. 'n Derde ziekenkaart betekende vrijwel altijd ontslag. Vooral, als de persoon niet in de smaak viel.

‘We zullen 't samen wel opknappen,’ zei hij.

De opzichter was over Wilhelm z'n hulpvaardigheid niet te spreken.

‘Wat jij kunt, moet hij óók kunnen!’ was z'n mening. Wilhelm had de steiger het liefst met de afbouwhamer

de hersens ingeslagen. De man kroop wijselijk verder, toen hij hem met vonkende ogen aankeek.

‘Ik zal wel zorgen, dat de twee stukken er uit komen,’ schreeuwde hij, ‘voor de rest moet je ons met rust laten.’ Ze werkten naast elkaar en kapten en schepten...

Toen de schiech er op zat deed Wilhelm z'n gereedschap op de pin aan de ketting en sloot deze af.

‘Morgen zien we wel weer,’ zei hij tegen de kompel, die een onverstaanbaar ‘dank je’ bromde.

Ze hadden 't er op zitten!

Wilhelm liep als een dronken man door de afvoergalerij en hees zich met moeite de trap op naar de steengang. Hij was bij de laatsten en bofte, dat het treintje er nog stond. Anders kon hij een half uur door de gangen naar de schacht lopen.

Hij zat in 'n hoekje, vol van zijn eigen gedachten. De anderen luisterden naar Caspar, 'n lopend nieuwsblad gelijk, die van een kompel 'n ‘witz’ had gehoord, welke zich op de ‘Hendrik’ in de ploeg van d'n ‘Dodekop’ had afgespeeld.

D'n ‘Dodekop’ was de scheldnaam, die de mannen van pijler X op de Hendrik aan hun opzichter hadden gegeven.

In de tijd, dat de bedrijven zich sterk uitbreidden, had men door gebrek aan geschoold personeel, houwers, die 't vak kenden, zonder voor-opleiding tot opzichter of hulpopzichter gebombardeerd. Ze kwamen rechtstreeks van de ‘bick’. Op een enkele uitzondering na, waren het geen paedagogen, maar dienstkloppers, die met de domme kracht van snauwende bevelen en confectie-straffen, hun gezag trachtten uit te oefenen. 't Waren drijvers in plaats van leiders. Doordat ze hun verantwoordelijkheid geestelijk niet konden verwerken, werden het uiteindelijk zenuwpatiënten.

Evenals de man aan 't front verplicht was zijn toegewezen stuk uit te kappen, evenzo werd van de opzichter een maximum pijleropbrengst verlangd. Elke storing in het winningsproces, bezorgde hem schokken, die op de duur z'n zenuwgestel sloopten. En zoals een onmachtige voerman de zweep over het paard legt om vóór donker thuis te zijn, zo trachtten de dienstkloppers door dwang en straf vóór het einde van de schiech het voorgeschreven aantal wagens uit de pijlers te halen. Ze waren te beklagen, deze lieden, die wiskunde moesten toepassen, terwijl ze de rekenkunst nauwelijks verstonden.

't Geval van de opzichter, die op z'n knieën neerviel, toen de motor van het transportband weigerde en met opgeheven armen in een stortvloed van heiligennamen en vloeken, hemel en hel wilde bewegen om de motor weer op gang te brengen, was algemeen bekend. 't Waren stakkers...

'n Opzichter moet in z'n vak een kunstenaar zijn. 'n Pijler met de lange rij mensen, die naast elkaar aan het kolenfront staan, is te vergelijken met een reusachtige piano. Elke arbeider is een toets van 't instrument; 'n toets met een eigen klank. De opzichter dient de toetsen én hun klanken te kennen. Hij moet er immers 'n geheel van maken, om de prestatie van werkende mensen, in 'n harmonisch samenspel, tot 'n machtige symphonie van de arbeid te doen uitgroeien. 'n Opzichter, die in zijn onmacht roffel na roffel afdreunt, krijgt onherroepelijk een vals instrument.

Zo'n roffelaar was ‘d'n Dodekop’.

De mannen hadden pech gehad. Toen ze te laat aan de voet van de pijler kwamen, stond de Dodekop hun op te wachten. De kompels mompelden onder elkaar z'n scheldnaam. Hardop durfden ze hem niet noemen. Dat betekende boete en die kregen ze al genoeg.

In het knokengezicht van de Dodekop fonkelden twee giftige ogen.

‘Wo kommst du so spät her? Das kostet dir einen Gulden. Was ist deine Nummer?’

Een voor een noteerde hij hun mijnnummer.

‘Und jetzt los, herauf, an die Arbeit!’

Door ondeskundigheid van de opzichter lag de ingang van de pijler bijna drie meter boven de vloer van de galerij. De eersten stonden reeds op de ladder, om door het gat te kruipen, toen de Dodekop zich verwijderde. Na enkele minuten was hij weer terug. De helft had nog geen beurt op de ladder gekregen.

‘Faule Bande,’ schreeuwde hij, ‘schneller, schneller. Es gibt mehr Strafe wie sonst, was. Ich werde euch kriegen, Spitzbuben!’

De sliert op de ladder versnelde. Knieën bogen en strekten. 't Ging de Dodekop nog niet vlug genoeg.

‘Was ist deine Nummer?’

Met doffe stemmen werden nummers opgegeven.

De eersten, die in de pijler waren beland, benutten de wachttijd om 'n boterham op te eten. De Dodekop kwam als laatste door het gat en zag de etende mannen.

‘Bist du noch am fressen, fauler Hund! Was ist deine Nummer?’

En weer werd 'n rij nummers genoteerd.

Maar mijnwerkers zijn geen droge pieten. Ze nemen revanche op de meest originele en geraffineerde wijze. 'n Blaffende opzichter, die zijn mannen afraast, moet op alles voorbereid zijn. Hij wordt tot wanhoop gebracht. De Dodekop had dit al meermalen ondervonden. Hij scheen echter niet vatbaar voor verbetering. Dan moest hij 't maar voelen...

Als er op een post 'n storing optreedt, moet de opzichter gewaarschuwd worden. 'n Storing kan een belangrijke vermindering van de pijleropbrengst tot gevolg hebben.

Dit waarschuwen gebeurt door te roepen: ‘Steiger moet opkomen.’

Als de roep áchter in een pijler klinkt, wordt hij in alle toonaarden herhaald. Hij drijft als het ware langs de kolenmuur. Hoog en laag, schel en rauw klinkt 't: ‘Steiger moet opkomen’... De volgende: ‘Steiger moet opkomen’... ‘Steiger moet opkomen’ enzovoort, totdat de opzichter bereikt is.

Ze waren nog geen half uur aan 't werk, toen geroepen werd ‘Dodekop moet opkomen.’ De roep kwam naderbij: ‘Dodekop moet opkomen’... ‘Dodekop moet...’ Plotseling, in de nabijheid van de Steiger, brak hij af.

‘Wer hat gerufen?’

Niemand...

Hij ging langs de hele rij.

‘Hast du gerufen?’

‘Ik niet’.

't Was de eerste keer, dat z'n scheldnaam in de pijler klonk. Degene, die hij betrapte, kon minstens op ontslag rekenen.

Hij ging langs het hele front. Niemand had geroepen. Nauwelijks was hij terug, of weer klonk het hoog en laag, hard en hees: ‘Dodekop moet opkomen’... ‘Dodekop moet opkomen’...

De ziedende opzichter ging weer van man tot man.

Toen 't spelletje de zesde keer werd gespeeld, merkte een eerzame huisvader niet, dat de ‘Dodekop’ in z'n nabijheid stond. Ondoordacht riep hij: ‘Dodekop moet opkomen’.

‘Aha, du bist derjenige, der schelet. Komm mal mit zum Chef. Dann wirst du gekündigt.’

De geschrokken man had geen keuze en ging met de verbolgen opzichter mee naar boven.

Ze stonden beiden voor het bureau van de Chef. De huisvader frommelde zenuwachtig met z'n pet. De Dodekop

deed zijn best om, druk gebarend, ‘den verdammten Kerl’ z'n portie te bezorgen. Hij had ‘Dodekop’ geroepen! De Chef keek naar de twee. Hij was een humaan mens. Toen de Dodekop klaar was, vroeg hij aan de huisvader: ‘Heb jij geroepen: Dodekop moet opkomen?’

‘Ja Chef.’

Tot de ‘Dodekop’:

‘En ben jij toen naar boven gegaan?’

‘Jawohl Herr Chef.’

‘Maak jij dan dat je weg komt,’ zei de Chef tegen de aangeklaagde, ‘zo vlug mogelijk aan 't werk.’

De man verdween als de wind.

‘En jij,’ vervolgde de Chef tegen de Dodekop, ‘jij moet leren met mensen om te gaan. Hoe staat je naam op de werklijst?’

‘Entschuldigen Sie Herr Chef, aber...’

‘Als je op 'n scheldnaam reageert, valt je gezag met elke roep omlaag.’

‘Aber Herr Chef...’

‘Hou je mond en ga naar beneden. Zorg, dat dit de laatste keer is geweest.’

De onthutste opzichter vertrok. Toen hij in de pijler kwam, klonk het aan de lopende band: ‘Dodekop moet opkomen’...

Hahaha...

Caspar had succes met de ‘witz’. De zwarte mannen in het schokkende treintje lachten onbedaarlijk. 'n Stel sloeg zich op de knieën van uitbundige vrolijkheid. Ze vonden het een geweldige mop, die waard was nog dikwijls oververteld te worden...

Toen ze boven kwamen, keek de seingever verwonderd naar de lachende gezichten.

‘Wat mankeert jullie?’

‘Vraag 't maar aan Caspar!’

Nadat Wilhelm z'n lamp had teruggebracht, ging hij naar het kleedlokaal, waar hij de begruisde mijnkleding uittrok. In het massabad stond de hele schiech in paradijscostuum zich het kolenstof van hun lichamen te wassen. Hij liet zich door 'n kompel ‘puckelen’, terwijl hij 'n ander z'n rug inzeepte. 't Was een verkwikking, dit warme bad na de zware schiech.

Wilhelm moest meer dan 'n half uur naar huis lopen. Degenen, die in de naburige dorpen woonden, gingen meestal met autobussen. De hulphouwer liep...

‘Maak jij ons maar kapot,’ denderde het in z'n hersens. ‘Maak jij ons maar kapot’...

Ze werden allemaal kapot gemaakt. Op deze manier hield geen paard 't vol. Werken, slapen en armoe lijden. Dat was hun lot. De cijfers in de krant bewezen 't. En als nu ook die vermindering nog kwam. ‘We zijn allemaal mijnwerkers en als kompels moeten we een gesloten eenheid vormen,’ had Gerard gezegd. Die Gerard was per slot van rekening geen stommeling. Als er geen Bond was, zou er over loonsverlaging niet eens gesproken worden.

Er groeide besef bij Wilhelm. De oorzaak van z'n omzwaai zat dieper dan hij zelf vermoedde. De hunkering naar huiselijk geluk, in 't hart van een man, die dagelijks acht uren lang in de beklemming van de ondergrondse wereld, in de ruwe werkelijkheid van spanningen en rauwheid staat, is groter dan hij zelf weten wil.

Bij de volgende afrekening kocht Wilhelm een schop en gaf de rest van z'n loon aan de stomverbaasde Truda.

‘Koop me maar wat tabak,’ zei hij ‘en zorg dat 't kind er fatsoenlijk bij loopt.’

Nadat hij een uur geslapen had, ging hij in het tuintje 't onkruid onder de grond spitten. 's Avonds vroeg hij aan zijn vrouw:

‘Kun je niet 'n kop koffie maken met een koekje?’

Truda kon haar oren niet geloven.

‘Wat overkomt jou?’

Schuin keek hij haar aan.

‘Kan 't er misschien niet af?’

‘'n Kop koffie kan er altijd af en een koekje ook.’

‘Doe 't dan...’

Truda maakte koffie en de volgende avond kreeg Wilhelm er 'n koekje bij. Ze kwam zelfs in de tuin kijken en bukte zich om mee 't onkruid uit de grond te trekken. Ze trok en trok...

‘Laat maar,’ zei Wilhelm, die haar poging zag, ‘ik steek ze wel onder.’

Truda kwam recht en wankelde. Ze snakte naar adem. Haar ogen spiegelden weer angst.

‘Wat is er?’

Hij greep haar vast.

‘Wat is er?’

‘Dat heb ik meer...’

Steunend op z'n arm sukkelde ze naar binnen, waar ze op een stoel neergleed.

‘Heb je dat meer?’

‘Ja,’ knikte ze.

‘Zal ik wat water halen?’

Ze maakte 'n afwerend gebaar met haar hand. De angst vergrootte haar oogen.

‘Zal ik de dokter waarschuwen?’

‘Nee, blijf hier.’

Ze strekte haar handen naar hem uit. Hij kwam naderbij en liet haar begaan.

‘Ik ga dood,’ zei ze schor.

Hij schrok. Tegen z'n arm, die zij tegen haar borst had getrokken, voelde hij de hamerende klop van haar hart. ‘Wat kan ik doen?’

‘Bij me blijven...’

Langzaam verminderde de hamerklop. Truda zuchtte diep.

‘'t Gaat over,’ zei ze, terwijl ze 't zweet van haar voorhoofd wreef.

Verbijsterd stond Wilhelm naast z'n vrouw.

‘Heb je dat meer?’ vroeg hij nogmaals.

‘Soms twee keer per dag.’

‘Waarom heb je dat nooit gezegd?’

‘Je kunt er tóch niets aan doen.’

‘Goed, maar dan zal ik zorgen, dat de dokter komt. Zo kan 't niet...’

De volgende dag kwám de dokter. Truda moest 't bed houden en een lelijk drankje slikken. 't Was een zware hartaandoening, zei hij met ernstige stem tegen Wilhelm. ‘Is dat erg?’

‘'t Hart is de motor,’ zei de man wijs.

‘Zal ze dood gaan?’

‘Niet eerder dan de motor stilstaat’...

Wilhelm zat in de put. Truda lag in bed en hij was tien uur van huis. Alhoewel 'n buurvrouw haar hulp ongevraagd aanbood, was van de buren niet veel goeds te verwachten. 't Mens droeg een vuile schort en was overigens niet aantrekkelijk. 't Zou in huis van kwaad tot erger worden.

Greetje!... Als Greetje 't heft eens in handen nam? Hij gooide de gedachte van zich af, maar ze kwam des te overtuigender terug. Greetje...

Wilhelm trok de stoute schoenen aan en liep de volgende dag met kompel Gerard naar de hoek van het pleintje.

‘Ik zal 't haar vragen,’ zei de oude houwer, ‘ik heb er geen bezwaar tegen.’

Greetje deed het graag. De afstand was geen beletsel. Ze had een fiets.

‘Je zult er wat vinden.’

‘Erger dan erg kan 't niet zijn!’

Opgelucht ging hij naar huis. Truda toonde zich niet

opgetogen over de hulp van het oude buurmeisje. ‘God weet wat dat voor 'n meubel is,’ mokte ze.

Greetje kwam en wist niet met wat te beginnen. 't Eerst nam ze Truda onder handen, tóen het bed en 's middags 't kind. Elke dag een stukje, dacht ze, dan kom ik er uiteindelijk wel. Wilhelm hielp haar als een gewillige huisknecht.

De drie maanden uitstel, die de Rijksbemiddelaar in het loonconflict had bedongen, om de situatie te bestuderen, liepen ten einde. De spanning steeg. De directies bleven op hun standpunt staan en eisten de aangekondigde tien procent.

Wilhelm had zich bij kompel Gerard als lid van de Katholieke Mijnwerkersbond opgegeven.

‘Je moet 't voor mij niet doen,’ had Gerard gezegd.

‘Ik doe 't, omdat we een eenheid moeten vormen,’ antwoordde het aspirant lid.

Ze spraken af, om samen naar de vergadering te gaan, waar het hoofdbestuur zijn standpunt in het conflict zou bekend maken.

Door de zwoele avond gingen beide mannen naar de zaal, die geheel gevuld was. Er heerste een opgewonden stemming.

De voorzitter opende met de christelijke groet en vroeg allereerst de aandacht voor 'n toespraak van de aalmoezenier.

't Werd muisstil in de zaal.

Daar stond hij, de zeventigjarige priester. 'n Machtige gestalte met de kop van een heldenfiguur, die de grootste Beeldhouwer aller tijden uitzonderlijk krachtig uit vlees en bloed had geboetseerd.

'n Grote mens, 'n groot priester, met 't hart van een kind, die bij zijn veertigjarig Priesterfeest, toen hij tot Protonotarius Apostolicus werd benoemd, zeide: ‘'n Gebed

van de mijnwerker aan de schudgoot, is mij meer waard dan veertig mijters en vijftig koorkappen.'

Hij werd in 1891 priester gewijd. Tijdens z'n seminarietijd was zijn ideaal, om als missionaris te gaan sjouwen in barre streken. Aan dit verlangen werd niet voldaan. Hij ging naar Leuven om sociologie te studeren. Deze wetenschap stond nog in de kinderschoenen en schonk hem geen voldoening. Spoedig volgde hij de lessen in de bijbelwetenschap bij een priester met wereldfaam. Hij promoveerde. Z'n veelomstreden proefschrift was het meesterwerk van 'n critische geest, die nieuwe wegen durfde inslaan. De jonge exageet kwam hierdoor in conflict met hen, die de gangbare traditionele opvatting aanhingen. Hij werd aangebracht bij de Heilige Stoel. De uitspraak was een klinkend eerherstel. Paus Leo XIII benoemde twaalf geleerden in een Bijbelcommissie. Eén van deze twaalf was de Doctor!

In de jaren van miskenning verbleef hij bij de missionarissen van 't Heilig Hart in Antwerpen. Daarna kwam hij als kapelaan naar Venlo. Enkele jaren later aanvaardde hij het professoraat voor de Schriftuur-wetenschap aan de Katholieke Universiteit in Washington. Hij ging naar het nieuwe werelddeel en bleef daar zes lange jaren. Toen voldeed de bisschop aan zijn innigst verlangen en benoemde hem tot rector in 'n gehucht in de mijnstreek. De man, met 'n geweldige naam als bijbelkenner, liet met graagte een wereldreputatie vallen, om tussen het industrie-proletariaat te leven en te werken. Hij bezocht zijn parochianen en ging 's avonds bij hen zitten als ze in groepjes voor de dorpel van hun huizen zaten. Hier vernam hij de 'problemen' uit de eerste hand. Hij maakte oriëntatiereizen naar de Belgische en Duitse kolenbekkens en kreeg inzicht in het maatschappelijken het bedrijfsleven. Hij was, zonder de zwemkunst machtig te zijn, in de vijver gegooid en moest zich zien

te redden. Hij redde zich niet alleen, maar werd een kampioen. Hij geloofde in de waarheid van het Christendom, dat het leven van alle tijden moet voeden, alle mensen en alle mensengroepen. De wereld, waarin hij stond, was heidens.

De doctor, met z'n vooruitziende blik, maakte plannen. Hij predikte in woord en daad een totaal christendom en vocht tegen het liberalisme in al zijn vormen. Hij zou dit blijven doen tot aan z'n dood...

Vóór in de zaal, op het spreekgestoelte, stond de zeventigjarige doctor. Hij keek naar de mannen in de zaal. Mannen met hoekige gezichten en zwartomrande ogen, voor wie hij als de ‘Goede herder’ z'n leven veil had. Vanaf z'n komst in de streek had hij onvermoeid voor hun welzijn op de bres gestaan. In de heksenketel van nationaliteiten had het volk zijn eigen aard en karakter behouden. Hij had hun eeuwenoud geloof verdedigd tegen de brutale invloed van Hollanders en Duitsers, die het socialisme propageerden, onder de leuzen: ‘Eenheid van de mijnwerkers’, ‘Geestelijken zijn vóór de kapitalisten’, ‘Godsdienst is privaatzaak’.

Hij had openlijk met hen gedebatteerd. Ze wisten, dat hij het Socialisme haatte, omdat dit stelsel het dierbaarste uit 't mensenhart scheurde. Hij haatte het socialisme. De socialisten-mensen vonden, zoals iedereen, bij hem een open deur. Meerderen van hen kenden uit ondervinding z'n vrijgevigheid, die zó ver ging, dat vrienden hem meenden te moeten waarschuwen. Hij werd bedrogen, zeiden ze. Zijn antwoord luidde steeds: ‘Ik heb als geestelijke het recht om bedrogen te worden. En liever tienmaal aan de verkeerde gegeven, dan éénmaal weigeren aan iemand, die het nodig heeft’.

Hij stond op het spreekgestoelte, vóór in de zaal en keek naar de verbitterde mannen, die machteloos waren ge-

slagen door de crisis-gesel en hun verkregen rechten zagen vervallen in loonsverlagingen, ontslag en harde arbeid.

De doctor kende z'n mensen. Hij kende hun levensomstandigheden. Hij kende de internationale problemen. Hij was immers een man van wereldformaat.

De doctor sprak. Z'n bronzen stem klonk door tot in alle hoeken:

'De verbittering onder U is zo groot, dat ik U bewonderen moet, omdat ge tot nu toe zo rustig zijt gebleven.
Ik ben de laatste, die zal aansporen tot hetze en onverstandige daden.
Maar het is de waarheid, als ik verklaar, dat wij niet verder meer kunnen gaan.
Wij geven niet toe!
De particuliere mijnen zjjn het spel begonnen, zij moeten het spel ook maar doorzetten.
Ik kan er in komen, dat deze mijnen de wanhoopsdaad stellen, want nood breekt wet.
Maar dan komen we aan de Regering!
De ministers zijn er om de moeilijkheden op te lossen. Als wij echter niet zien hoe de Regering de zaak wil oplossen, dan mogen wij zelf spreken.
Wij vragen aaneensluiting van alle Limburgse mijnen tot regeling van productie en distributie.
Als deze aaneensluiting er is, kan er, door middel van een verkoopcentrale, een einde komen aan de concurrentiestrijd. De mijnen hebben de vrijwillige aaneensluiting niet gewild. Welnu, dan is de druk der Regering nodig!
Wanneer de particuliere mijnen niet de nodige lonen kunnen uitbetalen en als sociale instellingen moeten worden afgebroken, dan is dat een gevolg van onze handelsverdragen. Als wij gedwongen zijn buitenlandse kolen in te voeren, dan zal er op een andere manier compensatie moeten worden gezocht. Er is nog nooit aangetoond, dat dit onmogelijk is. Het recht vordert, dat die compensatie komt. Wij mogen ze vragen uit naam van onze Katholieke Mijnwerkersbond.'

Meer dan 'n uur sprak de doctor, hartstochtelijk, onderbroken door luid applaus. Zonder discussie schaarde de vergadering zich enthousiast achter haar hoofdbestuur. 't Zou gaan spannen...

‘Heb ik teveel gezegd?’ vroeg Gerard, toen hij met Wilhelm terug naar Terwinselen ging.

‘'t Is geweldig,’ antwoordde deze. Hij was diep onder de indruk.

‘We komen er wel!’

Er klonk overwinningsvreugde in de stem van de oude mijnwerker.

Wilhelm kwam thuis en vond Truda slapend. Hij boog zich over haar heen. Ze ademde moeilijk. Wat is ze dik, dacht de man. Hij zag haar weer voor zich, zoals hij haar in Aken over de dansvloer leidde. Hij had Truda begeerd om haar lichaam. 'n Bittere ontgoocheling was het gevolg geweest.

Hij vond 't wel eigenaardig. Anders werd ze altijd wakker, als hij naar bed kwam. Hij vond echter geen reden om haar te storen. Truda interesseerde zich niet voor loonconflicten en stakingen.

Hoe lang hij geslapen had, wist hij niet. Toen hij de ogen opende, gleed de eerste schemer door het venster naar binnen. Hij wilde zich verleggen en stootte hierbij tegen de arm van Truda. Wat...

Hij greep haar hand. Ze was koud. Op z'n knieën zittend luisterde hij in angstige spanning naar haar ademhaling. Truda's hoofd lag rustig in 't kussen.

Hij sprong uit bed, trok z'n broek aan en liep naar beneden. Wat moest hij doen? De pastoor, de dokter... Kapot van de zenuwen belde hij bij de buurvrouw. 't Duurde hem te lang voor er antwoord kwam. Hij belde en sloeg met z'n vuist op de deur.

‘Doe open!’...

‘Wat is dat voor 'n herrie?’, riep 'n stem.

‘Doe open. Truda... Ik geloof, dat ze dood is’...

De deur ging open.

‘Wát zeg je?’

‘Ze is dood, geloof ik.’

Met een kleed als 'n sjaal om haar schouders geslagen, kwam de vrouw in haar hemd naar buiten.

‘Bedonder me niet,’ zei ze en ging haastig de trap op. Wilhelm volgde haar.

't Wás zo. Truda gaf geen levensteken meer.

‘Dat had ik nooit gedacht,’ zei de vrouw ontsteld, ‘zo'n flink mens...’

Drie dagen later werd Truda begraven. Greetje had voor alles gezorgd en 't kind mee naar huis genomen. Ze vond 't het verstandigst als Wilhelm naar z'n ouders ging.

De oude Jozef ontving hem korzelig.

‘Nu je ons nodig hebt, weet je de stal wel te vinden,’ mopperde hij, maar moeder Liesbeth was gelukkig met de komst van haar oudste.

‘Natuurlijk jongen. Waar zou je anders heen gaan. In 'n kosthuis is het ook niet alles. Je bent mijn jongen,’ lachte ze hartelijk en nam hem onder de arm.

‘Greetje heeft het kind bij zich.’

‘Je had 't gerust kunnen meebrengen. Maar bij Greetje is het ook goed.’

Vader bood hem zijn tabakszak aan.

‘Hier,’ zei hij, ‘stop eens.’

's Avonds zaten ze samen en spraken over de mijn en de lonen.

‘'t Is lang niet meer, wat het vroeger was,’ zuchtte Jozef. ‘In mijn tijd was er kameraadschap en waren we tevreden. Als ik dat gespuis nu zie, kan ik me voorstellen, dat de klad in 't bedrijf komt.’

‘Nou, nou,’ protesteerde Wilhelm, ‘gespuis... Er wordt harder gewerkt dan in Uw tijd.’

‘Och wat,’ schamperde Jozef, ‘'n grote mond hebben ze. Ik zou wel eens willen weten, hoeveel er zijn, die het vak kennen. In onze tijd was de mijn ons koninkrijk. Daar regeerden wij in de gangen en op de posten. We sloegen de kool uit de wand.’

‘Wat denkt U dat er dan nu gebeurt?’

‘Nu,’ vervolgde de oude, ‘nu slaan ze kolen zonder gevoel. Heb jij de mijn al eens horen leven? Ken jij de geluiden, 't kraken van de bewegingen in de aarde? Als jullie echte mijnwerkers waren, gebeurden er niet zo veel ongelukken.’

Wilhelm hield wijselijk z'n mond. Vader zou hem toch niet geloven. 'n Gepensionneerde mijnwerker blijft met hart en ziel aan de mijn gebonden. Hij idealiseert 't werk en vertelt uit ‘zijn tijd’ de meest fantastische verhalen. Wilhelm's gedachten waren bij Truda. 't Was een geluk geweest, dat Greetje haar, een paar dagen vóór de verschrikkelijke nacht, had laten bedienen. Hij had er geknield bijgezeten toen de priester haar de H. Communie gaf en hij had zich verweten niet goed voor Truda te zijn geweest. Ze had wel gevoel voor hem. Dat was de laatste weken gebleken. Als hij eerder attent voor haar was geweest, zou ze misschien 't zelfde zijn geworden als Greetje. Greetje... Steeds kwam ze als de lieve, zorgzame verschijning voor z'n geest. Hij was nu weduwnaar en zij ongetrouwd...

Bruusk stond hij op. De oude Jozef meende, dat hij het gesprek wilde afbreken.

‘Ja mannetje,’ zei hij, ‘daar kun je niets op antwoorden hé?’

‘Och, vroeger,’ bromde Wilhelm, om z'n vader niets van z'n gedachten te laten merken, ‘vroeger werkte U met honderd man, waar er nu duizend staan.’

‘Dat doet aan de zaak niets af,’ gaf Jozef terug, ‘alhoewel ik moet toegeven, dat er wel wat veranderd is. Vroeger werkten we met 'n paar honderd man en nu zijn 't er over de vierduizend, maar kolen zijn kolen.’

‘Als we staken, komt er geen “klot” meer naar boven en verzuipt de hele boel,’ smaalde Wilhelm.

‘Dan kunnen ze op mij rekenen!’

‘Zoudt U ons de voet dwars zetten?’

‘Och, zover komt 't niet,’ verzekerde de oude.

Jozef vergiste zich. 't Kwam wél zo ver...

Communistische en fascistische invloeden trachtten, vooral bij de ongeorganiseerde arbeiders, het vertrouwen in de actie der Bonden te ondermijnen. De verkiezingen speelden een rol. Als ze hun plaatsen verworven hebben, beweerden de ophitsers, verkopen ze jullie aan de kapitalisten en lachen je uit.

De mijnwerkers, die 't geloof in hun leiding bewaarden, protesteerden krachtig tegen deze leugens. 't Werd op de duur een gloeiende oven.

Herhaalde conferenties brachten geen oplossing. Toen ging de kogel door de kerk. Op een vergadering van de Katholieke Mijnwerkersbond werd een geheime stemming gehouden, waarbij 95% der leden zich vóór staking uitsprak.

Deze duidelijke taal bracht 'n ondragelijke spanning in heel de streek.

In nood leert de mens bidden.

De bisschop liet in alle kerken van het diocees een brief voorlezen, waarin hij zijn bange zorg uitsprak over de ernst van de toestand. Wij kunnen niet méér doen dan bidden en doen bidden, verklaarde deze herder der Kerk en schreef het gebed voor:

> *‘Onder Uwe bescherming nemen wij onze toevlucht, Heilige Moeder van God, versmaadt onze gebeden niet in onze nood, maar verlos ons altijd van alle gevaren...’*

De partijen raakten zover van elkaar, dat de Rijksbemiddelaar zijn pogingen opgaf.

De Hoofdingenieur van het Staatstoezicht werkte zonder ophouden om een oplossing te bereiken. Er werd vergaderd van 's middags tot 's nachts. Om drie uur spatte de conferentie uiteen. De staking op de particuliere mijnen zou op de eerste dag van de nieuwe werkweek ingaan. De ramp ging zich voltrekken.

Zaterdag kwam plotseling een verzoek uit Den Haag, waarin de vertegenwoordigers der partijen nog diezelfde dag, voor een spoedconferentie op het ministerie werden ontboden.

't Resultaat was verbluffend. De loonsverlaging werd opgeschort.

'n Zucht van verlichting ging door heel de streek. Menige mijnwerkersvrouw vouwde de handen. Kerels als bomen prevelden een dankgebed...

De volgende conferentie bracht de oplossing. De directies namen alle voorgestelde verminderingen volledig terug. Er zou een ministerieel onderzoek naar de algemene toestand van het mijnbedrijf worden ingesteld.

Een juichend ‘Te Deum Laudamus’ klonk in alle kerken.

Door 't succes van de bonden was het vertrouwen in eigen kracht in de rijen der arbeiders verbeterd. De tegenmachten bleven echter hitsen en stoken. Wacht maar, ze zijn jullie te glad af. De bonzen liggen met de directies onder één deken. Uitstel is geen afstel...

De overwinning had de angst voor nieuwe maatregelen niet weggenomen. De hemel was nog lang niet opgeklaard. 'n Klein wolkje aan het firmament kan de voorbode van een zwaar onweer zijn! Aan de mijnhemel dreven grauwe wolkenmassa's, die de zon verdrongen en de aarde donker kleurden.

In menig gezin werd de litanie, achter de gezamenlijk

gebeden rozenkrans, nog eens met 'n eigen gemaakt gebed verlengd. De kinderen werden er vervelend van. Er kwam geen eind meer aan.

Liesbeth had er ook een gemaakt: ‘Dat we altijd werk mogen hebben en geen loonsverlaging meer krijgen,’ luidde het en dan volgde een extra tientje van de rozenkrans.

Wilhelm had in de oude omgeving geen moeite om zich aan te passen. 't Was nog altijd het zelfde als vroeger. Vader commandeerde en moeder besliste. De kinderen dachten er niet aan om anders te willen of anders te doen. Zelfs de verloofden moesten zich aan de gezinsstijl aanpassen. Daar was geen kruid voor gewassen. Als 't tijd was haalde Jozef de rozenkrans te voorschijn en begon Liesbeth voor te bidden. De brommers kregen een verbolgen blik van Jozef en een kalme terechtwijzing van Liesbeth. ‘Bidden is spreken met God,’ zei ze...

Nee, Wilhelm had geen moeite om zich aan te passen. Dát was 't niet. Er waren andere moeilijkheden, die de jonge weduwnaar bezig hielden.

Als hij na de dag- en middagschiech van de mijn kwam, ging hij z'n kind goedendag zeggen. De jongen leek sprekend op Truda. Greetje gaf hem dan 'n kop koffie of een flesje bier, dat ze uit de kelder haalde. Als Gerard thuis was, spraken ze over de toestand en over de Bond. 'n Mijnheer uit Den Haag was gekomen, om een onderzoek in te stellen. Die zou z'n weetje wel te weten komen. Maar intussen bleef het hard werken en verzuimdiensten maken. Ze moesten eens 'n paar ministers aan de kool zetten! Dan zouden ze het handelsverdrag met Duitsland gauw herzien, of de mijnindustrie op andere wijze uit de nood redden. Maar Den Haag is vér en 'n mijnwerker is zwárt.

Zo redeneerde Gerard en Wilhelm gaf hem groot gelijk. Ze geloofden rotsvast in de macht van de Bond.

‘Wacht maar,’ beweerde Gerard, ‘de tijd komt nog, dat ze ons nodig hebben. Dan is het ónze beurt.’

‘Dan gaan ze op de knieën!’ zei Wilhelm donker... Op 'n avond, om elf uur, toen Wilhelm na de middagschiech de deur van het huisje op de hoek van het pleintje opende, stond Greetje hem, met een betraand gezicht, op te wachten. Gerard was in de nachtdienst. De jongen sliep boven. Zoals gewoonlijk wilde Wilhelm de trap opgaan, om naar 't ventje te kijken. 't Was eigenlijk overdreven, dit dagelijks bezoek aan z'n zoontje. Er was echter iets anders. Zelfs in de pijler, als hij de kool loswroette, dacht hij aan Greetje. Op de lange weg naar Chevremont liep hij te fantaseren, dat ze samen getrouwd waren. Ze stond hem lachend in de deur op te wachten, als hij van de mijn kwam. Het huisje blonk, evenals haar ogen, waarin hij zich kon spiegelen.

Greetje stónd op hem te wachten, maar ze lachte niet. Ze huilde.

‘Wat is er?’

Hakkend kwam 't antwoord.

‘Je moet niet... Je moet niet meer binnenkomen.’

‘Niet meer binnenkomen? Waarom niet?’

‘Ze zeggen...’

Greetje kon 't niet uitbrengen. Hete tranen liepen over haar wangen.

‘Wie... Wát zeggen ze?’

‘Wij hebben Truda... Truda doodgemaakt, om samen te kunnen trouwen... Ze zeggen, dat jij hier komt om...’

Weer bleven de woorden steken.

Wilhelm dazerde op z'n benen. Hij voelde het bloed uit z'n gezicht weglopen.

‘Wie heeft dat gezegd?’

‘In de winkel... Hebben me gewaarschuwd...’

‘Zo... De schoften... Wat is dat voor 'n winkel?’

‘Die hebben 't niet gezegd. Ze hebben me alleen gewaarschuwd.’

‘Dan weten ze toch, wie 't gezegd heeft?’

‘Ze willen geen naam noemen. Iedereen zegt 't. Vader vindt ook beter als je alleen komt als hij thuis is.’

‘De vuile zooi,’ siste Wilhelm. ‘Als ik ze in m'n handen krijg, breek ik ze de nek. Ze zullen me zeggen, wie ons zo iets in de schoenen durft schuiven.’

Hij greep haar arm.

‘Waarom huil je eigenlijk? 't Is toch niet waar?’

Ze schrok van z'n aanraking.

‘Nee, niet doen. Laat me los.’

‘'t Is toch niet waar?’, zei hij nogmaals.

‘Ik heb nooit iemand kwaad gedaan,’ huilde Greetje.

‘Dan hoef je je van dat geklets ook niets aan te trekken.’ ‘Dat zegt vader ook. Ik vind 't verschrikkelijk!’

‘We zullen ze laten zien, dat het ons geen donder kan schelen. Binnen dit en 'n jaar trouwen we. Basta.’

't Was er uit zonder dat hij 't wilde. Het brandend verlangen, waarmee hij dag en nacht vocht, had zich naar buiten geperst.

Greetje sperde haar ogen wijd open.

‘O nee... nee... dát kan niet. Nee, dat kan niet,’ stokkerde 't uit haar breed getrokken mond. Mee liep ze door de gang de kamer binnen en deed de deur achter zich in 't slot.

Wilhelm sloeg zich met de vuist voor z'n mond, zo'n spijt had hij van z'n onbeheerste opwelling. Besluiteloos stond hij in het gangetje.

Met een ruk ging hij de trap op, naar boven, waar z'n kind sliep. De jongen lag rustig in 't bedje op een duim te zuigen. Het gezicht van de jongen deed hem aan Truda denken. Duizend gedachten krioelden door z'n brein. De danszaal in Aken. De ruzie thuis. ‘Loeder, dat je bent!’ ‘Nee, ga niet weg. Blijf bij me.’ Hij hoorde haar

kreunen. Greetje ondersteunde haar. Ze lachte tegen hem. Truda keek hem aan en toen Greetje. ‘Jullie willen mij dood maken’...

Hij wendde zich af van 't kind. ‘De schooiers,’ schold hij. ‘Ik maak ze allemaal kapot!’

Hij zou er toe in staat zijn. Maar wie zou Wilhelm kapot maken? 'n Slecht mens fluistert in 't oor van een ander. De wind van venijn en afgunst neemt 't nieuws mee. ‘Ik heb horen zeggen’... ‘Zeg, wat denk jij er van? Ik hoorde’... ‘'t Is toch erg. Ze beweren dat’... ‘Heb je 't gehoord’... ‘Ik wil je maar waarschuwen’.

De wind waait. Hij komt in woonkamers, in gangetjes. Hij fluistert en gaat verder...

Menseneer wordt vermoord, laf en meedogenloos. 't Vuurtje tast om zich heen en verspreidt zich. De wind blaast. 't Vuurt je groeit uit tot 'n laaiende brand, die niet meer geblust kan worden.

Wie zou Wilhelm kapot maken?!

Hij stond op 't kamertje bij het bedje van zijn kind, dat als twee druppelen water op Truda geleek. Beneden zat Greetje op een stoel, met het hoofd in de handen. Haar lichaam schokte.

De man draaide het licht uit en ging naar beneden. Hij riep met doffe stem ‘goede nacht’ en trok de buitendeur achter zich dicht.

Giftig liep hij door de avond, kwaad dat hij Greetje z'n innerlijke gevoelens had laten blijken. 't Vrouwtje was er nog meer door van streek geraakt. Truda was pas drie maanden dood. Als de mensen zo praatten, moest Greetje wel geschrokken zijn van zijn trouwbevel. Ze zou er misschien de conclusie uit trekken, dat hij Truda niet betreurde. Maar Greetje wist, of kón weten, dat 't tussen hen niet goed was geweest. 'n Blinde had dit kunnen zien.

Hoe meer hij nadacht, hoe meer spijt hij van z'n onbe-

suisde uitval kreeg. Hij had moeten wachten. Wat zou Gerard zeggen, als ze 't hem vertelde...

'n Week lang durfde hij niet op bezoek gaan. Op een middag daarna stond de oude kompel hem op te wachten. ‘We moeten samen eens praten!’

Wilhelm was direct op toeren. Als het over Greetje ging, zou hij zich niets laten zeggen. Daar moest hij zich buiten houden. Wat er tussen hun tweeën was, zou hij zelf met haar opknappen. De oude hoefde geen rechter te spelen.

‘Ga je mee naar huis?’

‘'t Is goed.’

Greetje was er niet en het kind ook niet.

‘Waar is de jongen?’

‘Ik denk, dat hij boven is.’

‘Is Greetje daar ook?’

‘Misschien wel.’

‘Is ze bang voor me?’ smaalde Wilhelm.

Gerard begon kalm:

‘Je weet wat er gebeurd is. 't Is een grove beschuldiging, die m'n dochter helemaal van streek heeft gebracht. Ik heb getracht de bron te vinden, maar je weet hoe dat gaat. Je loopt van 't kastje naar de muur. Niemand heeft het gezegd, maar iedereen heeft 't gehoord. In ieder geval moeten we onze maatregelen nemen, om het geklets zoveel mogelijk uit de wereld te helpen.’

‘Dus U gaat er op in?’

‘'t Geklets laat me koud. Wat ik doe, doe ik omwille van Greetje.’

‘Daar heeft U niets mee te maken.’

‘Wat vertel je me nou?’

‘Nee, dat een kwestie tussen haar en mij.’

‘Je moet geen onzin vertellen. Jij bent per slot van rekening 'n vreemde voor haar. Ik heb m'n ogen niet in m'n zak, maar je vergist je, als je meent, méér dan een huis-

vriend te zijn. Je moet de goedheid van Greetje niet misverstaan.'

'Zo...'

Zou dat waar zijn? Zou Greetje hem niet willen? Wilhelm was gewend z'n zin door te drijven. Tegenstand maakte hem fel. Dat had hij met Truda bewezen.

'Zo,' zei hij venijnig, 'en wat moet dat nu?'

'Ik heb er ernstig over gedacht. 't Lijkt me het beste als je voorlopig wat minder hier komt. Bijvoorbeeld, alleen als ik thuis ben...'

'Nooit!'

't Was een rauwe schreeuw.

'Nooit! Ik doe wat ik wil. Als jij zo kinderachtig bent om je aan kletspraat te houwen, dan moet jij dit weten. Ik doe 't niet.'

'Je moet kalm blijven.'

'Ik heb je in de gaten. Jij bent bang, dat ik je dochter neem. Dan ben jij haar kwijt, verdomde egoïst die je bent.'

Gerard sprong op.

'Wat durf jij te zeggen! De deur uit. Eruit!'

Met gestrekte arm en bevende vinger wees Gerard naar de deur.

'Eruit, zeg ik je.'

Wilhelm stond verslagen. Hij wist dat hij verkeerd deed, maar het bloed raasde door zijn aderen. Deze nederlaag was te groot voor z'n eerzuchtige gemoed.

'Ik zal gaan,' siste hij, 'maar dan neem ik het kind mee.' 'Je moest net als 'n kwajongen een pak slaag voor je broek hebben!'

'Steek maar eens 'n poot uit!'

Gerard was grijs van opwinding.

'Ga,' zei hij droog, 'we praten nog eens als we gekalmeerd zijn.'

'Je kunt me barsten!'

Ziedend vloog Wilhelm de deur uit, naar boven. In het kamertje zat Greetje over verstelwerk gebogen. De kleine speelde op de grond.

‘Je bent bedankt voor je goedheid,’ beet hij haar toe, terwijl hij het kind op z'n arm tilde. ‘Ik zal je alles tot de laatste cent betalen.’

‘Wat doe je? Je wilt toch niet...’

‘Hij gaat met mij mee. Je hoeft geen kind van 'n vreemde te verzorgen.’

De jongen begon te schreien.

‘Je bent onredelijk!’

De woesteling keek naar de vrouw. 't Huilende kind maakte hem waanzinnig. Daar stond ze. In z'n gedachten had hij met haar geleefd in een glanzend huisje. Hij had zich gelukkig gevoeld.

‘Laat 't kind hier,’ smeekte ze.

Ze keken elkaar in de ogen. Hij sloeg ze 't eerst neer. Langzaam zakte zijn armen omlaag. 't Kind voelde grond onder z'n voetjes en liep naar Greetje.

‘Je kunt me óók barsten,’ zei hij tandenknarsend. Toen draaide hij zich om en ging...

Liesbeth was alleen thuis. Ze had z'n eten klaar staan. ‘Je bent laat.’

‘Ik ben bij de jongen geweest.’

‘Breng je hem niet meer mee? Ik heb 't kind in geen maand gezien.’

‘Ik had hem bijna voorgoed meegebracht!’

‘Voorgoed? Hoe bedoel je?’

‘Och... niets...’

Wilhelm had teveel gezegd om er met ‘Och... niets’ van af te komen. Liesbeth kende haar jongen. 't Was een zware strijd voor haar geweest, de jaren dat hij met Truda getrouwd was. Ze had hem teruggekregen. Ze was er blij om en had hem met liefde opgenomen. Ze had hem z'n

gang laten gaan, hoewel haar moederhart zijn onzekerheid voelde. Nu had hij iets losgelaten. Moeder Liesbeth benutte haar kans, om inniger contact met haar zoon te krijgen.

Ze ging naast hem aan tafel zitten.

‘Wat is er?’

‘Och, 't is te kinderachtig om los te lopen.’

‘Vertel 't me eens.’

't Was stil in de kamer. Het tikken van de klok was 't enige geluid.

‘Ik kan je misschien helpen.’

Wat was dat nu? Tranen sprongen hem in de ogen. Verlegen veegde hij ze met z'n mouw weg.

‘'t Is zo bedonderd beroerd.’

Moeder lei 'n hand op z'n schouder.

‘Arme jongen,’ zei ze zacht.

De kerel begon te vertellen. Moeder luisterde. Hij vertelde van z'n leven met Truda, zijn bezoek bij Gerard en Greetje en wat er op gevolgd was. Van z'n angst, z'n verlangen, z'n genegenheid. Hij vertelde over die avond, toen hij Greetje had overdonderd, van z'n bruut optreden die middag. Hij vertelde, zoals 'n kind alleen tegen z'n moeder kan doen. Toen hij klaar was, had de vrouw tranen in haar ogen.

‘Je hebt 't niet gemakkelijk,’ zei ze. ‘Maar je moet niet zo hard van stapel lopen.’

‘Denkt U dat Greetje...’

‘Je moet je rustig houden. Als jullie voor elkaar bestemd zijn, komt het zeker in orde. Maar dan moet je verstandig zijn. 't Eerste jaar kan van trouwen tóch niets komen.’ ‘Denkt U werkelijk...’

‘Maak je daar geen zorg over. Als Greetje je mag, zul je dat wel merken.’

‘Ik meende...’

‘Je bent pas drie maanden weduwnaar...’

Hij voelde zich opgelucht. 't Berstend gevoel was van hem af.

‘Nu is je eten koud geworden. Kom hier, dan warm ik 't op.’

‘U vindt me zeker nog 'n echt kind?’

‘Dat ben je van me gewéést. Toen was het heel wat makkelijker. Nu ben je m'n grote jongen. Ik zou willen, dat nonk Driekus Joep, zaliger gedachtenis, je nu eens kon zien.’

Vanaf deze middag begon de grote jongen een nieuw leven.

De volgende dag wachtte hij Gerard op.

‘Ik heb spijt,’ zei hij.

Méér hoefde hij niet te zeggen.

‘'t Is goed,’ zei de de oude kompel, ‘zand erover!’

‘Mag ik één keer per week komen?’

‘Doe het dan Zondags.’

‘Goed... eh... Is 't nu in orde?’

'n Handdruk stelde hem volkomen gerust. Mijnwerkers gebruiken over het algemeen niet veel woorden...

Elke Zondag ging hij naar het huisje op de hoek van 't pleintje. In het begin liep het gesprek akelig stroef, maar langzaam vlotte 't beter. Hij bleef nooit lang en gedroeg zich correct. Steeds bracht hij 'n kleinigheid mee. Greetje sloeg haar handen van verbazing in elkaar, toen Wilhelm op 'n blije voorjaarsmorgen vertelde, dat hij aangenomen was op de Mijnschool.

‘Ik wil vooruit,’ zei hij.

‘Dan moet je hard studeren.’

‘Vier jaar. Wat zou dat? Ik ben nog jong genoeg...’

Wilhelm was nog jong genoeg. Met een ontembare doorzettingsdrift hanteerden z'n zware werkhanden pen en potlood. Hij volgde de lessen aan de Mijnschool en be-

steedde uren van z'n vrije tijd om theoretische vakken in zijn hersens te prenten. Het lukte. Andere, meer practische vakken, bezorgden hem geen grote moeilijkheden.

Na een jaar werd hij tot houwer bevorderd. 's Zondags was de tafel extra gedekt. Greetje schonk hem een pittige oude klare. Gerard presenteerde 'n sigaar in een micahuls. Er was zon en blijdschap...

'n Merkbare herleving in de mijnindustrie viel duidelijk te bespeuren. Er werden geen verzuimdiensten meer gemaakt en in plaats van ontslag kwamen nieuwe kompels de rijen aanvullen.

Duitsland had de kolenexport stil gelegd. De aspiraties van dit volk hadden wereldallures aangenomen. Voor de verwezenlijking hiervan hadden de Edel-Germanen hun kolen zelf nodig.

De enorme stijging der productie in de Nederlandse mijnen was, in vergelijking met vroegere jaren, niet evenredig aan de bezetting. Het tempo lag aanmerkelijk hoger, maar de zenuwslopende spanningen waren opgeheven. Iedereen voelde 't; een nieuwe tijd werd geboren. Dat de barensweeën een zee van ellende brachten, bevroedde niemand...

Wilhelm liet van zijn genegenheid voor Greetje niets meer blijken. Als hun ogen elkaar ontmoetten, lazen ze in een opengeslagen boek, maar geen van beiden zei 'n woord.

't Tweede jaar ging voorbij. Gerard werd ziek. De dokter dacht aanvankelijk, dat 't een tijdelijke inzinking was. Na nog twee maal geprobeerd te hebben, moest de oude het opgeven. De warrelende stof in de pijler, het geraas van de schudgoot en het gedaver van de boorhamer kon hij niet meer verdragen. Gerard was op. Hij wilde het niet weten, maar uiteindelijk kreeg hij z'n pensioentje. De sterke boom was geveld...

Dit gebeurde enkele weken voordat Wilhelm z'n eindexamen zou maken.

‘We kunnen er voorlopig wel komen,’ had Greetje gezegd, ‘maar ik ga toch naar een werkje voor halve dagen uitzien.’

Wilhelm benutte de kans.

‘Ik heb 'n levenspositie voor je!’ lachte hij en z'n hart klopte.

Ze gaf geen antwoord. Even later zei ze:

‘Zou je slagen?’

Verwonderd keek hij op. Dat had zij toch zelf in handen. Ze wist, dat hij al jaren op haar jawoord wachtte.

‘Dat kost je maar één woord.’

‘Hoe zo?’

‘Als je “ja” zegt is 't voor mekaar.’

Ze lachte dat 't schaterde. Hij lachte mee. De lach bevrijdde hen.

‘Ik bedoelde of je zou slagen op de Mijnschool?’

‘*Ik* bedoelde jóu.’

Hij ging naar haar toe.

‘Luister eens Greetje. We zijn geen kinderen meer. Je kunt toch niet ergens anders gaan werken? Waar moet 't kind dan blijven? En je vader moet z'n oppas ook hebben. Neem mij er bij. Dan ben ik op m'n plaats. Moeder vindt dat ook 't beste!’

Greetje had een hoogrode kleur.

‘Zullen we wachten tot je geslaagd bent?’

Hij blokte dag en nacht. Als 't hem thuis niet rustig genoeg was, trok hij met zijn boeken 't veld in en zocht een eenzame plek om zich te concentreren.

't Examen viel niet mee. Met gejaagde ademhaling en trillend lichaam stond hij op de uitslag te wachten. Hij bleek een der besten te zijn geweest...

Als een wervelwind liep hij door Terwinselen. De deur open, 't gangetje door. Gerard en Greetje waren thuis. Buiten adem stond hij voor hen.

‘Ik... Ik ben geslaagd!’

‘Proficiat,’ zei Gerard.

Greetje zei niets.

‘Wat zeg jij Greetje? Vader mag 't gerust horen.’

Ze gaf hem 'n hand.

‘Ja,’ zei ze stil.

'n Hemelse muziek speelde in zijn borstkas. Z'n ogen juichten.

‘Greetje’...

‘Ik ga even naar de tuin,’ zei Gerard.

Ze omhelsden elkaar in een jubel van onbeschrijfelijke vreugde.

‘Ik vraag overplaatsing naar de Maurits in Geleen. Dan deert het kletsen van de mensen ons niet,’ zei hij.

‘Och, 't kan me weinig meer schelen.’

‘'t Is een prachtige “koel” en we huren 'n mooi huisje.’

‘Ik ga hier niet graag weg.’

Toen ze 't Gerard vertelden, vond de oude kompel het ook beter.

‘Jullie moeten gelukkig worden,’ zei hij, ‘en niet Gód, maar de mens beproeft de evenmens boven z'n krachten. 't Is beter als we hier weggaan.’

Maar 't hart van Gerard bloedde. Hij hield van het Roderland.

De waanzin overschrijdt de grens

Aanval. Verzet. De duimschroeven. Het bomdardement. Eén in liefde, één in trouw, één in verzet. Ontmenste mensen. Bevrijding. Arbeid voor het vaderland. In kracht hersteld.

Op 'n prille Meimorgen ontlook 'n bloempje in het jonge gras. Het knipperde tegen de zon en keek toen verwonderd om zich heen naar de glanzende wereld.

Naast 't bloempje schoof een helm over de rand van een loopgraaf. Ogen tuurden. 'n Arm strekte zich naar voren om 't bloempje te plukken.

Op dat moment klonk 'n droge knal door de morgen. Ergens dampte een geweergrendel.

De hand viel neer en vermorzelde het bloemenkind. Onder de helm zuchtte een jonge man z'n laatste adem uit. Toen lag het lichaam roerloos. 'n Streep bloed zigzagde de loopgraaf in.

Wolken vliegtuigen donderden aan de hemel. Hun schaduwen dreven over de aarde. Motoren ronkten, mitrailleurs ratelden, bommen vielen...

Door de gang van het ziekenhuis liep een soldaat. Zijn linker-schouder hing omlaag. 'n Witte zuster begeleidde hem naar de röntgenafdeling. Zwaar stapten de laarzen door de gang.

‘Ich währe lieber bei meiner Mutter geblieben.’

De zuster verstond wel wat de soldaat zeide, maar gaf geen antwoord. Ze kende geen Duits...

Hij was de eerste. Na hem kwamen er velen. Enkele uren

later was 't een stroom van gewonden, die het ziekenhuis binnendreef.

'n Vrachtauto stopte. Hulpvaardige handen sloegen het achterdek omhoog. 'n Hoop verminkte mensenlichamen, vol modder, lagen over elkaar heen gestapeld. De eerste vleesklomp die afgeladen werd, was 'n mens zonder benen. De stoet hield aan, dagenlang...

In de gangen lekte het bloed van de brancards. De lijken lagen in lange rijen in 'n remise. Aan de lopende band werd geopereerd, dag en nacht...

Ze bleven komen. Duitsers, Fransen, Belgen, Nederlanders....

In een zaal schreeuwde een gewonde. Z'n handen krampten om het hoofdeinde van het bed. Z'n ogen leken glazen ballen. Z'n borst hijgde in doodsnood. Hij schreeuwde, brulde... ‘Der Führer hat gerufen. Wir folgen...’

Ziekenauto's reden af en aan.

De waanzin had de grenzen overschreden...

Na vijf dagen vechten tegen 'n satanische overmacht, die niet terugschrok om open steden te vernietigen, capituleerde het land van de Ruyter en Tromp.

De Duitsers namen uiterlijk 'n grootmoedige houding aan. Zij kwamen als ‘beschermers’. Het Nationaal-Socialisme hees de vlag. Bloed en tranen doordrenkten de aarde...

Wilhelm woonde met Greetje, het kind en de oude Gerard, in een huisje onder de rook van de Maurits. Nadat hij het diploma van de Mijnschool had behaald, was alles vlot gelopen. Zijn overplaatsing van de Wilhelmina naar de Maurits ging gepaard met z'n bevordering tot hulpopzichter. Toen hij trouwde kreeg hij 'n woning toegewezen in een kolonie. Hij behoefde maar tien minuten te lopen om z'n nummer van het bord te nemen!

Na de ontreddering van de eerste oorlogsdagen, waren de werkers weer naar beneden gegaan, om kolen te kappen. Uiterlijk scheen er niets veranderd. De kooien zakten door de schachten naar beneden en brachten de mannen naar de gangen; de wagens werden gevuld en naar de losplaatsen vervoerd. De mijn functionneerde normaal. En toch...

Op het hoofdbureau der mijnen bepaalde een Duitse functionnaris het aantal tonnen kolen die de dank van het Nederlandse volk tegenover de Edel-Germanen moesten uitdrukken. Treinen zonder einde, volgeladen met het zwarte goud, werden naar ‘das grosze Vaterland’ vervoerd. Alleen productie boven het Duitse kwantum, was beschikbaar voor het eigen land.

Er kwam verzet. Boven- en ondergronds. In alle lagen groeide 'n eenheid, die saboteerde en ontdook. De Duitse leiding nam straffe maatregelen. Kopstukken, die hun Nederlands bloed niet verloochenden, werden verbannen; de werktijden van het personeel verhoogd. De productie bleef beneden peil. De korte Zaterdagdienst werd afgeschaft. Inplaats daarvan moest 8¾ uur worden gewerkt. De tonnen groeiden niet. De doktoren schreven ‘Ziekenscheinen’ uit; materiaal werd onklaar gemaakt; 'n machine donderde door een schacht naar beneden; 'n seinhuisje van het spoorwegbedrijf vloog de lucht in... Wilhelm was lid van de verzetsbeweging. Meerdere kompels waren aangesloten bij knokploegen, die er op uittrokken om distributie-kantoren te overvallen en kaarten voor onderduikers buit te maken. Zij deden aan wapensmokkel en verborgen piloten. Bij een transport was er een van hen aangeschoten en in 'n ziekenhuis onder bewaking gesteld. Grimmige kerels drongen de kamer binnen. De bewakers werden onschadelijk gemaakt en de gewonde naar een veilige schuilplaats gebracht. De kompels duchtten geen levensgevaar...

Greetje wist van Wilhelms activiteiten niets af. Hij zweeg als het graf. Anders zou ze nog meer angsten hebben uitgestaan. 's Nachts, wanneer haar man op schiech was en de vliegtuigen als treinen door de lucht daverden, zat ze met het kind en haar vader in het keldertje onder het huis. Drie, soms viermaal per nacht rukte zij de jongen uit z'n bedje en holde, onder het jankend gehuil van de sirenes, naar beneden. Greetje was mager geworden, van de angst en van het karige eten. De mijnwerkers kregen wel 'n extra voedseltoewijzing, maar 't was te weinig om de spanningen te verdragen. Bovendien wilde Greetje niet dat Wilhelm z'n toewijzing met hen deelde. Toch gebeurde dit. ‘Ik kan 't rustig met een stroopboterham doen,’ zei hij als ze tegensputterde, ‘ik krijg er toch twee met vlees op de “koel” en ik kan in de keuken 'n middagpot krijgen.’ Maar wat zijn twee boterhammen met vlees voor 'n mijnwerker, die elke dag 8¾ uur moet werken en de Zaterdagen bovendien vol moet maken?

De productie bleef beneden de verwachtingen. Ondanks controle, bedreigingen en straffen, nam ze niet toe. Toen werd de Zondagsdienst ingevoerd. Twee Zondagen per maand moesten de mijnwerkers naar beneden.

‘Ik verdom het vierkant,’ zei Wilhelm tegen Gerard, die hem volkomen gelijk gaf. Greetje maakte zich zorgen.

‘Wat zal er gebeuren als je niet gaat? Ze zijn tot alles in staat!’

‘Ze kunnen doen wat ze willen...’

Zó dacht de meerderheid. Ondanks de fles jenever, cigaretten, chocolade en worst, kwam bijna niemand z'n nummer halen. Dit duurde meerdere weken. Toen werden de duimschroeven aangezet. Wie 's Zondags niet kwam, kreeg de Maandagschiech niet uitbetaald.

‘Je moet gaan. Doe 't dan voor ons,’ smeekte Greetje.

Wilhelm bleef halsstarrig.

‘Als we toegeven, zijn we verloren!

‘Je bereikt er tóch niets mee,’ meende Gerard. ‘Het Duitse kwantum staat vast. Daar doen ze geen ton van af. Sabotage is uiteindelijk ten nadele van ons eigen volk.’

't Was een moeilijke strijd, die Wilhelm voerde. Meer dan de helft van de mannen was voor de dreiging bezweken. 's Avonds werden flessen jenever, cigaretten en chocolade, aan sjacheraars verkwanseld, waardoor de kompels meer dan een dubbel loon voor hun Zondagswerk maakten. Van de wegblijvers werden alle extra verstrekkingen ingetrokken, zodat inplaats van het karige vlees, hun plakkerig stuk brood besmeerd moest worden met plantenvet en belegd met appelschijven of stroop.

‘Doe het voor ons...’

Wilhelm deed het voor hen. Hij moest trouwens voorzichtig zijn. Zijn naam stond meermalen geregistreerd. En het einde was nog niet in zicht.

Op de duur kwamen alle mijnwerkers op Zondag werken. Meestal terwille van hun vrouwen en kinderen.

's Nachts ronkten de motoren der vliegtuigen door de lucht. Greetje zat dan in 'n hoek van de kelder gedrukt en bad voor het behoud van haar man. Als de mijn gebombardeerd werd, waren de mannen reddeloos verloren. Dan zouden ze beneden in de zwarte wereld stikken.

Greetje bad en vele vrouwen deden hetzelfde. Was hun gebed vruchteloos?...

De mannen op de 391 verdieping legden hun gereedschap aan de pin. Zij hadden de middagschiech erop zitten. Wilhelm was, tegen de gewoonte in, nog bij hen. Anders ging hij een half uur vroeger gelijk met de opzichters naar boven. 'n Onwillige motor aan de schudgoot had hem opgehouden. Hij trok zijn jas aan en ging met de mannen naar de trein in de hoofdsteengang.

't Was bijna half elf toen zij aan de intrekkende schacht arriveerden om met de kooi, die de nachtschiech naar beneden bracht, naar boven te worden gehesen.

Op het moment dat de nachtschiech de bovenste etage verliet ging het groot alarm. De mannen sprongen uit de kooi. De drie beneden-etages hingen gevangen in de schacht. De machinist op de ophaalmachine had zich in veiligheid gesteld.

'Luister'...

't Geluid van zware ploffen drong door de intrekkende schacht tot beneden toe door.

'Dat zijn bommen!'

'n Wolk van stof en kruitdamp warrelde naar beneden.

'Kom mannen, een eind de gang in,' gebood Wilhelm. Boven hoorde men bominslag na bominslag. Stof en kruitdamp warrelden. De mannen wisten het. Als 'n bom de schacht raakte, zouden ze het daglicht nooit meer zien.

'Kom, hier is 't te gevaarlijk!'

'De mannen in de kooi!...

Slagen tegen het plafond waren bewijzen van de onrust die in de kooi heerste.

'Ze zitten gevangen.'

'Wij kunnen proberen de plafonds los te maken.'

'Vlug dan.'

Met vieren werkten ze in koortsachtige haast. Ze draaiden aan moeren en aan bouten. 't Lukte. De platen van de derde verdieping schoven los. Elkaar helpend klommen de gevangenen naar boven en voegden zich bij de anderen in de gang.

'Wat is er aan de hand?'

'Weet 't niet. Misschien een bombardement.'

De plafonds van de tweede en eerste etage van de kooi kwamen na veel krachtsinspanning eveneens los.

'We moeten verder naar achteren.'

Allen gingen met Wilhelm mee.

‘De telefoon...’

Natuurlijk verbroken.

‘Doof de benzinelampen en ga liggen. Praat niet, dan besparen we zuurstof.’

Rustig lagen de zwarte mannen in de gang. De kompels van de nachtschiech, die naar beneden waren gekomen, deelden hun boterham met de middagschiech. Ze spraken niet. Ieder had z'n eigen gedachten.

Wilhelm stond tegen de muur in de steengang geleund en dacht aan Greetje. Hoe zou het met haar zijn en met de jongen? Ze zaten natuurlijk met Gerard in het keldertje. 'n Vreselijk beeld kwam hem voor de ogen: 'n bom schoot fluitend op hun huisje. 'n Krakende ontploffing... vuur... 'n krater...

Wilhelm kreeg 't benauwd bij die gedachte. Of kwam die benauwenis door gebrek aan zuurstof? In het karige licht van enkele lampen zag hij de mannen liggen. De meesten waren ook getrouwd en woonden in de omgeving van de mijn. Wat zouden ze straks aanschouwen? Als ze tenminste nog uit de zwarte kelder kwamen! Eigenaardig, niemand dacht aan eigen gevaar. Wilhelm zag z'n goed vrouwtje voor hem staan.

'n Zware slag kraakte door de schacht naar beneden. De mannen hieven hun hoofden op en luisterden gespannen. Een stond op.

‘Liggen blijven!’

‘M'n vrouw... m'n kinderen.’

‘Liggen blijven!’

‘Huilend gehoorzaamde de arme kerel. Stom zaten ze te kijken en luisterden. Meer dan 'n uur... eindeloos lang...

‘Rink... Rink... Rink...’

De telefoon!

‘Rustig blijven!’, klonk 'n stem door het apparaat.

‘Twee schachthouwers komen door de ladderafdeling

naar beneden. Als ze beneden zijn kunnen jullie naar boven klauteren.'

'Wat is er gebeurd?'

De verbinding werd verbroken.

Wilhelm deelde de mannen het bericht mee. Ze bleven stil.

'n Half uur later kwamen de schachthouwers.

'Hoe is 't boven?'

'Nogal beroerd.'

Sport voor sport klommen ze naar de vrijheid. De vrijheid, bezaaid met brandende huizen, doden en gewonden. Wilhelms voorganger op de eindeloze ladder, was een jongen, die z'n eerste schiech als sleper had gemaakt.

'Nooit meer,' zei het ventje, 'nooit meer ga ik naar beneden.'

Bijna een uur duurde de tocht. De ouderen puften van inspanning. De jongeren waren ongeduldig, maar mopperden niet. Boven aan de schacht werden een voor een de nummers van de aangekomenen genoteerd.

Toen Wilhelm z'n hoofd boven de grond uitstak, keek hij in de richting van z'n huis. Hij kon echter niet ver kijken. Het hele terrein van de mijn leek 'n tulpenveld van brandbommen, waaruit verschrikkelijke rook walmde. Eerst aan de poort kon hij zien hoe de dorpen om de mijn in lichter laaie stonden. Het kleedlokaal stond in brand, zodat ieder zwart naar huis moest gaan. Wat kan het schelen? Naar huis! Daar hadden ze 'n eeuwigheid op liggen wachten. Naar huis...

Wilhelm rende meer dan hij liep door de fakkelzee naar de kolonie. Greetje, z'n jongen en Gerard; gestalten, die aan z'n benen kracht gaven om na de doorgestane ellende door de avond te hollen.

't Verwonderde hem dat er zo weinig mensen op straat waren. In de kolonie brandde geen enkel huis. Opgelucht sloeg hij de hoek om.

‘Wilhelm!’

'n Schreeuw was het. 'n Blijde gil...

‘Greetje!’

Ze lag in z'n armen en huilde... huilde. De jongen stond er naast. De oude Gerard beet op z'n tanden om zijn ontroering te verbergen.

Toen de morgen klaarde, kwamen de laatste ondergronders aan de oppervlakte. De dorpen in de omgeving van de Maurits lagen overdekt met een grauwe nevel. Straten vol vuil en afbraak, bomkraters, smeulende puinhopen, leeggeblazen woningen zonder daken, boden een beeld van troosteloze ellende. Reddingsploegen waren onvermoeid bezig om bedolven mensen uit de ruïnes uit te graven. In een enkel uur werd verwoest, wat nijvere handen in vele jaren hadden gewrocht! Families waren geslagen met dood en verlies van hun bezit. 'n Moeder, met een van smart verwrongen gezicht, zat op een puinhoop en riep zonder ophouden: Marietje... Marietje... Ook op de mijn was grote schade aangericht. Er viel gelukkig slechts één dode te betreuren. 'n Jonge kompel, die door een granaatscherf werd getroffen, toen hij naar de schuilkelder vluchtte. De mannen, die in het badlokaal of elders verbleven, hadden zich tijdig in veiligheid kunnen stellen.

Het bedrijf werd stopgezet. Het merendeel der kompels werd op andere mijnen te werk gesteld. Zij keerden terug, toen de Maurits weer op volle kracht de kolen naar boven haalde.

De zwarte kerels werkten slechts met twee Zondagen rust de maanden vol. Sabotage bleef het lied van de dag. Ondanks ophitsingen en mooie voorspiegelingen, bleven de mijnwerkers trouw aan hun vaderlandse plicht. Zij werkten noodgedwongen voor de onderdrukker, die zijn kwantum kolen opeiste en slechts het overschot aan het

eigen volk liet. De kompels werkten met wrok in het hart. De verzetsgroepen groeiden. De vakbondleiders namen hun ontslag, toen de eenheidsbond werd voorgeschreven. De bezittingen van de Bonden werden verbeurd verklaard. Maar liever miskend en verbannen dan heulen met de vijand. Vele kompels volgden het voorbeeld van hun leiders. Ze bleven echter in het geheim hun bijeenkomsten houden.

Wilhelm was een der vurigsten in het verzet. Het ontstuimige bloed van zijn voorvaderen joeg door z'n aderen. Hij haatte de overweldigers die z'n vrijheid aan banden legden en de volksgemeenschap tot 'n horde wilden verwringen. 'n Horde van dwangarbeiders.

Toen de Duitsers de Nederlandse soldaten, die bij de capitulatie waren vrijgelaten, opriepen om in krijgsgevangenschap te worden gevoerd, was Wilhelm een der eersten, die 't woord ‘staken’ uitsprak. Hij stond in het badlokaal bij de mannen van de nachtschiech. Niemand voelde lust om naar beneden te gaan. Op de met groeven doorploegde gezichten stond verbittering te lezen. Harde kerels waren het, met durf in hun pezige lichamen. Ze verdomden het om machteloos te blijven.

‘We moeten de moffen onze tanden laten zien.’

Meer dan de helft verliet het terrein. Opgewonden gingen de delvers terug naar hun dorpen.

‘We verdommen het. We moeten de moffen onze tanden laten zien!’

De dagschiech bleef in haar geheel thuis. De middagschiech eveneens. De mijnwerkers protesteerden, met het gevaarlijkste wapen, dat zij konden hanteren, tegen het wegvoeren van de Nederlandse soldaten.

Toen Wilhelm de deur openstootte en de kamer binnenkwam, keek Greetje hem verwonderd aan.

‘Wat is er. Waarom...?’

Ze hoefde niet verder te vragen.

‘We staken. Allemaal!’

‘Staken? Waarom?’

‘Omdat ze onze jongens wegvoeren.’

‘De soldaten?’

‘Natuurlijk. De soldaten. Wij zijn geen vee, waar ze met de stok achter kunnen drijven!’

Greetje legde haar verstelwerk op tafel en kwam bij Wilhelm staan. Recht stond ze voor hem en keek hem in de ogen.

‘'t Is goed,’ zei ze. ‘Ik ben trots op je....’

Man en vrouw, één in liefde; één in trouw aan het volk waartoe zij behoorden; één in het verzet tegen de machtswellust van 'n overweldiger, die met een satanische berekening de hoogste waarden trachtte te vernietigen; 'n man en 'n vrouw stonden bij elkaar, beeld van Nederlands vastberadenheid.

‘Ik ben trots op je.’

't Juichte in Wilhelm. Zó kende hij Greetje nog niet. 'n Heilige jubel doorhuiverde hem.

‘M'n sterk vrouwtje,’ zei hij.

Samen voelden zij zich sterk. Patriotten, vechtend voor de rechten van de vrije mens...

De Duitsers namen drastische maatregelen. De burgemeesters kregen bevel de mijnwerkers, die in hun gemeenten woonden, te verplichten aan het werk te gaan. Ingenieurs en opzichters moesten de stakers gaan bezoeken en sommeren onmiddellijk het werk te hervatten. Indien de kompels hieraan geen gevolg gaven, zou er bloed moeten vloeien. De brandweer reed met loeiende sirénes en luidende bellen door de dorpen en kondigden met groot lawaai het aanstaande bloedbad aan. Stakende mijnwerkers werden opgehaald en als boeven weggevoerd. Overvalwagens gierden over de wegen. Huizen werden doorzocht; gevangen kompels samengedreven op 'n ter-

rein, waar de wellust der razernij hoogtij vierde. Snauwen, trappen en slaan, marcheren... Met gezwollen aders van ingehouden woede liepen de mijnwerkers uren lang over het terrein.

Wilhelm zag grijs van drift. Ze hadden hem uit z'n huis gehaald. Hij was op het dak gevlucht, maar moest uiteindelijk buigen voor de geweerlopen, die geen pardon kenden. Ze hadden hem getrapt en in de overvalwagen gesmeten. Greetje stond met opgeheven hoofd aan de deur en tartte de moffen door haar houding en haar ogen, die hard en koud naar de gelaarsde beulen keken. Toen de overvalwagen wegreed, nam zij het huilende kind mee naar binnen. Haar vader, die gebroken in de kamer zat, klopte ze bemoedigend op de schouder.

‘Liever dood, dan geknecht door zo'n bende,’ zei ze.

Gerard voelde zich klein tegenover zo'n sterke vrouw... Wilhelm marcheerde met honderden anderen over het terrein. Duizenden gedachten woelden door z'n geest. Wraaklust blonk in zijn ogen. Z'n vuisten waren gebald. Vele mijnwerkers waren op schiech gegaan. Hij vond 't slappelingen, die bukten voor de tyrannie. Hij was onredelijk. De staking was 'n fanatiek protest, maar de moffen deinsden voor niets terug. Als de mijnwerkers bleven staken, zou het bloedbad zonder pardon worden aangericht. Niet iedereen bezit de kracht om het offer van zijn leven te brengen...

De groep marcheerde over het terrein. Stompen en slagen werden royaal uitgedeeld. De mannen verdroegen de vernederingen met strakke gezichten.

‘Halt!’...

'n Mof schreeuwde met hese keel.

‘Halt!’...

Ze stonden stil. Wilhelm met nog drie anderen werden tegen een muur geplaatst. 'n Vuurpeleton trad in hersenloze discipline aan.

De veroordeelden keken naar hun makkers. Ze zouden gefusileerd worden; neergeschoten als honden, omdat ze de moed hadden te protesteren tegen de deportatie van jonge mannen, die hun Vaderland in de bangste dagen verdedigden.

Wilhelm dacht aan z'n vrouw. Hij zag haar aan de deur staan, met opgeheven hoofd en harde ogen. Ze zou 't verschrikkelijk vinden als ze vernam, dat hij neergeschoten was. Ze zou tranen schreien, maar het hoofd niet buigen. Daar was hij zeker van. Hij dacht aan z'n kind; aan zijn gestorven vrouw Truda. Ze zat hijgend op een stoel en greep z'n hand. ‘Blijf bij me...’

De soldaten plaatsten het geweer aan de schouder, de lopen werden op de vier mannen gericht. Dadelijk zou een salvo knallen en de stakkers zouden neervallen op de grond. 't Was stil op de plaats... doodstil...

Alleen duivels konden dit spel spelen. Meer dan een kwartier duurde de voorstelling. Toen marcheerde het vuurpeleton weg en werden de ter dood veroordeelden wederom in de rij geplaatst. Met bleke gezichten en knikkende knieën marcheerden ze in de optocht...

Na enige dagen werkten alle mijnwerkers weer. Wilhelm met twee kompels verschenen niet op het appèl aan het nummerbord. Ze kwamen ook niet thuis. Het hek van een concentratiekamp sloeg achter hen dicht. Kaalgeschoren, gekleed in een gestreept boevenpak, werden ze ingelijfd bij de duizenden, die de barakken bevolkten. 'n Groot marionetten-theater ontmenste mensen; de hel van het Nationaal-Socialisme, dat voorgaf de hemel te brengen, maar waarin de hoogmoed op Gods troon zetelde.

Wilhelm was geslagen, maar niet gebroken. 's Morgens, wanneer hij z'n plaats in de eindeloze rijen van kale koppen innam en nadien, met de schop op de schouder langs de wegen werd gedreven om het zwaarste werk te

gaan verrichten, bleek hij een der sterksten. Tientallen bezweken en vielen in het stof langs de wegen of werden doodgetrapt als ze over hun schop neerzakten. Fier en dapper doorstond hij de vernederingen van de S.S.-beulen en het zware werk in verzengende hitte en bittere koude. De toekomst bood geen enkel perspectief meer. Toch hoopte hij op de gerechtigheid die komen moest...

Twee lange jaren duurde de beproeving. Toen sloeg een regen van bommen en granaten op de Noordkust van Frankrijk. Honderden oorlogsbodems losten soldaten en materiaal op de kaden van kunstmatige havens. De geallieerde legers sloegen een bres in de verdedigingslinies der Duitsers en overstroomden het vaste land met een niet te stuiten overwinningsdrift. Heel zwak klonken de berichten door in het kamp. Naargelang de bevrijdingsgolf naderde, werden de Edel Germanen nog onmenselijker. Uit het crematorium steeg dag en nacht de lugubere rookpluim. Groepen mensen, tot skeletten vermagerd, in gescheurde kleren en blootsvoets, werden weggevoerd. Moord en doodslag waren aan de orde van de dag.

De kampbewoners vervielen van uitbundige vreugdestemmingen in doffe neerslachtigheid. De spanningen waren niet te verdragen. De S.S.-duivels moordden, maar de bevrijding naderde van twee kanten.

Eindelijk kwam de verlossing. 't Was een kwestie van een dag, 'n nacht, 'n uur, 'n minuut... toen was ze er. Uitgelaten dansten de uitgemergelde stumperds over de pleinen, waarop ze jarenlang waren gemarteld. Over pleinen waar duizenden stierven...

‘Wij knappen je wel weer op,’ verzekerde z'n overgelukkige Greetje hem. ‘Als we een paar maanden verder zijn, zijn, ben je weer de oude!’

't Dappere vrouwtje had gebeden en gehoopt. Vele nachten had ze niet kunnen slapen. Elke dag verwachtte ze het bericht van zijn dood. Maar het bleef uit. En met de komst van de bevrijdingslegers, groeide de verwachting op een behouden terugkomst.

In de wintermaanden, toen het geallieerde offensief bleef steken, beklemde de angst haar opnieuw. Maar in het voorjaar, toen de legers weer verder rukten, juichte haar hart bij elke overwinning.

Hun huisje blonk als een spiegel. Meermalen per dag stond ze aan de deur of lag in het venster. Ieder ogenblik verwachtte zij, dat hij zou komen, zoals in die nacht van het bombardement.

Hij kwam thuis, toen zij met het kind 'n boodschap was doen. 't Viel hem tegen, dat Gerard alleen in z'n makkelijke stoel zat te suffen. De oude mijnwerker kon z'n ogen niet geloven, toen z'n schoonzoon de kamer binnenkwam.

‘Wilhelm,’ kwam het droog over zijn lippen.

‘Vader’...

Ze drukten elkaar de hand, lang en innig.

‘Jongen, hoe heb je het doorstaan?’

‘Waar is Greetje?’

‘Ze is met de jongen naar de kruidenier. Ze heeft altijd gezegd, dat je terug zou komen. De jongen is groot geworden. Je kent hem niet meer terug.’

De oude vertelde aan een stuk door.

‘Je moeder zal ook blij zijn...’

‘Waar is Greetje?’ onderbrak Wilhelm hem korzelig.

‘Naar de kruidenier. Ze zal wel zo terug zijn. 't Is toevallig. Dag en nacht heeft ze naar je staan uitkijken. En nu?...’

‘Naar welke kruidenier is ze?’

De buitendeur sloeg open.

‘Wilhelm... Wilhelm...’

Hij kwam naar haar toe. Tranen welden in z'n ogen en drupten door de groeven langs zijn neus.

‘Wat heb ik naar je verlangd.’

Ze sloeg haar armen om z'n hals en schreide tegen zijn borst al het leed uit van drie harde jaren. De jongen stond verlegen bij dit tafereel. Toen zijn beurt kwam om z'n vader te omhelzen, huilde hij ook, maar wist met z'n houding geen raad. Zijn vader was een vreemde voor hem geworden.

't Was een goed idee van moeder Liesbeth om haar jongen voor te stellen een paar weken in het Roderland te komen doorbrengen. Sedert de dood van haar man leefde ze alleen met haar jongste dochter. Er was plaats genoeg in haar huisje. In de oude vertrouwde omgeving zou Wilhelm wellicht vlugger herstellen.

Ze gingen, en Wilhelm werd langzaam weer de oude. De starre blik verdween uit z'n ogen. Hij voelde zijn borst verruimen en de lust om weer in de mijn af te dalen werd met de dag groter.

De mijnen konden geschoolde krachten goed gebruiken. De velen, die in oorlogstijd mijnwerker waren geworden, om aan deportatie naar Duitsland te ontsnappen, keerden grotendeels in hun oude beroepen terug. Het berooide Vaderland moest op adem komen. Fabrieken en industrieën smeekten om kolen. De wederopbouw was afhankelijk van de productiviteit der kompels. Het beroep op hun bereidheid was niet tevergeefs. Stoer zetten de kerels de boorhamers in de steenmuren om het onontbeerlijke zwarte goud te delven, dat vuur in de ovens en in de huiskamers moest brengen. 't Vaderland kon op hen rekenen!

Het was een mooie Zondag-middag, toen Wilhelm met Greetje en de jongen langs Rolduc wandelden. Ze be-

klommen de eerste heuvel, waar lang geleden de hoeve van z'n voorouders had gestaan. Hij stond daar, de stoere mijnwerker met vrouw en zoon, hij, de nazaat van het boerengeslacht, dat zich hardnekkig tegen de duivelsputten had verzet.

De zon overstraalde het Roderland, het oudste mijnbekken van West-Europa. Hier had zich de ontwikkeling in de loop der eeuwen voltrokken. Nu werkten 40.000 mensen in de mijnen, waarmee heel de streek bezaaid was. Moderne bedrijven, wier schachttorens zich tegen de lucht tekenden, naast bergen gruis en stenen.

Vanaf de heuvel overzag Wilhelm vol trots de streek. Achter Terwinselen, op het hoofdbureau in Heerlen, overlegden de directies en de arbeidersleiders, onder aanvoering van de Algemeen Beheerder der Mijnen. De nood gaf aan allen hetzelfde ideaal. De handen werden in elkaar geslagen. De Publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie, door de Mijnminister in het leven geroepen, vormde het fundament voor een blijvende samenwerking. De mijnen zouden niet alleen uiterlijk, maar ook innerlijk een der modernste grootbedrijven worden. Bedrijven waarin de rechtvaardige liefde rechten en plichten bepaalde.

Wilhelm stond met vrouw en kind op de eerste heuvel. Hij voelde zich sterk! Morgen ging hij terug naar zijn post in de pijler, waar de boorhamers en de schudgoot ratelden. Hij verlangde naar zijn werk, aan de zijde van zijn makkers, diep onder de grond. Zwart van stof zou hij, na volbrachte schiech, weer naar de oppervlakte van de aarde stijgen, om de vreugde te genieten van zijn arbeid aan het kolenfront.

‘Kom,’ zei hij tegen zijn vrouw, ‘we gaan. Morgen begint een nieuw leven!’